

VHUDIFHINDULELI HA VHASWA VHA AFRIKA TSHIPEMBE

Ndingano

Farani muthu muñwe na muñwe nga u lingana na u fana. Ni songo talula.

Tshirunzi tsha muthu

Tshonifhani muthu muñwe na muñwe. Ni vhe na vuhwavo na u vhavhalela.

Vhutshilo

Hulisani na u thonifha vhabebi vhaqu. Funanani na u fulufhedzea muñani wa haqu. Vhutshilo hothe ndi mpho. Vhu thonifheni.

Hayani

Thusani kha mi-shumo ya hayani.

Pfunzo

Dzhenani tshikolo, ni gude ni shumese. Tevhedzani milayo ya tshikolo.

U shuma

Vhana vha songo kom-betshedzwa u toga mishumo.

Mbofholowo na tsireledzo

Ni songo vhaiza, u shengedza kana u shushedza vhañwe, nahone ni songo tenda vhañwe vha tshi zwi ita. Tandululani phambano nga mulalo.

Ndaka

Tshonifhani ndaka ya vhañwe vhañu. Ni songo tshinyadza ndaka nahone ni songo tswa.

Vhurereli, lutendo na mihumbulo

Tshonifhani lutendo na mihumbulo ya vhañwe vhañu.

Tsireledzo

Vhavhalelani lifhasi. Ni songo tambisa magi na mudagasi. Tsireledzani zwipuka na zwimela. Kunakisani miqi ya haqu na zwitshavha zwa haqu.

Vhudzulapo

Ivhani mudzulapo wa Afrika Tshipembe wa vhukuma na u fulufhedzea. Tevhedzani milayo, ni vhe na vhuñanzi uri na vhañwe vha ita ngauralo.

Mbofholowo ya u amba

Ni songo lutuwedza mazwiñi na vengo. Ivhanani na vhuñanzi uri vhañwe vhañu vha songo nyadziwa kana u vhaizwa.

Yo vusuludzwa, i tevhedza CAPS

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI – Gireidi ya 3 Bugu ya 2

ISBN 978-1-4315-0079-6

Gireidi ya 3

TSHIVENDA LUAMBO
LWA HAYANI

Bugu ya 2
Themo dza
3 & 4

Dzina:

Kilasi:

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

ISBN 978-1-4315-0079-6

TSHIVENDA HOME LANGUAGE
GRADE 3 – BOOK 2
TERMS 3 & 4

ISBN 978-1-4315-0079-6

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

9th Edition

Workbooks available in this series:

- Grade R (in all official Languages);
- Literacy/Home Language Grades 1 to 6 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 4 to 9 (in Afrikaans and English);
- Life Skills Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages); and
- Grades 1 to 6 English First Additional Language.

Vho Angie Motshekga
Minista wa Muhasho wa
Pfunzo ya Muteo

Vho Enver Surty
Muthusaminista wa Pfunzo
ya Muteo

Bugu idzi dzo hwalelwa vhana vha Afrika Tshipembe, mushumo wa hone wo rangiwa phanda nga Minista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Angie Motshekga na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Enver Surty.

Bugu dza mishumo dza Rainbow ndi tshipiḁa tsha zwe Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wa ita zwa u khwiḁisa vhukoni ha vhagudi vha Afrika Tshipembe vha gireidi dza rathi dza u ranga. Sa tshinwe tsha zwithu zwihulwane zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo konadzea nge ya lambedzwa lu sa vhudziswi nga Muhasho wa Gwama la Lushaka.

Hezwi zwo ita uri Muhasho u kone u bveledza bugu idzi, dzi kha nyambo dzothe dza tshiofisi, dzi tshi waniwa mahala.

Ri na fulufhelo la uri bugu idzi dzi do thusa vhadededzi (vhagudisi) mushumoni wavho wa u funza wa duvha linwe na linwe khathihi na u vha na vhuṁanzi uri vha khunyeledze kharikhulamu yotho. Ro ita nga vhuronwane uri ri sumbedze ndila vhadededzi kha nyito nge ra shumisa aikhoni dzi no sumbedza uri mugudi u tea u ita zwifhio.

Ri na fulufhelo li no bva li mbiluni uri vhana vha do dhiphiṁa nga u shumisa bugu idzi zwenezwi vha tshi khou aluwa na u guda, khathihi na uri na vhonevho, sa mudededzi, vha do dhiphiṁa na vhana avha.

Ri ri kha vhone na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

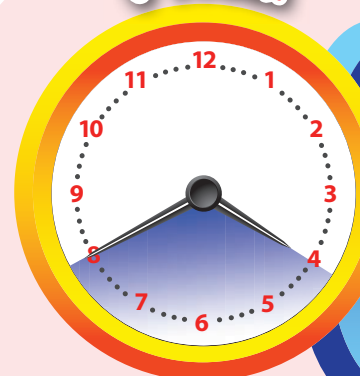
Kuvhalele

Thangela uvhala

Nisa athu vhala

U vhala

Thevhela uvhala

Nga murahu ha u vhala

- Elekanyani nga zwine na vho zwi divha zwi no kwama thoho ya mafhungo.
- Elekanyani nga murwali na deithi ye bugu ya andadzwa ngayo.
- Vhalani phara ya u thoma na ya u fhedzisela ya tshipiḁa itsho.
- Lingedzani u humbulela uri linwalwa ilo li khou amba nga mini.

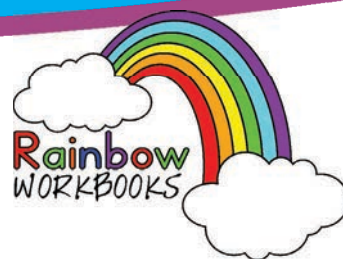
- Musi ni tshi khou vhala, ni ite ni tshi awela ni vhone uri ni khou pfesesa naa.
- Vhambudzani zwe na vha no humbulela zwone na zwe na vhala.
- Arali ni sa koni u pfesesa zwine manwe a maipfi a amba shumisani dikishinari (thalusamaipfi).
- Arali ni sa pfesesi phara iyo, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni ntha.

- Lingedzani u elelwa mafhungomatsivhudzi magede o lumbamaho zwe na vhala.
- Itani mepe wa mihumbulo wa mihumbulo mihulwane.
- Nwalani zwi re zwanu inwi mune ni tshi shumisa mihumbulo i no bva kha zwe na vhala.

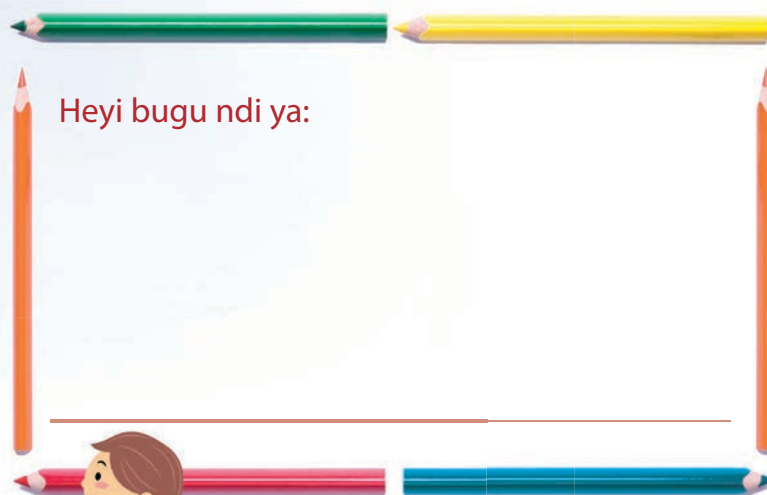
Gireidi
ya **3**

L u a m b o i w a

H a y a n i

NGA TSHIVENḌA

TSHIVENḌA

Bugu ya

2

TSUMBANDILA DZA VHADEDEDZI

Bugu ya mishumo iyi i tea u shumiswa khathihi na zwiko zwiwewho. Kha vha shumise bugu iyi khathihi na zwiko zwiwe u itela u alusa tshulukanyo ya vha gudi vhavho tshifhinga tshothe siani la:

- **Kufarelwe kwa bugu:** Ndila yone ya u fara khathihi na u fhenda bugu.
- **Kuvhekanyelwe kwa bugu:** Siatari la nga phanda, siatari la nga murahu, dzina la bugu na zwi re ngomu.
- **Bugo la u vhala:** U vhala u bva phanda a tshi ya murahu, u bva kha monde u ya kha tsha u la na u bva ntsha a tshi tsitsa.

VHUSEVHEDI HA U FUNZA

U thetshesha na u amba

Kha vha tole Tshitatamennde Tsha Pholisi Ya Kharikhulamu Na U linga (Tshivenda siatari la IO).

Kha vha vhe na vhuṭanzi uri vha gudi vhavho vha vhe na ndivho ya zwiṭori, zwidade zwipufhi, zwiendo na zwiimbo vhege irwe na irwe. Ro ita uri izwi zwithu zwi vhe hone zwi zwa mifudafuda ngumo ha iyi Bugu ya Mishumo.

Therisano nga zwifanyiso

1. Kha vha dededze vha gudi kha:
 - u topola na u rera nga zwithu zwi re kha zwifanyiso (saizi, tshivhumbeo, muvhala na tshivhalo /vhunzhi)
 - u saukanya zwifanyiso nga u vhudzisa mbudzo dza: nnyi, mini, ngafhi, lini, ngani, ho bvelela mini u rangani, ho bvelela mini nga murahu?
 - u disikela tshitori tsha kilasi (vhulapfu hatsho hu tshi langiwa nga nyaluwo ya mugudi)
2. Kha vha tende mugudi murwe na murwe a tshi anetshela khonani yawe tshitori tsha kilasi.
3. Kha vha tevhedze kuwalele kwa tshitori tsha kilasi ku re kha (CAPS Luambo lwa Hayani, siatari la I4, u riwala na vha gudi). Vha dodombedze kuthalanganyele kwone kwa maipfi na kushumiselwe kwa ndongazwiga.
4. Kha vha tende vha gudi vha tshi vhala navho tshitori tsha kilasi.
5. Kha vha ri vha gudi vha talele kana u tangedzela mibvumo na/ kana ngudaluambo ya vhege yeneyo zwi no wanala tshitorini tsha kilasi.

U vhala

Kha vha tole Tshitatamennde tsha Pholisi ya Kharikhulamu na u Linga (Tshivenda masiatari I2 – I8, malugana na zwilangi zwiṭanu zwiḥulwane zwa u funza u vhala).

U riwala

Kha vha tole Tshitatamennde tsha Pholisi ya Kharikhulamu na u Linga (Tshivenda masiatari I8 – I9, hu no ambiwa nga murwalo na kuwalele. Musi themo i tshi fhela, vha gudi vha a pfuka kha murwalo wa u ganndisa vha ya kha wa u pomba. Ngudo dza murwalo dzi tea u sedzesa ndowendowe ya u riwala maledere matuku na malederedanzi na zwi thusaho vha gudi vha tshi rathela kha murwalo muswa. Vha gudi vha tea u kona u kopolola marwalwa o tou ganndisiwaho (tsumbo, marwalwa a no bva buguni) vha tshi shumisa murwalo wa u tsumekanya kana wa u pomba.

Kha vha dzulele u elelwa zwi tevhelaho:

- Kugudele kwa vha gudi ku a fhambana. Zwi na ndeme vhekuma uri vha gudi vha tea u nyanyulwa nga u vhona, nga u pfa na nga u diwanela zwithu nga vhothe u itela u guda ho dombelaho.
- Vha gudi vha tea u tshenzhela u guda, zwo ralo, nyito dzi tea u itwa sa ndowedzondowe musi dzi sa athu u khunyeledzwa nga u tou riwala, tsumbo:

U vumba mafhungo: Kha vha nee vha gudi tshikhala tsha u vumba mafhungo vha tshi shunisa garaṭa dza mafhungo.

Tholokanyondivho: Vha gudi vha tea u fhindula mbudzo nga u tou amba musi vhe kha zwigwada zwavho musi vha sa athu u riwala phindulo. Kha vha tende le murangaphanda wa tshigwada a vhudzise mbudzo ngeno vha tshigwada vha tshi khou lingedza u wana phindulo.

U nanga maipfi a u fhedzisa mafhungo: Kha vha fhe zwigwada vhubambiri ha u riwalele khaho hu re na mafhungo a re gake vha vha fhe na garaṭa dza maipfi. Vha gudi vha fhedzisa mafhungo aya nga u dubekanya garaṭa idzi nga ngona.

U livhanya maipfi na zwifanyiso: Kha vha hudze siatari li vhe la A3. Musi vhe kha zwigwada, vha gudi vha vhea dzimaka kha phindulo dzone.

U livhanya zwipida zwa fhungo: Musi vhe kha zwigwada, vha gudi vha livhanya zwipida zwa mafhungo.

U riwala atikili dza vhona vhaṇe dza gurannda: Kha vha ri vha gudi vha riwale atikili ya kilasi vha tevhedze nga atikili ya tshigwada dzi tshi rangela atikili dza vhona vhaṇe.

Dikishinari: Kha vha shumise dikishinari dluva liṛwe na liṛwe. Vhukoni ha vha gudi ndi hone hu no langa u kukondele kwa nyito.

Nzhele: Musi wa nyito dza tshigwada, kha vha fhe murangaphanda wa tshigwada sethe ya phindulo uri a kone u dededza vha tshigwada tshawe nga ngona.

Z

W

i

r

e

n

g

o

m

u

Thero ya 5: Holodei yo no fhela

Themo ya 3: Vhege dza 1 - 4

65 Tshikolo tsho vula

2

U vhala mañwalwa a nganetshelo i no amba nga ha u humela tshikoloni nga themo ya vhuraru. U vhala zwithu zwi re kha bodo ya ngivhadzo. U ita mutevhe wa zwithu zwe zwa nambatedzwa kha bodo ya ngivhadzo. U dzhenisa kha tsumbatshifhinga mafhungomatsivhudzi a no bva kha mañwalwa. U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi (mibvumo ya: dzw, dzh, ñw, nzh, ðh)

66 Zwine ra ita tshikolo tsho no bva

4

U rera nga zwipotso, mitambo na hobi. U fhedzisa tsumbamushumo a tshi itela ene mune. U ñwala mafhungo nga nyito dza u gimvumvusa. U ñwala tshinwalwa tsha dayari nga ha u vhuya tshikoloni musi holodei yo no fhela. U vhala tshati na u fhindula mbudziso dzi no kwama tshati. Vha ita phositarara dza u kungedzela mitambo yavho kana hobi.

67 Tshiphiri tsha Nomsa

6

U vhala mañwalwa a nganetshelo. U fhindula mbudzisothopolwa dzi no kwama mañwalwa. U wana mafhambanyi a maipfi a re mañwalani. U elelwa thevhekano ya zwiitei zwa tshiitori nga u nombora mafhungo.

68 Vhudipfi

8

U rera nga muanewadendele. U ita litambwa nga tshiitori itshi. U ñwala tshinwalwa tsha dayari a tshi nweledza tshiitori. U vhala na u renda tshirendo tshi no a mba nga vhukonani. U ita garaṭa ya vhukonani na u ñwala tshirendo tshipufhi khayoy. U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi (nṭh, mmb, bv, ṭw). U ñwala mafhungo a tshi shumisa maipfi e a newa.

69 Tshikolo tshi re mafhungoni

10

U vhala mañwalwa a no bva kha gurannḡa. U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mañwalwa.

U paḡukanya maipfi a bva mibvumo kh, tsh, nzh, dzw na pf.

U ñwala maipfi nga thevhekano ya alifabethe.

70 Gurannḡa yanga nṅe mune

12

U rera nga mafhungomaitei (nyusi) a no bva hayani, tshikoloni na a no kwama khonani dzawe. U ñwala mihumbulo kha mepe wa mihumbulo. U topola lushaka lwa fhungo (tshitatamennde, mbudziso, ndaela, garukela). U ñwalulula mafhungo sa maambiwa. U ñwala mafhungo a tshi sumbedza ṭhalutshedzo dza nyambahunzhi. U ñwala tshiitori tsha gurannḡa a tshi shumisa mepe wa mihumbulo.

71 Tambani no tsireledzea

14

U vhala mañwalwa a mufhindulano. U ñwala magumo a mufhindulano. U ñwala maipfi kha mapulo a maipfi a tshi sumbedza maambiwa. U livhanya mihwetedzo. U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi.

72 Vho ri mini?

16

U amba nga kufhelele kune kwa nga vha kwone kwa tshiitori. U ita litambwa ḡa tshiitori tsha khwiṅesa. U ñwalulula mafhungo a tshi shumisa maambiwa.. U ṭuma mibvumo a tshi vhumba maipfi a re na mubvumo wa -sh-.

73 Luñwalo lwa khonani

18

U vhala luñwalo. U fhindula mbudziso dzi no kwama luñwalo. U topola maipfi a re kha tshifhinga tshone. U topola ppanywa.

74 Maandḡa ndi ngwenḡa

20

U ñwala garaṭa ya u fhululedza. U ita ndongazwiga mafhungoni nga nḡila yone.. U topola masala one. Phadziji (khanganyisa) ya maipfi i no amba nga mitambo yo fhambananaho.

75 Puṽva ḡa ḡaiburari

22

U vhala mañwalwa a no amba nga ḡaiburari.

U fhindula mbudziso dzi no kwama mañwalwa.

U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi.

U ṭanganya mafurase a tshi vhumba mafhungo.

U shumisa -nzh- kha u vhumba maipfi.

76 U vhala bugu

24

U fhindula mbudziso dzi no kwama bugu ye vha vhala. U ñwala mafhungo vha tshi bula uri ndi nga mini vha tshi takalela bugu. U topola dzina ḡa bugu na muñwali wayo. U humbulela uri bugu i amba nga mini. U nombora bugu zwi tshi langwa nga u takalelwa hadzo.

77 Lwendo lwashu lwa u ya sekhasini

26

U vhala mañwalwa a no amba nga sekhasi. U fhindula mbudziso dzi no kwama mañwalwa. U shumisa maiti kha u fhedzisa mafhungo. U topola maḡadzisi.

78 Ho bvelela mini kha Dan?

28

U ita litambwa ḡa tshiitori tsha Dan e sekhasini. U ñwala tshinwalwa tsha dayari a tshi ḡiita Dan. U topola maiti a re kha zwiñwalwa zwa dayari. U topola zwine ḡiḡadzisi ḡa ri vhudza siani ḡa lini, ngafhi kana hani. U topola ḡiiti ḡine ḡa khou ḡadziswa nga ḡiḡadzisi.. U topola mitshila ya maiti yone ye ya shumiswa.

79 Ri amba nga mibvumo

30

U livhanya maipfi a re na mibvumo i no fana.

80 U ñwala tshiitori tshanu

31

U amba nga puloto ya tshiitori. U ñwala mihumbulo ya tshiitori kha nzudzanyatshiitori. Vha ñwala zwiitori zwavho kha bugu ya zwiitori ya zwigeriwa.

Kha ri ambe

Kha ri vhale

Ri a vusa.

No **tanganedzwa** zwino tshikolo tsho vula. Ro **dzhen**a kha **themo** ya vhuraru zwino. Ndi a fulufhela nothe ni do shuma nga mafufufulu. Phepho ndi khulu. Arali hu na vhané vha vha na dzhesi kana **badzhi** dzine dza si tsha vha lingana, kha vha de nadzo ri nee **vhanwe** vhana vhatuku vha si na zwiambaro zwa vhududo.

Arali na nga sedza kha nothisibodo, ni do vhona uri ino themo i na nyito **nnzhi**. Ndi a fulufhela ri do shuma **rothe**.

Tshifhinga	Musumbuluwo	Lavhuvhili	Lavhuraru	Lavhuḽa	Lavhuḽanu
1-2 maisari	Netibolo Kilabu ya murungo	Bola Netibolo	Dirama Bola	Bola Laiburari	Netibolo
2-3 maisari	Ateletiki	Dirama	Ateletiki	Khwairi	Laiburari

Lwendo lwa Gireidi ya 3
lwa u ya Sekhasini.

Mugivhela wa 30 Fulwana

Kilasi ya Gireidi ya 3 i do
vha na Seili ya Khekhe na

Malegere nga bureiki nga

Lavhuḽanu la Fulwana.

HO DOBIWA
Ngilasi dza matso dza
vhasidzana.

**TSHIMANGE TSHO
XELAHO**

Arali na nga vhona tshimange
tshanga tshitsu na muvhala
mutshena kha milenzhe ya
phanda, ni vhudze **Livhalani** wa
Gireidi ya 3.

Arali ni tshi tama u thusa
laiburari nga bureiki, ni
vhudze Vho Ndou.

Kha ri n̄wale

N̄walani mutevhe wa zwithu zwa rathi zwe zwa nambatedzwa kha nothisibodo.

Ho xela zwithu zwifhio? _____

Seili ya khekhe na maḽegere i ḽo vha hone lini? _____

Ndi zwifhio zwe zwa wanala? _____

Ndi nnyi a no tshimbidza zwithu ḽaiburari? _____

Kha ri n̄wale

Lavhelesani tsumbatshifhinga i re kha nothisibodo, ni dzhenise maḽuvha na zwifhinga zwa mushumo muḽwe na muḽwe.

Dzhenisani dzina ḽa nyito	Maḽuvha	Tshifhinga

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi maḽanu kha u n̄wala mafhungo kha bugu yaḽu ya ndowedzo.

vhidzwa

dzhasi

muḽwalo

vhunzhinzhili

ladzwa

thothela

minwenda

thathekanya

dzheni

vhunzhaanzhaa

ṽanganedzwa

badzhi

vhan̄we

minzhi

rothe

Maipfimaḽivhiwa

nga
kuna
sanda
kona

Kha ri
ite nyito

Ambani na khonani yangu nga zwipotso, mitambo kana hobi, zwine na zwi takalela.

Nwalani zwine na ita duvha linwe na linwe musi tshikolo tsho no bva.

Kha ri nwale

Pulane yanga

Tshifhinga	Musumbuluwo	Lavhuvhili	Lavhuraru	Lavhuna	Lavhutano
1-2 masiari					
2-3 masiari					

Kha ri nwale

Nwalani mafhungo mararu nga zwine na ita hayani musi tshikolo tsho no bva.

Zwino nwalani kha dayari yangu uri no dipfa nga ndilade zwino no vhuya tshikoloni musi holodei yo no fhela.

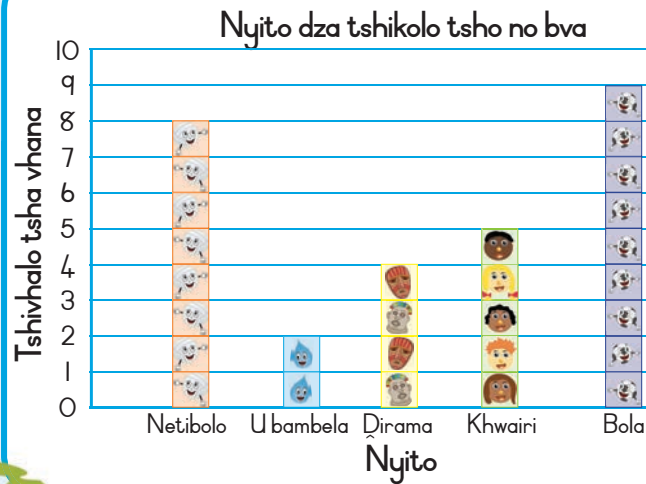
Dayari yanga

Deithi _____

Kha ri riwale

Lavhelesani tshati
ni kone u fhindula
mbudziso idzi.

Ndi nyito ifhio ya musi tshikolo tsho no bva ine
ya takaleleswa?

Ndi nyito ifhio ya musi tshikolo tsho no bva ine
ya si takaleleswe?

Ndi vhana vhangana vha no takalela dirama?

Ndi nyito ifhio ya musi tshikolo tsho no bva ine
ya takaleleswa?

Kha ri diphine

Itani ndivhadzo
ya u kungedzela
mutambo kana
hobi yaṅu.
Phositara
yaṅu i tea u
tutuwedza
vhathu uri
vha tambe
mutambo
waṅu kana vha
tevhele hobi
yaṅu.

Kha ri ambe

Kha ri vhale

Naho nga matsheloni hu tshi rotholela nga masiari li a fhis. Nga bureiki, vhana vha pfana na u gidimagidima duvhani. Vhothe vha bvula dzhesi dzavho dze vha dzi ambara ntsha ha hemmbe.

Nomsa u khou swa vhukuma fhedzi ha bvuli dzhesi yawe. Ha i bvuli ngauri yo dzumba tshiphiri tshawe. Nomsa o fhis hemmbe yawe nga murahu musi a tshi khou aina, ya bva buli lihuluhulu. U dzula o ambara dzhesi hu u itela u dzumba buli ili. Mme awe vha ri vha do mu rengela hemmbe ntswa riwedzi u daho ngauri zwino a vha na tshelede.

Nomsa ndi ene a no konesa u vhalana u kona mbalo kilasini. Mudededzi wawe vha anzela u sumbedza kilasi yothe mushumo wawe. Yoo, vha riwe vha u kona wee!” vha riwe vhana vha a vhidzelela. Musi hu tshi khou tambwa, Nomsa na khonani dzawe, Pam na Busi, vha tamba mutambo une vha u funesa wa mudzumbamo.

Musi vha tshi vhuyelela kilasini vha vha vha tshi khou swa vhukuma nga u gidimagidima. Vha bvula dzhesi dzavho, fhedzi ya Nomsa a i bvuliwi.

Busi a zwi vhona uri Nomsa o tungufhala nahone u khou swa vhukuma.

A mu hevhedza ngevheni a ri: "Ndi a zwi divha uri ndi nga mini ni sa todi u bvula dzhesi. Ni songo vhlahela Nomsa; ndi do ni fha inwe ya hemmbe dzanga dza u tshintsha."

Nomsa o takala nga maanda ngauri u a zwi divha zwaure ha nga do tea u twa o ambara dzhesi ngaurali nwedzi wothhe. Ha tsha do dovha a swa na u netiswa nga mufhiso.

Kha ri nwale

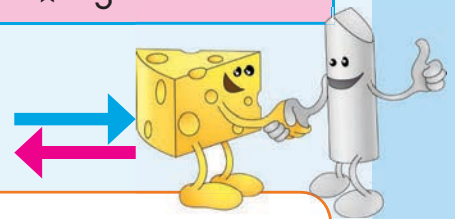
Musi no no vhala tshitori, tangedzelani ledere la phindulo i re yone.

Nomsa o vha a tshi tambesa na vhonnyi?	Itshi tshitori tsho bvelela khalanwaha ifhio?	Nangani ipfi lithihi line la talutshedza zwavhudi
A Busi na Pam	A Tshilimo	A U sa pfa
B Vhonani na Kanakana	B Vhuria	B U vhavhalela
C Busi	C Tshifhefho	C U talifha
D Vhonani	D Tshimedzi	D U tungufhala

Lavhelesani phara mbili dza u thoma dza tshitori. Wanani mafhambanyi a maipfi mavhili aya.

fhis

ambara

Mafhungo a tevhelaho a ri vhudza nga tshitori tsha Nomsa. Nomborani mafhungo a re zwibogisini a tshi bva kha l u ya kha 4 u sumbedza u tevhkana ha zwiitei.

	Busi o fulufhedzisa Nomsa hemmbe.
	Nomsa o tungufhala ngauri hemmbe yawe i na buli nga murahu.
	U tea u lindela mme awe vha tshi wana tshelede yo linganaho ya u mu rengela hemmbe ntsa.
	Nomsa o fhis hemmbe yawe a tshi khou aina ya bva buli nga murahu.

Kha ri ambe

Ambani ngauri Nomsa o dipfa nga ndilade. Ni vhona u nga Busi ndi khonani vhukuma? Ngani? Itani litambwa nga tshitori itshi.

Dielekanyeni hu inwi Nomsa. Nwalani kha dayari ni tshi amba nga zwe zwa bvelela namusi. Ni bule uri no dipfa nga ndilade.

Kha ri nwale

Dayari yanga

Deithi

Blank lined area for writing the Dayari yanga and Deithi.

Kha ri vhale

Vhalani tshirendo itshi tsha khonani. Tshi vhaleleni ntsha ni kha tshigwada tshanu.

Ndi amba na khonani
Ndi tamba na khonani
Mvulani tshambureni ri a nekana.
Ri tshimbila ri tshi imba
Ri farana sa makumba
Ri tshi vhala ri a thusana.

Kha ri diphine

Khonani tshikoloni
Ndi khulwane na tshukhu.
Khonani tshikoloni
Ndi dza mbiluni tshothe.

Itani garaṭa dza vhukonani dza vhavhili vha khonani dzanu. Ro dzhenisa tshirendo kha garaṭa nthihi.

Maipfimaḡivhiwa

fhis
kunda
muta
nowa

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi maṭanu kha u riwala mafhungo kha bugu yanu ya ndowedzo.

nṭhekha

mutwa

nṭhakha

bvuma

fhatwa

mambo

mmbudza

bvumo

nṭha	hemmbe	bvula	twa

TEACHER: Sign

Date

Denzhe la Vhana

Tshikolo tsha Phuraimari tsha Lisedi tsho
wina hafhu pfufho ya vhukunakisi!

Nga Jenny Smith

12 Thangule 2015

Hoyu ndi n'waha wa vuvhili he vhana vha
Tshikolo tsha Phuraimari tsha Lisedi vha kunakisa
phakha.

Mugivhela wo fhiraho, vhana vha 60 vha **Tshikolo**
tsha Phuraimari tsha Lisedi vho kunakisa
phakha i re tsini na **tshikolo** tshavho. Vhana vho
dobela matakatshi. Vha kona u a khethekanyela
mapulasitiki uri **tshikolo** tshi kone u rengisa
matakatshi ane a do vusuludzwa. Tshikolo tshi do
renga bugu dza laiburari tshi tshi shumisa tshelede
ye ya waniwa.

Thohoyatshikolo Vho K. Nkuna, vha ri vhana
vho guda zwithu **zwinzhi** kha u kunakisa havho
phakha. Tsha u thoma, vho guda u vhavhalela
vhupo. Tshavhuvhili, vha vho divha zwino uri ndi

lushaka lufhio lwa mabambiri na makhadibogisi
lune lwa nga **vusuludzwa**.

Vhonani Tshivhase, wa Gireidi ya 3, o ri:

“Ro guda zwithu zwinzhi nahone ro dhiphina nga
maanda!” Dan Smit, ane a vha n'wana wa tshikolo
wa Gireidi 3, o ri: “Wo vha mushumo u no vhavha
fhedzi ro dhiphina!”

Vho Meya vha do fha tshikolo pfufho nge vha
kunakisa phakha.

Kha ri riwale

Ndi tshikolo tshifhio tshi re
mafhungoni?

Dzina la gurannda ye ya vhiga ndi
lifhio?

Tshitori itshi tsho bva nga duvha lifhio
kha gurannda?

Tshoyatshikolo ndi nnyi?

Tshoyatshikolo vha vhona u kunakisa tshi tshithu tshavhudi? Bulani uri ngani.

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u
riwale mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

phakha	tshikolo	zwinzhi	vusuludza	pfufho
phukha	tshithu	lwanzhe	kokodzwa	pfamo
phakho	tshede	lwenzhe	kapedzwa	pfumi

Maipfi madivhiwa

Mugivhela
ima
fumi
dudela

Kha ri riwale

Pa dukanyani
maipfi aya a
bve mibvumo.

Nwalani maipfi aya a tshi tevhekana nga alifabethe.

tsh/i/k/a//o
mazhana
zhendedzi
nzhivha
Mugivhela

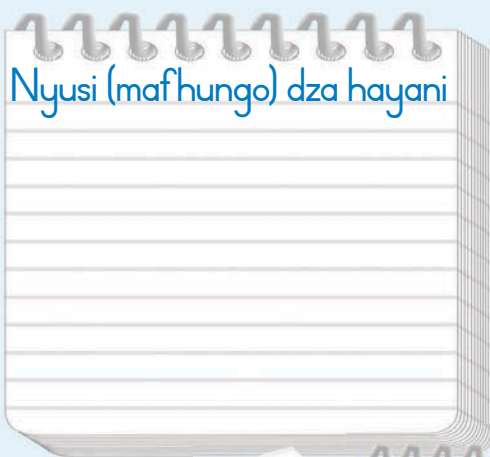

1	
2	
3	
4	
5	

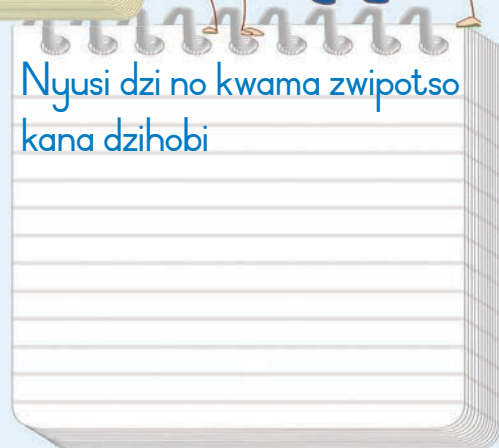
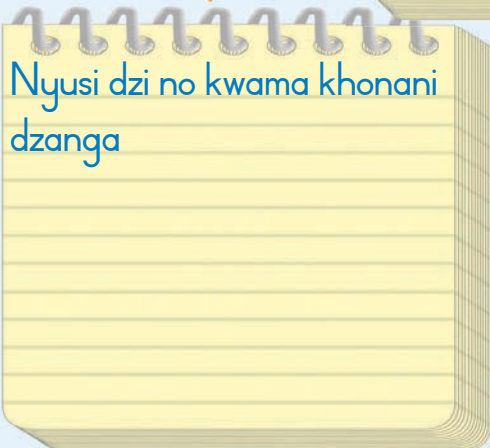

Kha ri
ite nyito

Ambani nga nyusi
dza hayani na dza
tshikoloni, na dza
khonani dzanu.
Ñwalani minwe ya
mihumbulo yañu
kha mepe wa
muhumbulo.

Nyusi dzanga

Kha ri ñwale

Ñwalani lushaka lwa fhungo ñiñwe na ñiñwe kha a re kha tsha u ña. Ni kone u
a ñwala hafhu ni tshi shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho.

u buletshedza

mbudziso

ndaela

garukela

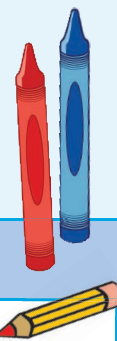
ndi pfana na malegere

Ndi pfana na malegere.

u buletshedza

nthuseni ndi khakhathini

dan ni fanela u ña tshikoloni nga tshifhinga

ni a funa zwinoni

Kha ri n̄wale

N̄walani fhungo nga l̄inwe na l̄inwe la haya maipfi u itela u sumbedza zwine a amba.

fula

fula

puta

puta

Kha ri d̄iphine

Lavhelesani hafhu mepe wa mihumbulo u re kha siatari lo fhiraho.
Shumisani notsi dze na shumisa kha u n̄wala nyusi dzaṇu uri dzi ni
thuse ni tshi n̄wala tshiṭori tsha guranṇa i tevhelaho.

Dzina la ramafhungo.

N̄walani dzina laṇu.

N̄walani dzina la guranṇa.

Deithi

Ho bvelela mini?

Zwo bvelela ngafhi?

Ni dipfa hani nga zwe zwa bvelela?

Olani tshifanyiso ni tshi sumbedza tshiṭori tshaṇu.

Kha ri vhale

Dadzani mapulo a maipfi ni tshi sumbedza uri Jabu na Sam vho vhudzana mini.

Kanakana: Ndo takala ri tshi khou ya hayani.

Vhonani: Na nge. Kha ri ṭavhanye. Yoo, yoo. Vhonani!

Musi Vhonani na Ann vha tshi bva tshikoloni namusi, vho vhona goloi i tshi ima tsini na kuṱwe kusidzana.

1

Kanakana: Kha ḽe ri ṭuwe roṱhe. A songo namela goloi ya mutsinda.

Vhonani na Ann vha vhidza kuḽa kusidzana vha ṭuwa nakwo.

3

Vhonani: Hai, ene ṱwana. A nga si ṭuwe na havha muthu.

Munna: Arali a ṭuwa na nṱe ndi ḽo mu fha haya maḽegere.

2

Sam na Ntakadzeni vha dzhia nomboro dza goloi. Nga murahu ...

4

Kha ri n̄wale

N̄walani zwe Sam na Ntakadzeni vha amba vhoṭhe kha bulo la maipfi. Zwino n̄walani magumo a tshiṭori hune na vha ni tshi khou amba zwine na vhona zwo bvelela nga murahu.

Ni vhona u nga Ann na Vhonani vho sumbedza mbavhalelo kha kuḽa kusidzana?
Ndi nga mini ni tshi ralo?

Kha ri n̄wale

Talani mutalo ni tshi tuma maipfi a muhwetedzo na o fhelelaho a re kha tsha u la.

ndifhi
ndiyafhi
nditsho
ndiwe

ndi ya ngafhi
ndi iwe
ndi itsho
ndi ngafhi

Maipfimaḽivhiwa

khwine
tshea
malo
vhaisala

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana.

maanda

mana

maano

liivha

zwiimbo

muungo

maanga

vhana

zhana

muunda

muumo

miina

miina			

Kha ri
ite nyito

Musi ni kha zwigwada zwanu, vhalani magumo a tshitori tshe na riwala kha bammiri la u shumela lo fhiraho. Tsheani uri ndi magumo afhio a re avhudi u fhira marwe. Itani litambwa nga tshitori tsha khwinesa.

Nwalani zwine vha amba, ni tshi shumisa zwiga zwo teaho zwa muambo.

Kha ri riwale

Ni songo tshimbila na vhatsinda.

Ntakadzeni o ri, " _____ "

Ndi pfana na dirama na u imba.

Vhonani a ri, " _____ "

Ni thanye!

Busi a huwelela, " _____ "

Ri fhelekedze uku kwana hayani?

Ann a vhudzisa, " _____ "

Kha ri n'wale

Ni nga vhumba maipfi mangana nga u t'anganya iyi mibvumo?
A riwaleni afho zwikhalani.

sh

fa a fasha

sha e

ma ika

mu onga

ma ango

mi umo

ma onzha

tsh

i i

o a

no i

ma o

me isi

mi elo

ma elo

mu ino

Kha ri vhale

24 Jupiter Street
Marsville
2033
14 Thangule 2015

Ha Dan

Ndi kale ni si tsha pfala. Ndi khou tama u ni divhadza mafhungo a no takadza. Ndo wina vhugwen̄a. Ndo no vha ngwen̄a ya vha fhasi ha minwaha ya 9! Ndo vha ndi songo vhuya nda zwi humbula uri ndi nga wina. Ndo vha ndo tshuwa ngauri uḽa muḽwe mutukana o vha e muhulwane kha nḽe.

Nda divhudza uri a thi nga ḽo zwi sedza hezwo, ndi ḽo sedza fhedzi kuposele kwa mipunḽu kwe nda vha ndo ḽigudisa kwone. Nda pfa khonani dzanga dzi tshi khou nkhuza nga dzina nda zwi divha uri ndo wina metshe.

Ndi vhona u nga vhana vhoṽhe vha tea u guda karatḽi. Zwi ni thusa u khwaṽhisa muvhili na kha mutakalo wavhuḽi.

Kha karatḽi, ndo guda u ḽitsireledza. A zwi ambi uri ndi pfana na nndwa, fhedzi ndi a kona u ḽitsireledza kha muthu ane a khou ṽoḽa u nkhuvhadza.

Ni ḽe ni dale mani wa hashu.

Khonani yaṽu

Maanda

Ndi nnyi o n̄walo ulu lu n̄walo?

O lu n̄wala nga deithi if hio:

Ndi mafhungo af hio e mu n̄wali a vhudza Dan?

Maipfima divhiwa

sea
muma
mama
senga

Mu n̄wali u vhone karat̄i i tshithu tshavhud̄i tshine vhana vha tea u guda?
Ndi ngani ni tshi ralo?

Nangani ni tangedzele ipfi lo teaho.

Kha ri n̄wale

Musidzana u/vha khou gidimela hayani.

Vhone u/vha tamba karat̄i.

Ene o/vha no vha ngwen̄a.

Vhonani u/vha khou fhelekedza kusidzana hayani hakwo.

Kha ri n̄wale

Wanani pfanywa dza ipfi lin̄we na lin̄we la muvhala mutswuku ni dzi n̄wale zwikhalani.

sima

noniswa

kuvha

shenga

Pfanywa ndi maipfi a no amba zwi no fana.

Vhonani ndi ene a no thoma nyimbo kilasini.

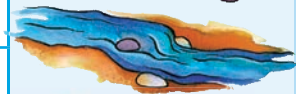
O khwat̄hiswa nga zwiliwa zwa mapfura.

Ni songo tafuna tshingamu kilasini.

Vho ya u tanzwa zwiambaro.

$$12 - 6 = 6$$

Kha ri
ite nyito

Rumelani Maanda (kana muriwe wa khonani dzaṅu) garaṭa ya u mu fhululedza. Nwalani mulaedza wa tshipentshela nga matungo a garaṭa.

Nwalani mafhungo mararu nga zwine na zwi kona vhutshiloni.

Kha ri ṅwale

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetsheselele mibvumo.

vhugwen̄a	ngwen̄a	nkhuza	mipunḁu	nndwa
magwede	ngwed̄i	nkhuvhadza	phond̄a	nndwela
magwavha	ngwana	nkhamba	khwand̄a	nndwisa

! ? .

Kha ri n̄wale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala zwo teaho magumoni a mafhungo aya.
Shumisani tshigambudziso ? kana tshigagarukela ! kana tshiga tsha u awela.

Ri a ni fhululedza, Maanda, ni ngwen̄a ntswa !

Maanda u na bannda lit̄swu la karat̄i _____

Ri tea u guda u d̄itsireledza _____

Maanda o n̄wala lini lun̄walo _____

Maanda u dzula ngafhi _____

Kha ri n̄wale

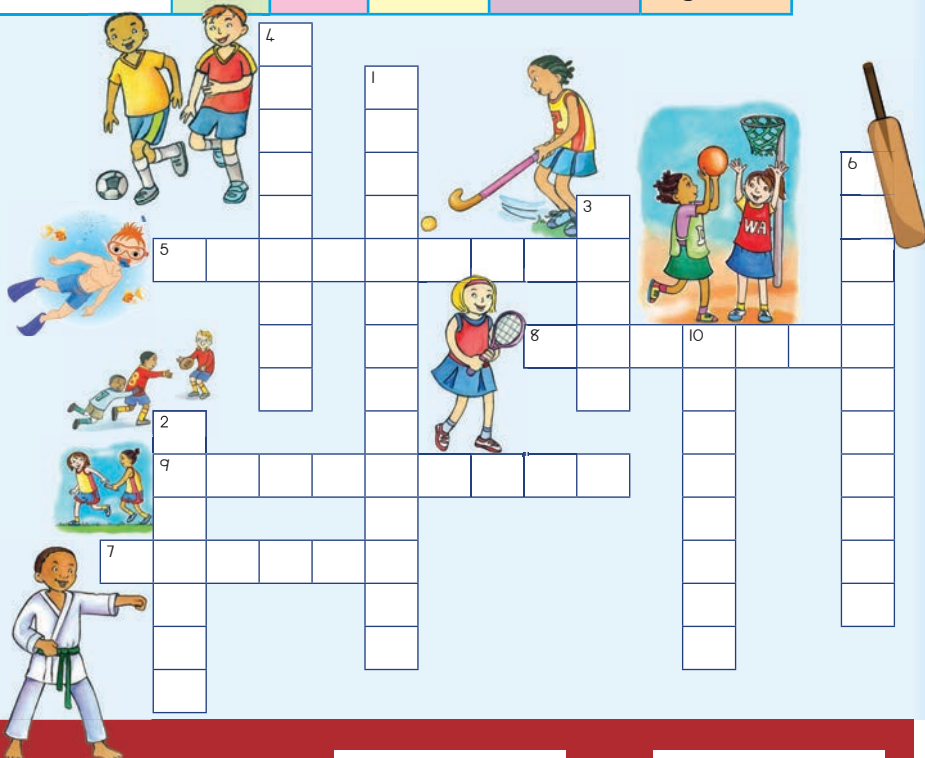
Vhalani fhungo lin̄we na lin̄we, ni tangedzele lisala line na nga li shumisa vhudzuloni ha ipfi lo talelwaho nga fhasi.

Maanda u na bannda lit̄swu la karat̄i.	inwi	ene	rine	vhone	yone
Vhonani na n̄ne ro dalela Pam.	inwi	ene	rine	vhone	yone
Thimu ya netibolo i do ya Durban.	inwi	ene	rine	vhone	yone
Mmbwa yo dzhena kilasini namusi.	inwi	ene	rine	vhone	yone
Nomsa o vha a si na dzhesi.	inwi	ene	rine	vhone	yone

Kha ri diphine

Shumisani zwifanyiso izwi uri zwi ni thuse u fhedzisa phazili iyi ya mitambo.

1 Dzhimasitiki
2 Ragbi
3 Hokhi
4 Futhubolo
5 Mubambelo
6 Khirikhethe

7 Karat̄i
8 Thenisi
9 Ateleitiki
10 Netibolo

TEACHER: Sign _____

Date _____

Kha ri vhale

Vhege inwe na inwe, vhana vhothe vha ya laiburari tshikolo tshi tshi bva. Vha a zwi funa u ya laiburari. Mudededzi a re laiburari u a vha vhalela bugu. Pam na Busi vha a thusa laiburari nga bureiki nga Lavhuvhili na Lavhuna. Vha paka dzibugu zwavhudi kha dzishelefu. Vha ganndisa tshiganndo tsha duvha kha bugu dze vhana vha tuwa nadzo hayani.

Ni a tendelwa u dzhia bugu mbili vhege inwe na inwe. Ni tea u thoma na vhuisa bugu ni sa athu dzhia dziinwe hafhu. Busi na Pam vha vhalala bugu mbili nga vhege. Vha ya laiburari u ita tshunwahaya yavho hone. Hu dzula ho fhumula nahone a no ngo tendelwa u lela laiburari. Hu na khomphiyutha laiburari. Busi na Pam vha khou guda u i shumisa. Vha tendelwa fhedzi u i shumisa miminete ya fumbili.

Kha ri riwale

Fhindulani idzi mbudziso.

Ndi nga maduvha afhio hune Busi na Pam vha shuma laiburari?	

Vha shuma mini laiburari?	
---------------------------	--

1	
---	--

2	
---	--

Vha tendelwa u shumisa khomphiyutha tshifhinga tshingafhani?	
--	--

shasha

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi mațanu kha u n̄wala mafhungo kha bugu yaṇu ya ṇdowedzo.

resha

senda

sunda

fusha

farwa

fhurwa

murwa

Kha ri n̄wale

Livhanyani maipfi a re kha tsha monde na maipfi a re kha tsha uḷa uri ni vhumbe fhungo.

O lenga u swika tshikoloni ngauri

muḍagasi wo dzima.

Ni nga si kone u shumisa khomphiyutha ngauri

ha iti tshuṇwahaya.

O feila thesithe ngauri

u lenga u vuwa.

Kha ri n̄wale

Ni nga vhumbe maipfi mangana nga u țanganya iyi mibvumo?
A n̄waleni afho zwikhalani.

fhu

ela

fhunzhela

mule

e

fha

ela

lwa

e

lwe

e

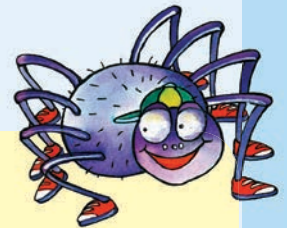
ta

e

ma

i

nzh

Kha ri
ite nyito

Nwalani nga bugu ye ya ni takadza.

Dzina:

Muñwali:

Ambani uri bugu iyi i amba nga mini.

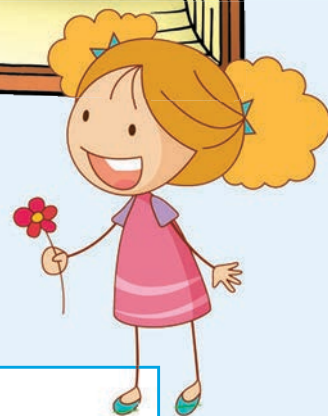

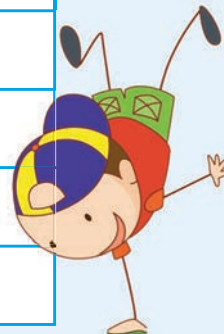
Olani tshifanyiso ni tshi sumbedza uri iyi
bugu i amba nga mini.

Kha ri ñwale

Nwalani mafhungo mararu a no amba uri ndi zwifhio zwe
zwa ni takadza buguni iyi.

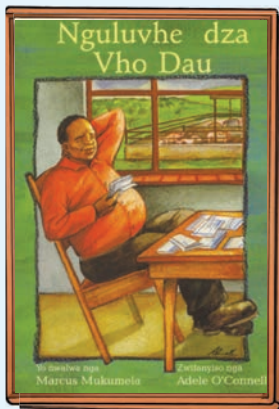

Kha ri
diphine

Inwi na khonani yaŋu lavhelesani inwe na inwe ya khavara idzi dza bugu. Ni fanela u wana dzina la bugu inwe na inwe khathihhi na dzina la muñwali. Ambani uri bugu inwe na inwe i do vha i tshi amba nga mini. Ndi bugu dzifhio dzine na nga tama u vhala? Nomborani bugu idzi u bva kha 1 i ya bugu ine na takalelesa u i vhala u swika kha 5 ya u sumbedza bugu ine ni si takalelese u i vhala. Khezwi ni sa yi laiburari ni vhone arali ni tshi nga hadzima dzinwe dza bugu idzi?

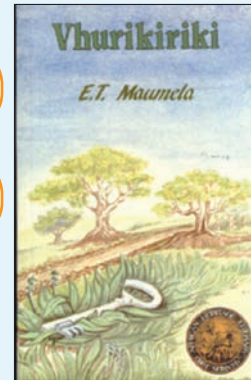

Dzina

Muñwali

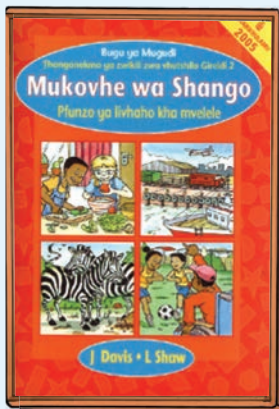
Dzina

Muñwali

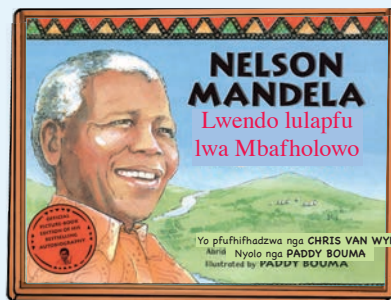
Dzina

Muñwali

Dzina

Muñwali

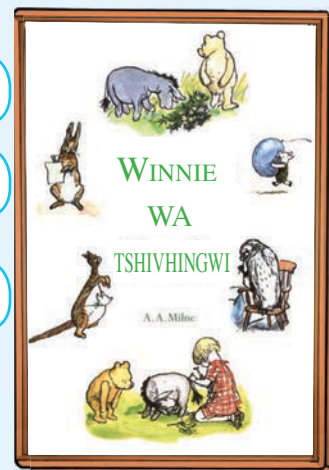

Dzina

Muñwali

Dzina

Muñwali

Kha ri vhaḽe

Duvha ḽashu ḽihulwane ḽa vha ḽo swika. Sekhasi yo vha yo swika ha hashu zwino Gireidi 3 yo vha i bisini i ḽḽilani ya u ya u vḽona sekhasi. Ra swika **denndeni** ḽihulu.

Mudededzi: Ni tshimbile **noṽhe** ni sa ḽo xela. Arali na xela, ni ime tsini na ofisi ya u rengisa thikhithi tsini na muḽango, ri ḽo kona u ni wana.

Ntakadzeni: Woo! Iḽanu vḽona kilaunara (museisi) a tshi khou tshimbila nga magodobo.

Vhonani: Nḽe ndi **takadzwa** nga ndaulwanzhe ine ya kona u tshina.

Kanakana: Ri ḽo kona u sendela tsini na ndau musi sekhasi yo no f'hela?

Sam: Hu nga bvelela mini arali ya nga ṽaha?

Busi: Yoo! Yoo!, Ndi nga tama arali ndi tshi nga thambula (bidigama) sa houla!

Mudededzi: Dan u ngafhi vhoiwe?

Sam: A thi divhi.

Mudededzi: ṽavhanyani! Tshimbilani ni yo sedza arali o ima ngei thikhithini.

Pam: Kha vha vhone! Hangei! Khoula! O namela ḽdou!

Mudededzi: Yowee, **mmaloo**! A zwi konadzei!

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetsheselele mibvumo. Zwino shumisani maipfi maṽanu kha u riwala mafhungo aṽu inwi muḽe buguni yaṽu ya ḽdowedzo.

denndeni	noṽhe
nndina	ṽhekha
nndindela	ṽhala

takadzwa	mmaloo
ṽukadzwa	mmila
dzwatswatswa	mmona

Kha ri nwale

Nwalani phindulo dza idzi mbudiso af'ho zwikhalani.

Ndi zwifhio zwe muñwe na muñwe wa avha vhana a takalela sekhasini?

Ntakadzeni	Vhonani	Kanakana	Busi

Ho bvelela mini kha Dan?

Nwalani magumo a tshitori itshi. Nwalani zwe mudededzi na Dan vha amba.

Mudededzi:

Dan:

Maipfimagivhiwa

aluwa
tshedza
lini
sumbe

Kha ri nwale

Shumisani maipfi aya a nyito ni tshi fhedzisa mafhungo. Ni kone u talela nga fhasi maipfi ane a talutshedza nyito.

tamba

tshimbila

vhidzelela

namela

Dan o vha o namela tshidele ntha ha ndou.

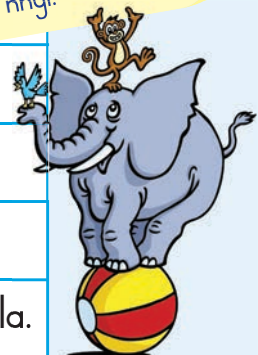
Vhana vha _____ nga dakalo.

Kilaunara ya _____ nga vhuronwane nga magodobo.

Ndaulwanzhe ya _____ nga bola nga dakalo.

Ra _____ bisi nga u ongolowa ra humela mahayani ro takala.

Maipfi a nyito a pfi maiti.
A ri vhudza zwi no itwa
nga muthu kana tshithu.
Madadzisi a talutshedza
uri nyito i itwa nga ndilade,
lini, ngafhi na
nga nnyi.

Ho bvelela mini kha Dan?

Kha ri
ite nyito

Itani litambwa la musi Dan a tshi vhudza khonani dzawe zwe zwa bvelela khae sekhasini. Muriwe wa vhoiwe a vhe mudededzi.

Diiiteni Dan. Nwalani kha dayari yangu mafhungo a musi ni sekhasini.

Kha ri nwale

Dayari yanga

Deithi

Kha ri nwale

Talelani maipfi othe a nyito a re tshitorini tshanu. Zwino dzhenisani zwikhalani maipfi a rathi kha e na a shumisa tshitorini.

Kha ri riwale

Liḡadadzi lo talelwaho nga fhasi li ri vhudza uri nyito yo itea lini, ngafhi kana hani? Nwalani **hani**, **lini** kana **ngafhi** tsini na fhungo. Zwino tangedzelani liiti line la khou talutshedzwa nga liḡadadzi.

hani

lini

ngafhi

Ntakadzeni o la lantshi nga u tavhanya.

Pam u anzela u vhalu bugu dzi no amba nga phukha.

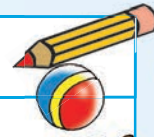
Dan a ri vhudza zwa sekhasini e na dakalo.

Tshinwe tshifhinga ri a fara nyendo nga tshikolo.

Kilaunara yo tshina nga dakalo sekhasini.

Nga murahu ha sekhasi, vhana vha tshimbila nga u ongolwa vha tshi ya bisini.

hani

Kha ri riwale

Tangedzelani ipfi lo teaho kha linwe na linwe la mafhungo aya.

Vho mu **vhuya/vhuyela** na dzhesi ntswa.

U ḡo **vhonana/vhona** nazwo munwe musi.

Ndi ḡo **bika/bikisa** mme anga zwiliwa.

Dan o **vhona/vhonala** o namela ḡdou.

Tshikolo tshothe tsho **takala/takadzwa** nga sekhasi.

Ro **vhonisa/vhona** zwithu zwinzhi zwi no takadza.

Muḡi wa hashu wo **naka/nakisa** nga maanda.

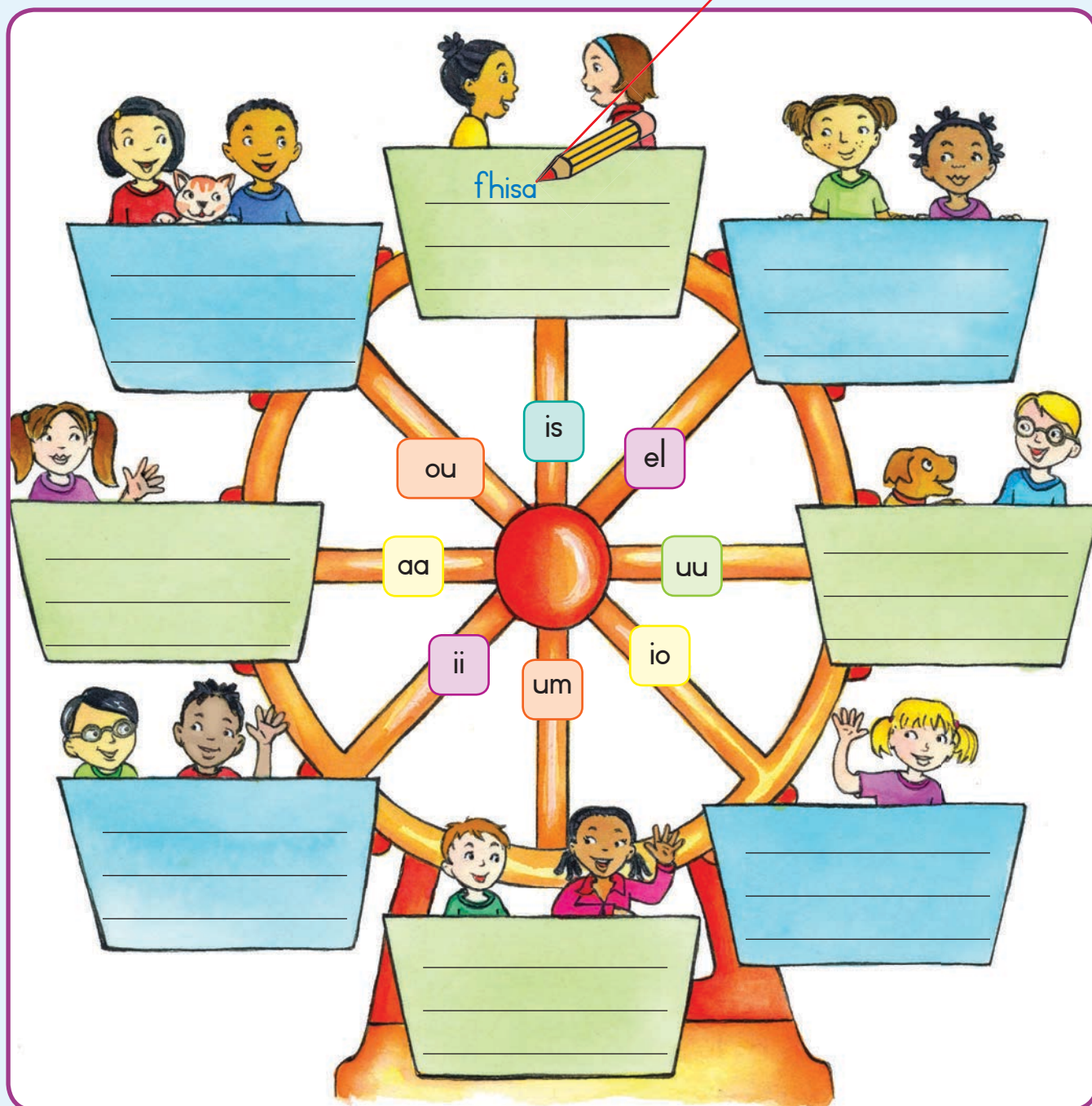

Kha ri diphine

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana.

f'hela	nela	muuluso	guma	nii	maalo	lutiitii	miomva
tshiombo	pumu	liiti	tshioro	biso	muunga	nisa	maane
maano	tou	kela	muumba	ndou	f'hisa	founu	kisa

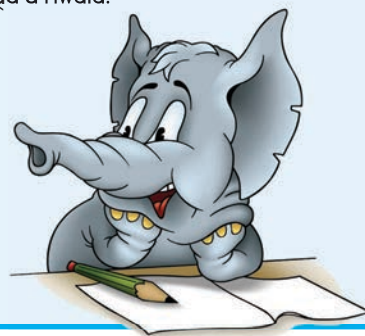

Kha ri ambe

Ambani na khonani yan̄u nga tshitor̄i tshine na khou t̄oda u n̄wala.
Ni kone u dzhenisa mihumbulo yan̄u kha siat̄ari il̄i.

Pulane ya tshitor̄i tshanga

Vhaanewa na fhethuvhupo

Ndi vhonnyi vha re tshitor̄ini tshan̄u?

Tshitor̄i tshi bvelela ngafhi?

Tshitor̄i tshi bvelela lini?

Mathomo

Hu bvelela mini mathomoni a tshitor̄i?

Themo ya 3 – Vhege dza 3–4

Mutumbu

Hu bvelela mini kha mutumbu wa tshitori?

Magumo

Tshitori tshi fhela nga ndilade?

Itani bugu yanu inwi mune. Gerani siatari li tevhelaho kha hei bugu. Gerani kha mitalo ya zwithomathoma. Petani siatari kha mitalo. Nwalani dzina la bugu kha khavara. Nwalani dzina lanu nga fhasi ha dzina la bugu, ngauri ndi inwi munwali wa tshitori. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino nwalani tshitori tshanu buguni.

KHAVARA YA MURAHU

MUŊWALI NDI NNYI?

Nwalani dzina laṅu.

Miṅwaha yaṅu.

Hune na dzula hone.

8

Liga la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no soṭepulana bugu yaṅu

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Nwalani dzina la bugu hafha.

Nwalani dzina laṅu (ndi inwi muṅwali).

1

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwithoma

5

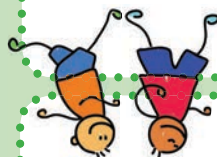
Isani tshiṭori tshaṅu phanda hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

7

Nwalani mutumbu wa tshiṭori tshaṅu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u n'wala tshiṭori tshanu hafha.

2

Olani tshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshiṭori tshanu.

7

3

Isani tshiṭori tshanu phanda hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

9

Nwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiṭori tshanu.

Olani tshifanyiso hafha.

Z

w

i

r

e

n

g

o

m

u

Thero ya 6: Vhutshilo ha doroboni

Themo ya 3: Vhege dza 5 - 10

81 Vhutshilo ha doroboni 36

U vhala mañwalwa a no amba nga Jim a tshi pfulutshela doroboni.
U shumisa tshifanyiso tsha buḽoko ya dzifulethe kha u wana ṭhangano (mafhande) dza fhethu.
U amba nga zwine zwa khou bvelela fuṭetheni iñwe na iñwe..
U ñwala maiti one a no ṭalutshedza zwine zwa khou bvelela fuṭetheni iñwe na iñwe.

82 Fhethu hune ra dzula hone 38

U rera nga mepe.
U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mepe.

83 Jim u rumela khonani dzawe imeili 40

U vhala mañwalwa a re kha imeili.
U shumisa maṭanganyi kha u ṭanganya mafhungo.
U topola mafhambanyi.

84 Khonani dza Jim dzi a fhindula 42

U vhala mañwalwa a re kha imeili.
U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga imeili.
U shumisa maiti kha u fhedzisa mafhungo. U topola zwifhinga zwi re mafhungoni (tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho).
U shumisa masumbafhethu a tshi sumbedza vhuimo na masia.

85 Laedzani ndila 44

U vhala mepe.
U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mepe.
U ñwala masia a no sumbedza fhethu hugede kha mepe.
U topola tswayo dza badani na u bula uri dzi amba mini.

86 Hune na dzula hone 46

U ñwala ḡirese kha fuḽobo.
U ṭanganya mafhungo a tshi shumisa maṭanganyi.
U topola madzina vhukuma.
U ḡadza garaṭa ya u rambela vhatu khontsati ya tshikolo.
U ola mepe a tshi sumbedza ndila.

87 U laedza 48

U nambatedza fhethu kha mepe.
U rera nga mepe e na khonani yawe.
U rera ngauri ndi ngafhi hune ha vha na tsiredzo na hu si na tsiredzo.
U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mepe.

88 Vhalani nga vhuronwane 50

U vhudzisa na u laedza ndila ya u ya kha masia o fhambananaho kha mepe.
U paḡula maipfi a bva mibvumo.
U nombora maipfi nga thevhekano ya alifabethe.
U vhala khungedzelo.
U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga khungedzelo.
U dizaina khungedzelo.

89 Ri khou vhona khombo 52

U vhala tshiṭori tsha zwifanyiso.
U ñwala mapulo a maipfi a tshi fhedzisa tshiṭori.
U humbulela na u ñwala u ñwala magumo a tshiṭori.
U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi zwo teaho.
U vhala maipfi na u thetshesela mibvumo.
U topola na u livhanya masala.

90 Ho bvelela mini? 54

U topola thevhekano ya tshiṭori.
U vhambedza zwifanyiso zwiwhili na u topola pambano.
U fhedzisa fomo ya khombo nga u dzhenisa mafhungomatsivhudzi.

91 Khontsati ya tshikolo 56

U vhala mbekanyamushumo ya khontsati ya tshikolo.
U rera nga mbekanyamushumo e na khonani yawe.
U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha mbekanyamushumo.
U ola phosiṭara ya u kungedzela khontsati a tshi bula mafhungomatsivhudzi o teaho.

92 Vhaeni khontsatini yashu 58

U vhala atikili ya gurannḡa.
U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha atikili ya gurannḡa.
U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi zwo teaho.
U topola madzina a no khou ṭahela na maṭaluli a zwi shumisa kha u fhedzisa mafhungo.

93 Dan ndi muñwevho 60

U vhala mañwalwa a no amba nga Dan.
U ñwala ṭhalutshedzo ya Dan.

94 U rera nga mepe wa Afrika Tshipembe 62

95 Zwifanyiso zwa zwigeriwa 63

96 U ñwala tshiṭori tshanu 65

U rera nga puloto ya tshiṭori.
U ñwala mihumbulo ya tshiṭori nga fhasi ha ṭhoho dze dza ñewa.
U ita bugu ya zwigeriwa.

Kha ri vhale

Jim u pfulutshela doroboni

Khotsi a Jim vho wana mushumo muswa doroboni zwino muṭa wavho u tea u pfuluwa. Jim o pfa o ṭungufhala nga maanda musi a tshi tea u sia khonani dzawe dza tshikoloni. Zwo vha zwo tou tea vhukuma uri a ye tshikoloni tshiswa.

U dzula doroboni zwo f̣hambana na u dzula mudini wa mahayani. Hu na vhathu vhanzhivhanzhi vha no dzula doroboni nahone hu na goloi nnzhinnzhi. Zwiṯaraṯani muthu u vhona vhathu vha tshi khou tshimbila nga nayo, vha tshi khou namela thekhisi na zwidimela, vha tshi ya fhethu ho f̣hambananaho. Vhathu vhanzhi a vha na ngade ngauri vha dzula kha zwif̣haṯo zwilapfulapfu na dzifuletheni.

Jim u dzula kha buloko ya dzifulethe. U dzula kha tshitizi tsha vuvhili fuletheni ya 2A. U dzula tsini na tshikolo lune a kona u tou tshimbila a tshi ya tshikoloni.

Jim u tshimbila a tshi xela ngauri zwiṯaraṯa zwo ḡalesa nahone zwi a fana zwoṯhe. Khonani yawe Shumani u a mu thusa arali o xela. U na minwaha mivhili a tshi khou dzula doroboni.

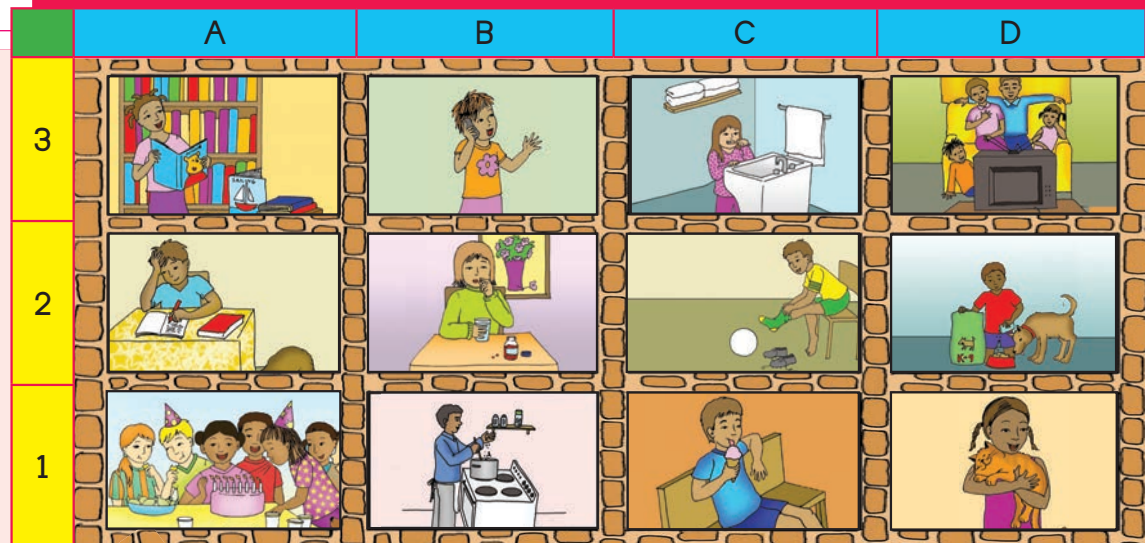

Kha ri riwale

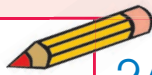
Lavhelesani zwine vhathu vha khou ita afho bulokoni ya dzifulethe.

Tshifanyisoni itshi, ro nombora fulethe dzoṭhe. Hu na zwitizi zwiraru, zwi re na fulethe nga kha tshitizi tshiṯwe na tshiṯwe. Tshitizi tshiṯwe na tshiṯwe tshi na nomboro, nahone fulethe inwe na inwe i na ledere la alifabethe.

Thebulu i re afho fhasi i na mutevhe wa zwine muṯwe na muṯwe a khou ita. Kha inwe na nyito inwe, dzhenisani nomboro ya fulethe ine itsho tshithu tsha khou itwa khayō. Shumisani nomboro ya tshitizi (i re kha kholomo ya muṭada kha tsha monde), na nomboro ya fulethe (i re kha rou ya muvhala wa lutombo nga nṭha).

Jim u khou ita
tshunwahaya yawe.

2A

Musidzana u khou
nwa mushonga.

Musidzana u khou
vhala bugu laiburari.

Vhana vha khou
pembela phathini.

Mutukana u khou
ambarela u ya bolani.

Munna u khou bika.

Musidzana u khou
tamba mano.

Mutukana u khou la
aisikhirimu.

Musidzana u khou
luludzela tshimange.

Musidzana u khou
amba nga lutingo.

Mutukana u khou fha
mmbwa zwiliwa.

Vha khou talela TV.

Kha ri riwale

Lavhelesani maipfi e na riwala kha thebulu. Zwino dzhenisani maipfi ane a khou talela u itela u thaphudza mafhungo.

Vha khou

TV.

U khou

nga lutingo.

Mutukana u khou

mmbwa.

Mutukana u khou
aisikhirimu.

Shumani u khou

bugu.

Kha ri vhale

Lavhelesani mepe ni ambe nga zwifhaṱo na fhethu hune wa sumbedza. Sumbani zwine na khou vhone kha tshibuloko tshinwe na tshinwe ni bule uri ndi tshithude.

	A	B	C	D
6	 nṁḁu	 nṁḁu	 bannga	 makete
5	 tshikolo	 phakha	 sibadela	 suphamakete
4	 tshitediamu	 bambelo	 kereke	 tshititshi
3	 resiturente	 khireshe	 laiburari	 fulethe
2	 kiliniki	 mavhengele	 tshititshi tsha mapholisa	 tshititshi tsha vhadzimamulilo
1	 zuu	 garatshini	 poswoni	 vhukavhabufho

Kha ri n̄wale

Zwino bulani uri hūn̄we na hūn̄we ha afha fhethu ndi ngafhi. Shumisani nomboro dza mutāda dzi no bva kha tsha monde tsha mepe na maledere a muvhala wa lutombo a re nga n̄tha.

Kil̄iniki i nga ngafhi?	2A	Sibadela tshi nga ngafhi?	
Laiburari i nga ngafhi?		Tshit̄itshi tsha mapholisa tshi nga ngafhi?	
Tshit̄itshi tsha vhadzimamulilo tshi nga ngafhi?		Fulethe dzi nga ngafhi?	
Tshikolo tshi nga ngafhi?		Zuu i nga ngafhi?	
Miri minzhiminzhi i kha buloko ifho?		Tshit̄itshi tsha tshidimela tshi nga ngafhi?	

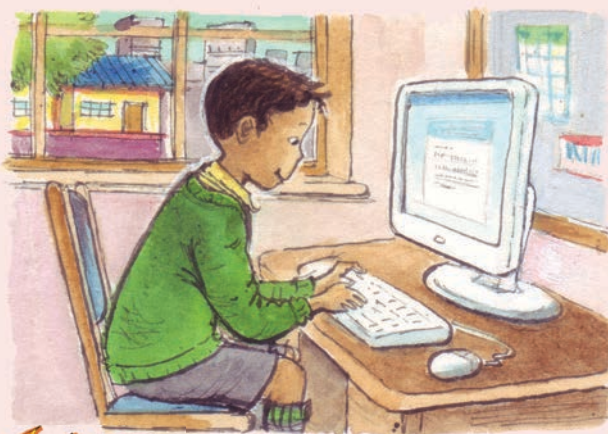

Kha ri n̄wale

Zwino ambani na khonani yaṇu nga fhethu ho fhambananaho hu re kha mepe. Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho ni vhavhili ni kone u n̄wala phindulo.

Bulani fhethu huvhili hune ha vha <u>tsini</u> na tshikolo.	
Bulani fhethu huna hune ha vha <u>seli</u> na kereke.	
Ndi fhethu hufhio hune ha vha <u>phanda</u> ha vhukavhabufho?	
Ndi fhethu hufhio hune ha vha <u>tsini</u> na tshikolo?	
Bambelo li <u>vhukati</u> ha	
Dzifulethe dzi <u>tsini</u> kana <u>kule</u> na tshikolo?	_____ na _____
Arali ha thoma mulilo tshikoloni, lori ya tshidzimamulilo i do tea u tshimbila tshikhala tshingafhani? Vhalani zwibuloko.	
Ni tama u dzula ngafhi? Bulani uri kha tshibuloko tshifhio na uri ndi nga mini no khetha tshibuloko tshenetsho.	

Kha ri vhale

Ha: vhonani@library.com, ntakadzeni, ann@library.com, sam@library.comI bva kha: Jim@school.com

1 Khubvumedzi 2015

14h22

Khonani dzanga Vhonani, Kanakana, Sam na Ntakadzeni

Ndi vho dzula doroboni zwino. Ndo takala nga maanda uri ndi khou ni rumela luhwalo lwa imeili nga khomphiyutha ya tshikolo. Ndo ni tuvha nga maanda nothe.

Fhano doroboni a ho ngo fhumula hu na thirafiki nnzhinnzhi. Ndo thoma tshikoloni tshiswa. Ndi tshikolo tshihulwane nga maanda. Hu na vhana vha no hovhelela 1000. Tshikolo itshi tshi tsini na phakha na bambelo. Nga masiari ndi ya u guda u bambela. Ndi na khonani. Dzina jawe ndi Shumani. Ri kijasini nthihi. Musi ndi tshi xela afha tshikoloni u a nthusa.

Ndi vho dzula fuletheni. Ndi dzula kha tshitizi tsha vhu4. Ndi nthantha. A hu na ngade fhedzi ri na mashudu ngauri ri dzula tsini na phakha. Ndi a kona u ya hone nda tamba na khonani dzanga.

Ndi na fulufhelo lauri ndi do nangiwa nda vha khephutheni (mukaputeni) wa thimu ya bola nahone ndi tou tama arali ri tshi nga tamba na tshikolo tsha vhoiwe. Ndi do da nda ni dalela ndi tshi da u dalela makhulu wanga nga Khiresimusi.

Ndi khou humbela uri ni mbo qi fhindula zwino, ndi do dzula khomphiyuthani ndo lindela phindulo.

Zwavhuqi

Jim

Rumelani

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u nwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

maanda	muomva	muungo	miumo	tshiimo
maano	muora	muumo	miungo	tshiimbo
maanga	muongi	muunda	miunda	tshiitwa

Maipfima divhiwa

renga
rengiwa
fara
farela

Kha ri n̄wale

Tumani phere in̄we na in̄we ya aya mafhungo ni tshi shumisa maipfi a tevhelaho uri a ni thuse.

nahone

ngauri

zwino

fhedzi

Nahone, zwino, fhedzi
na ngauri ndi matanganyi.
Ri a shumisa kha u
tanganya mafhungo.

Doroboni hu na vhathu vhanzhi.

Ho dalesa t̄hirafiki.

Vhunzhi ha vhathu a vha na ngade.

Vha dzula fuletheni.

Jim u dzula tsini na tshikolo.

U a kona u ya tshikoloni nga milenzhe.

Hu na bambelo tsini na tshikolo tshawe.

U a ya u guda u bammela.

Jim u dzulela u xela.

Zwit̄arata zwo dalesa.

A huna ha u tambela dzharat̄ani.

Ndi tamba phakhani.

Kha ri n̄wale

Wanani lifhambanyi (athonimi) la ipfi lin̄we na lin̄we lo swifhadzwaho ni li n̄wale tshikhalani.

kule

sekena

renga

tshedza

t̄avhanya

Tshikolo tshi tsini.

kule

Vha rengisa malegere.

Bada yo at̄ama.

Ndi a lenga u swika tshikoloni.

Doroboni hu na swiswi vhusiku.

Ni kha dielelwa uri
pfanywa ndi mini?
Ndi ipfi line la amba
zwi no fana na zwa
lin̄we. Lifhambanyi
ndi ipfi line la amba
zwi no fhambana na
zwa lin̄we ipfi.

Kha ri vhale

Ha: Jim@school.comI bva kha: vhonani@library.com

1 Khubvumedzi 2015

14h45

Khonani yanga Jim

Yoo, ri kha ɔi tou bva u ɕanganedza imeiji yaɕu. Roɕhe ri khou shumisa khomphiyutha ya ɕaiburari.

Na riɕe ro ni ɕuvha, ɕhama. Ni khou dzhena tshikoloni tshihulwane vhukuma. Zwino ni khou guda u bambela. Ri tou ni tama. Ri tou tama arali ri tshi nga ɔa ra ni dalela khathihi na u vhona tshikolo tshaɕu.

ɕhamusi ri ɔo ni vhona Khiresimusi i sa athu swika.

Zwavhuɔi

Vhonani, Ann, Sam na Ntakadzeni

Rumelani

Kha ri n'wale

Ndi nnyi o f'hindulaho?

Vho f'hindula nga ɔuvha lif'hio?

Vho f'hindula nga tshif'hingade?

Avha vhana vho vha vhe ngaf'hi?

Kha ri n̄wale

Shumisani maipfi a nyito kha u fhedzisa mafhungo aya.
Ni kone u bula uri fhungo li kha tshifhinga tsha zwino naa kana tsho fhiraho.

u pfulutshela	Jim u pfulutshela doroboni.	tsha zwino
o pfulutshela	Mahola Jim _____ doroboni.	
vha toda	Khotsi awe _____ mushumo.	
vho toda	Khotsi awe _____ mushumo.	
o ya	U ya tshikoloni nga milenzhe.	
u ya	Mulovha Jim _____ tshikoloni nga milenzhe.	
o tevhelela	Shumani u tevhelela bugu.	
u tevhelela	Mulovha Shumani _____ tevhelela bugu.	

Kha ri diphine

Dzhenisani madadzisi kha giridi ya maipfi. Vhalani maledere a re kha ipfi linwe na linwe uri a ni thuse kha u wana tshikhala tsho teaho tsha maledere.

n̄tha

kule

tsini

bolani

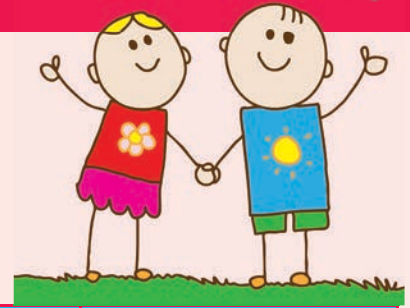
tsimuni

tivhani

Kha ri vhale

Kha ri humele kha mepe. Lavhelesani mepe.

	A	B	C	D
6	poswoni Mandela Road	Tshiozwi Avenue	vhukavhabufho Denga Avenue	Muunga Street Mutshedzi Avenue
5	tshititshi Marude Road	vhupakagoloi		tshititshi tsha mapholisa
4	Tshiredzi Street	kereke	phakha	khireshe
3	suphamakete Vhakoma Road		tshikolo	
2	Nzenene Street	sibadela		garatshini
1	makete		khefi ya Inthanete	limaga

Deithi:

Kha ri n̄wale

Lavhelesani mepe ni kone u dzhenisa phindulo dza mbudziso idzi.

Maipfimaḍivhiwa

luma
lima
lema
londa

Tshikolo tshi kha tshiṭaraṭa tshifhio?

Suphamakete i khoneni ifhio?

Gethe la sibadela li tshiṭaraṭani tshifhio?

Ndi ngafhi hune vhana vha nga tamba vho tsireledzea?

Ndi ngafhi hune ha vha na phosho?

Ndi ngafhi hune ha tambiwa hu si na tsireledzo?

Kha ri n̄wale

N̄walani kutshimbilele kwa u bva tshikoloni u tshi ya poswoni.

N̄walani kutshimbilele kwa u bva sibadela u tshi ya tshikoloni.

N̄walani kutshimbilele kwa u bva tshikoloni u tshi ya garatshini.

Kha ri
ḍiphine

Tswayo idzi dzi amba mini?

TEACHER: Sign

Date

45

Kha ri n̄wale

N̄walani d̄irese
kha fulobo i no
khou rumelwa inwi.

Kha ri n̄wale

Talani mutalo u tshi bva kha tshibogisi tsha lutombo u
tshi ya kha tsha pinki u itela u t̄haphudza f̄hungo l̄inwe
na l̄inwe. Talelani l̄it̄anganyi f̄hungoni l̄inwe na l̄inwe.

Nahone, zwino na
ngauri ndi mat̄anganyi.
Ri a shumisa kha u
t̄anganya mafhungo.

O pfuka bada ngauri		nda ya laiburari.
O bvisa bugu yawe ya risipi ngauri		nda ya nda sedza kha nothisibodo.
Ndo vha ndi tshi khou ya u tamba bola, zwino		roboto dzo vha dzi dala.
Ndo vha ndi sa d̄ivhi uri ri tamba netibolo nga maḁuvha af̄hio, zwino		ndo t̄uwa na khokho dzanga tshikoloni.
Ndo eḁela u lenga nahone		o vha a tshi t̄oḁou baka khekhe.
Ndo vha ndi si na tsha u vhala, zwino		ro vha ri tshi khou tamba metshe.
Ro ya mudavhini wa mitambo ngauri		nda balelwa u buba nga matsheloni.
Vho ri a ye kiliniki ngauri		o vha a tshi khou lwala.

Kha ri riwale

Talelani madzina ane a tea u thoma nga malederedanzi.

<u>vhonani</u>	maanda	tshimedzi	lusikisiki	durban	dan
musumbuluwo	tshidulo	khekhe	bugu	polokwane	dzuvha
pene	busi	baisigiri	bugu	johannesburg	tshigero

Kha ri diphine

Rumelani Vhonani na Sam thambo ya u vha ramba khontsatini ya tshikolo. Dzhenisani mafhungomatsivhudzi ngomu garaṭani ya thambo ni ole na u leibula ndila yavho u bva tshitiṭshini kana vhuimabisi i swika tshikoloni.

Khonani dzanga Vhonani na Sam

Mbekanyamushumo ya khontsati

Ni Khou rambiwa khontsatini ya tshikolo tshashu.

Deithi:

Tshikolo:

Olani kutshimbilele u bva tshitiṭshini u ya tshikoloni. Dzhenisani lebulu dzi no sumbedza madzina a zwiṭaraṭa na madzina a fhethu hune vha ḡo hu fhira khaho.

Kha ri ite nyito

Olani mepe wanu inwi mune.

Gerani zwifanyiso zwa fhetu ho fhambananaho kha bammbiri la u shumela la 95 (kha siatari la 63) ni zwi nambatedze kha giridi iyi. Ni nga dikhethele hune na nga nambatedza hone afho fhetu nga huthihi nga huthihi. Ni nga nanga nthihi ya ndu ya vha yanu na dikhethele hune na tama u i nambatedza hone. Ni i toga tsini na tshikolo?

	A	B	C	D
6				
5				
4				
3				
2				
1				

Kha ri n'wale

Sumbedzani khonani yaṅu mepe waṅu. Sumbani he na nambatedza masia o fhambananaho. Ni kone u dzhenisa nomboro na ledere ni tshi sumbedza uri sia liṅwe na liṅwe no li vhea ngafhi. Afho zwikhalani, bulani uri ndi ngani no khetha u vhea tshifanyiso itsho henefho fhethu. Vhudzani khonani yaṅu uri ndi ngafhi hune na nga tamba ni songo tsireledzea kana no tsireledzea.

Maipfima divhiwa

vhukati
zwenezwo
mathomoni
magumoni

Zwino bulani uri fhethu afha hu tshibulokoni tshifhio.	Bulani uri ndi nga mini masia aya no a vhea afho. Ngauri ...
Kiliniki i nga ngafhi?	
Laiburari i nga ngafhi?	
Sibadela (vhuongelo) tshi nga ngafhi?	
Tshikolo tshi nga ngafhi?	
Tshititshi tsha vhadzimamulilo tshi nga ngafhi?	
Tshititshi tsha mapholisa tshi nga ngafhi?	
Tshititshi tsha tshidimela tshi nga ngafhi?	
Fulethe dzi nga ngafhi?	
Phaka i nga ngafhi?	
Ndu ya hanu i nga ngafhi?	
Bambelo li nga ngafhi?	
Suphamakete i nga ngafhi?	
Kereke i nga ngafhi?	

Kha ri ite nyito

Vhudzisanani nga tshaṅu ṅila ya u ya fhethu ho fhambananaho kha mepe. Shumisani maipfi a tevhelaho.

khonelani kha tsha monde

khonelani kha tsha u ṽa

iyani phanda nga ṅila

Ni ḁo vhona ____ kha tsha u ṽa

khoneni ni khonele kha

ni fhire phakha ...

Ḑivhamaipfi

Paḁukanyani maipfi a tevhelaho u itela u sumbedza mibvumo yo fhambananaho. Ni kone u nombora aya maipfi tshibogisini tshirṽe na tshirṽe a tshi tevhokana nga alifabethe.

1	si/ba/de/la		mapholisa		suphamakete		mudavhini
3	bambelo		ṽaiburari		resiturente		makete
2	tshiporo		kereke		garatshi		thekhisi

Kha ri vhale

Vhalani khungedzelo i re kha siatari ṽa seli, ni kone u amba na khonani yaṅu nga zwine khungedzelo ya ni fulufhedzisa zwone. Ni kone u dzhenisa ee kana hai siani ṽa mbudziso idzi.

Vhalani mbudziso dzi tevhelaho ni ṽwale ee kana hai. (✓)	ee	hai
Ni vhona u nga itshi tshikhipha tshi nga ita uri ni gidime nga luvhilo?		
Ni vhona u nga itshi tshikhipha tshi nga ni thusa uri ni vhe ngwenṽa?		
Ni vhona u nga itshi tshikhipha tshi nga ita uri ni pfe ni na maanda?		
Ni vhona u nga itshi tshikhipha tsho tshipa?		
Ni vhona u nga iyi khungedzelo i amba zwone nahone a i fhuri?		
Hu na iṽwe khungedzelo ine na i ḁivha ine ya fhura vhathu?		

Tshikhipha tshine nwana muñwe na muñwe o thanyaho a tea u vha natsho!

Vhana, arali ni tshi tḱodou vha Shapu ni tea
u renga tshikhipha tsha **Supha Shapu**.

Tshi ḱo ita uri ni kone u gidima nga luvhilo
nahone ni ḱo vha ngwenḱa ya vhugwenḱa.

Ni ḱo pfa ni na maanda musu no ambara
tshikhipha tsha **Supha Shapu**.

Ni ḱo rambiwa phathini dza muñwe na muñwe.

Rengani tshithihi namusi. Mitengo ya
fhasisa fhano ḱoroboni.

Ndi R150 fhedzi! Seiḽi ndi ya vhege nthihi fhedzi.

**Kha ni
ḱiphine**

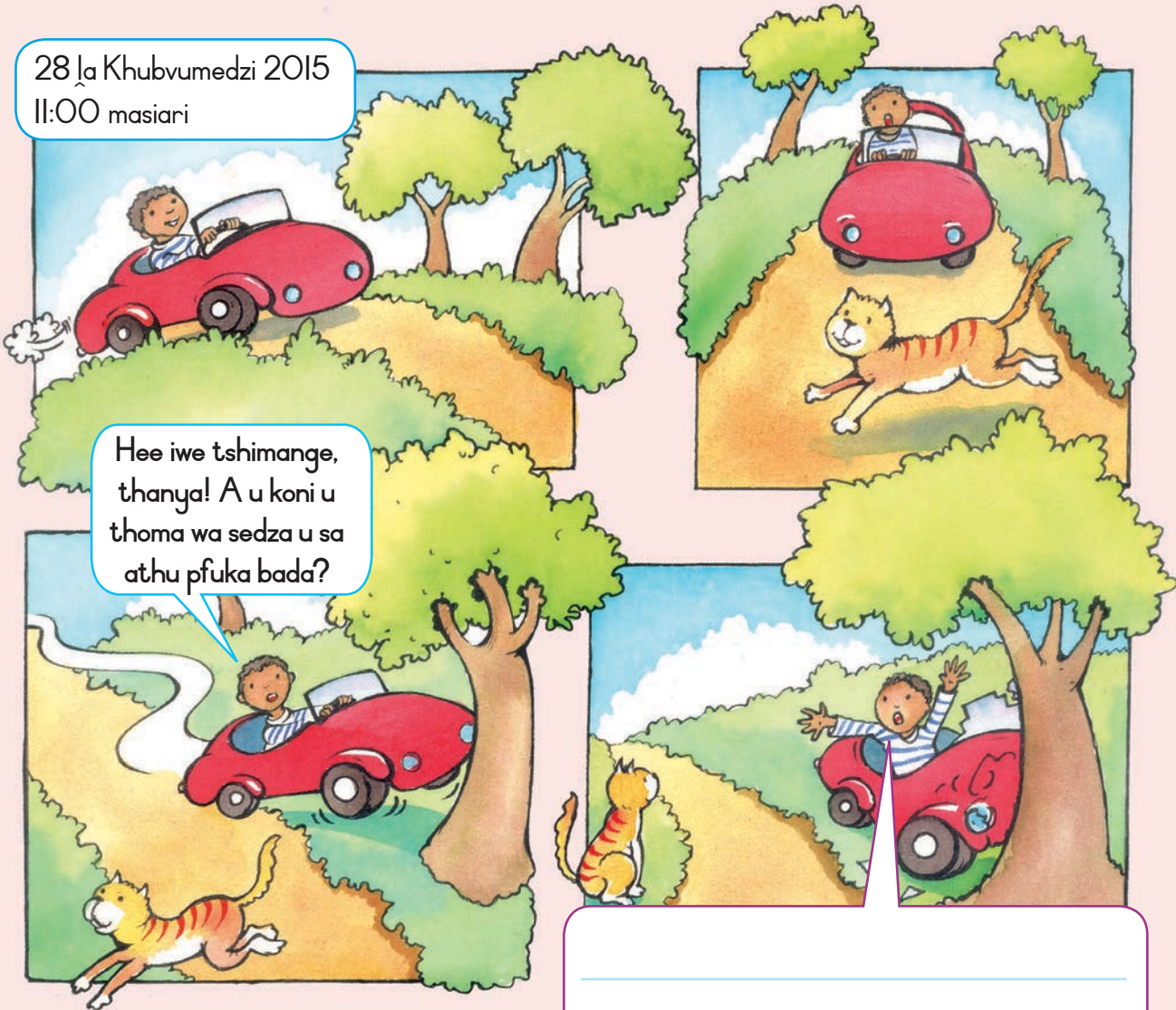
Ḵiiteleni khungedzelo yaḱu inwi muḱe. Olani tshifanyiso ni nḱwale
mafhungo a si manzhi a no ḱo ita uri vhathu vha renga itsho tshithu.

Kha ri vhale

Vhalani tshitori ni dzhenise kha bulo la maipfi zwine na vhona u nga zwo ambiwa nga diraiva.

28 la Khubvumedzi 2015
11:00 masiari

Kha ri riwale

Ni vhona u nga uyu munna a nga kha ni kona u reila golo yawe nga murahu ha khombo? Zwino riwalani mafhungo mararu nga zwine na vhona u nga zwo tevhela tshitori itshi.

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi matanu kha u nwala mafhungo kha bugu ya u ndowedzo.

fhufha

fhala

phungo

phore

khokho

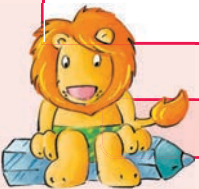
shango

shavha

khani

guma
gama
gogo
gaku

shaka	fhasi	khakha	phanga

Kha ri nwale

Vhalani fhungo linwe na linwe, ni tingedzele lisala line na nga li shumisa vhudzuloni ha maipfi o talelwaho nga fhasi.

Munna o thula muri nga goi.	inwi	ene	rine	vhone	tshone
Tshimange tsho pfuka bada.	inwi	ene	rine	vhone	tshone
Jim na Shumani khombo iyi vho i vhona.	inwi	ene	rine	vhone	tshone
Shumani a tea u nwalela mapholisa muvhigo.	inwi	ene	rine	vhone	tshone
Nne na Shumani ra isa tshimange hayani.	inwi	ene	rine	vhone	tshone

Kha ri nwale

Talani mutalo ni tshi livhanya masala a re kha kholomo ya u thoma na masala o teaho a re kha kholomo ya vuvhili.

ya ene	kwanga
tsha ene	vhanu
tsha tshone	yawe
zwa rine	tshawe
kwa nne	zwashu
vha inwi	lavho
la vhone	tshatsho

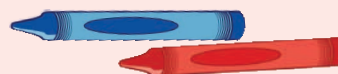
Kha ri ite nyito

Nomborani zwifanyiso ni tshi sumbedza thevhekano yone ni kone u talutshedza khonani yaṅu uri ho bvelela mini zwi tshi tevhhekana nga ngona.

Kha ri
diphine

Wanani phambano.

Deithi:

Kha ri n̄wale

Ni tea u d̄adza fomo ya u itea ha khombo.

D̄ielekanyeni no vha ni n̄dilani ya u bva tshikoloni ni tshi ya hayani. Na vhona khombo n̄dilani. No vhona goloi i tshi bva n̄dilani i tshi khou tinya tshimange. Goloi ya ya ya thula muri, f̄hedzi mureili a si huvhale na tshimange na tshone tshi si huvhale.

Ho vha inwi ni noṱhe we na vhona khombo iyi, zwino no humbelwa uri ni n̄wale tshiṱori tsha zwe zwa bvelela. Musi ni sa athu d̄adza fomo, vhudzani khonani yaṅu zwine na d̄o amba.

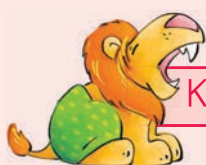
Fomo ya Khombo

Dzina laṅu	
Deithi ya khombo	
Tshifhinga tsha khombo	
Ho bvela mini:	
Ho thoma	
Ha d̄a	
Nga murahu	
Ha f̄hedzisela	
Tsaino:	

TEACHER: Sign

Date

55

Kha ri ambe

Vhalani mbekanyamushumo nga vhuronwane ni vhudze khonani yangu uri khontsati i do vha i ya mini. Bulani uri ndi tshitenwa tshifho tshine tsha do ni takadzesa.

Mbekanyamushumo ya **Tshikolo tsha Phuraimari tsha TSHITENZHE**

Duvha: 3 Khubvumedzi 2015

Tshifhinga: 2:00 u swika 5:30

Tshifhinga	Gireidi	Aitheme (Tshitenwa)
13:00		U vula mushumo nga Tshohoyatshikolo Vho Dama
13:10	Gireidi ya 1	Luimbo lwa Winnie wa Tshivhingwi
13:20	Gireidi ya 2	Luimbo: Rine a ri ofhi phele khulukhulu mmbi
13:40	Gireidi ya 3	Maluta na munawa Vhatambidende: Jim u tamba sa Maluta . Shumani ndi mme a Jim
14:00 to 14:30		Bureiki Vhana vha tshikolo vha do newa dzhusi na mathuthuba. Vhabebi vha nga renga tie na kofi.
14:30		Pfufho dza Gireidi 1, 2 na 3
15:00	Gireidi ya 4	Khwairi ya vhana i imba Luimbo lwa Lushaka
15:15		Tshipitshi tsha u vala mushumo: Minisiya wa Pfunzo ya Muteo

Kha ri nwale

Lavhelesani mbekanyamushumo.

Khontsati i thoma nga tshifhingade?

Ndi nnyi a no do vula mushumo?

Kilasi ya Gireidi 1 i do ita mini?

Hu do bvelela mini nga 13:20?	
Vhatambi vha no do tamba nga 13:40 ndi vhoneyi?	
Kilasi ya Gireidi 4 i do ita mini?	
Hu do bvelela mini nga bureiki?	
Ndi nnyai a no do ita tshipitshi tsha u vala mushumo khontsatini?	
Ni tshi do takadzwa nga tshitenwa tshifho?	
Arali na nga swika nga 14:30 ni nga tahela mini na mini?	1
	2
	3
	4

Olani phositara ya u kungedzela khontsati. Nani mafhungomatsivhudzi othe o teaho.

Kha ri vhale

Denzhe la Vhana

Khontsati khulu tshikoloni tsha Tshitenzhe

Muvhigi: Shandu Maile 4 Khubvumedzi 2015

Vhana vha Tshikolo tsha Tshitenzhe vho bveledza khontsati yavhudi nga maanda mulovha. Vho mvumvusa vhataleli nga matambwa a no bva kha Winnie wa Tshivhingwi na Zwiguluzwana Zwiraru. Vhatambidendele ho vha hu Jim Brown na Shumani Simba vhe vha tamba kha Maluta na Munawa. Jim o vha e Maluta, ngeno Shumani e mme awe.

Thohoyatshikolo vho vha vho takala nga maanda nga uri Minist'a wa Pfunzo ya Muteo vho vha vhe hone na vhone. Minist'a vho ri: "Ndi pfa ndi tshi dikukumusa vhukuma nga hetshi tshikolo. Vhana vha fhanu vha khou shuma

zwavhudi nga maanda nahone ndi a kona u zwi vhona uri vhadededzi na vhabebi vha khou ita mushumo wavhudi." Tshikolo tsho nekeda pfufho vhagudi vhane vha dzulela u ita tshunwahaya dzavho. Vhagudi vhenevha vho shuma zwavhudi na kha milingo ya ANA riwedzi wo fhelaho. Vhengele la Bono lo vha lone le la lambedza nga pfufho dza bugu.

Kha ri riwale

Ni vhona u nga munwali wa atikili iyi u vhona Tshikolo tsha Tshitenzhe tshi tshi khou ita mushumo wavhudi? Ni zwi divha ngani?

Vhana vho wana pfufho nge vha ita mini?

Tshikolo tsho wana ngafhi pfufho?

Nwalululani fhungo line la ri vhudza uri Minist'a vho takadzwa nga zwe tshikolo tsha ita.

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi matanu kha u riwala mafhungo kha bugu yanu ya ndowedzo.

khontsi

mulambwana

mvula

mbwanana

zwikontsi

mvalo

pfuko

pfano

khontsati

mvumvusa

matambwa

pfufho

Maipfima divhiwa

da
dela
dinga
danzhe

Dzhenisani madzina na mataluli ao ane a khou tshela.
Shumisani maipfi aya uri a ni thuse.

Kha ri riwale

Madzina

gloi

zwifhatso

miri

tshikolo

vhathu

Mataluli

zwihulwane

luvhilo

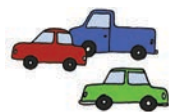
phosho

vhanzhi

milapfu

zwo vha zwi

dzo vha dzi na

vho vha vhe

tsho vha tshi na

yo vha i

TEACHER: Sign

Date

Kha ri vhale

Dan u dzulela u lenga nahone u dzulela u hangwa zwithu.

Mahola u hangwa duvha lawe la mabebo.

Nwedzi wo fhiraho o hangwa bege yawe ya tshikolo bisini.

Vhege yo fhiraho o namela ndou sekhasini.

Mulovha o siwa nga tshidimela a tshi ya khontsatini.

Namusi o ya tshikoloni o ambara khosishumu ya u bambela.

Ndi muñwevho ngoho.

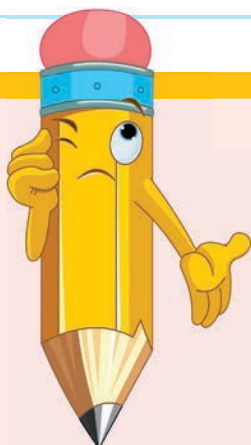
Kha ri n'wale

Shumisani mepe uyu
wa mihumbulo kha u
talutshedza Dan.

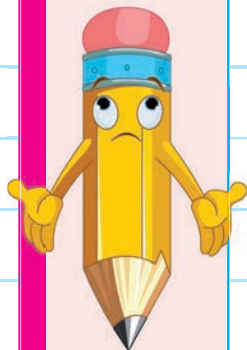
U vhonala nga ndilaga

Zwine zwa zwithu zwi seisaho
zwine a ita

Khonani dzawe

Zwine Dan a tea u ita uri a
elelwe zwithu

Kha ri ambe

- Lavhelesami mepe wa Afrika Tshipembe.
- Sumbani mavundu a ṭahe.
- Ni dzula kha vundu ḷifhio?
- Bulani dzina ḷa musanda wa vundu ḷiñwe na ḷiñwe.
- Sumbani zwinepe zwine zwa sumbedza huiñwe ha fhethu hu hulwane kha vundu ḷiñwe na ḷiñwe.
- Ndi mavundu afhio a re kha phendelashango?

Zwifanyiso zwa zwigeriwa

95

Kha ri ite nyito

Gerani zwifanyiso izwi ni zwi shumise kha u ita mepe wanu kha siatari la 48.

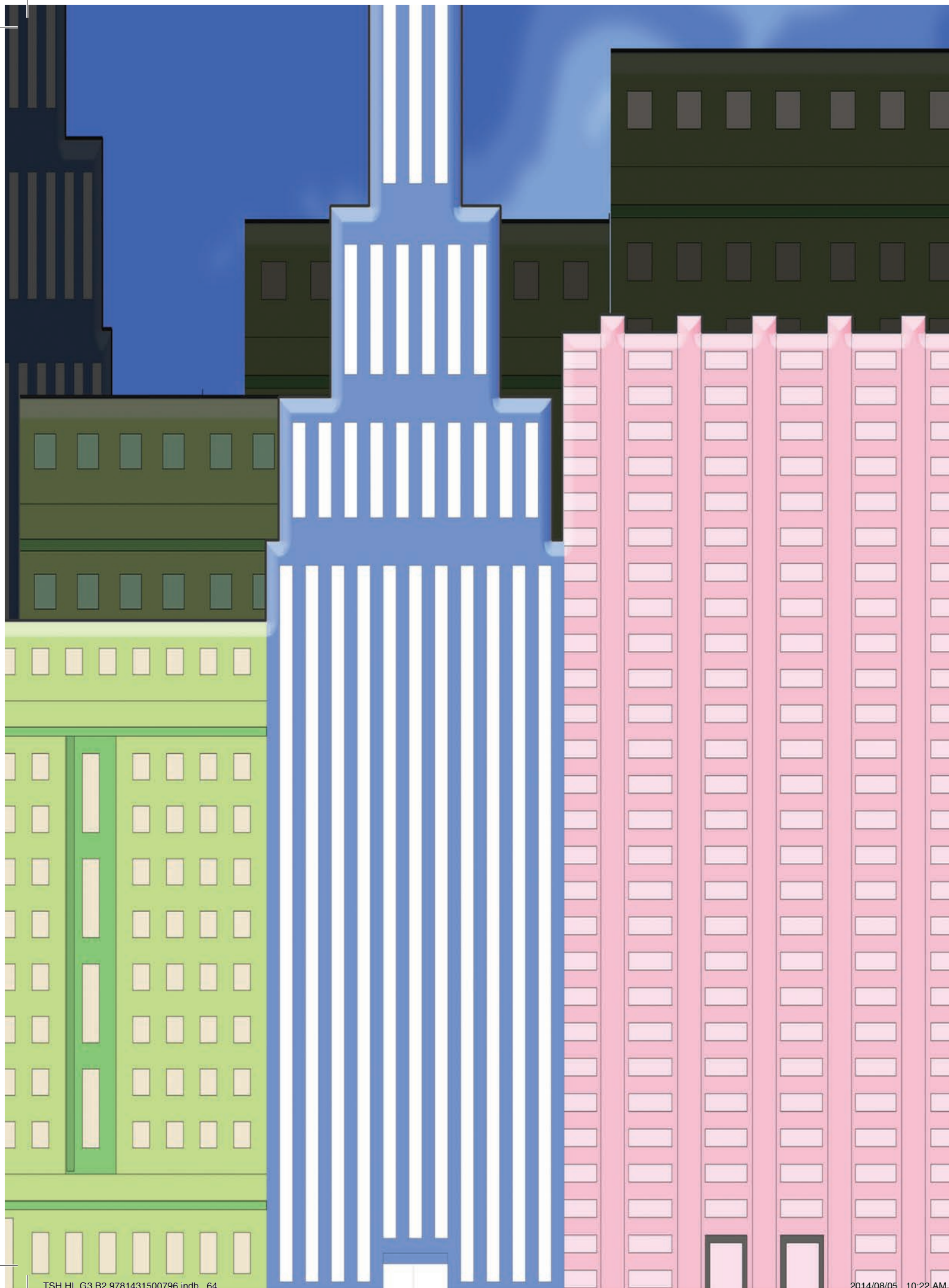
Themo ya 3 – Vhege dza 9–10

TEACHER: Sign

Date

63

Kha ri ambe

Ambani na khonani yaṇu nga tshiṭori tshine na ḡo n̄wala.
Ni kone u dzhenisa mihumbulo yaṇu kha siat̄ari il̄i.

Pulane ya tshiṭori tshanga

Vhaenewa na fhethuvhupo

Ndi vhoneyi vha re tshiṭorini tshaṇu?

Tshiṭori tshi bvelela ngafhi?

Tshiṭori tshi bvelela lini?

Mathomo

Hu bvelela mini mathomoni a tshiṭori?

Mutumbu

Hu bvelela mini kha mutumbu wa tshitori?

Magumo

Tshitori tshi fhela nga ndilade?

Kha ri
diphine

Itani bugu yanu inwi mune. Gerani siatari li tevhelaho kha hei bugu.
Gerani kha mitalo ya zwithomathoma. Petani siatari kha mitalo.
Nwalani dzina la bugu kha khavara. Nwalani dzina lanu nga fhasi ha dzina la
bugu, ngauri ndi inwi munwali wa tshitori. Olani tshifanyiso kha khavara.
Zwino nwalani tshitori tshanu buguni.

KHAVARA YA MURAHU

MUNWALI NDI NNYI?

Nwalani dzina laṅu.

Mirwaha yaṅu.

Hune na dzula hone.

8

Liga la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi na soṣepulana bugu yaṅu

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Nwalani dzina la bugu hafha.

Nwalani dzina laṅu (ndi inwi munwali).

1

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwithoma

5

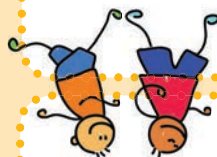
Isani tshiṭori tshaṅu phanda hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

7

Nwalani mutumbu wa tshiṭori tshaṅu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u riwala tshiitori tshanu hafha.

2

Olani tshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshiitori tshanu.

7

3

Isani tshiitori tshanu phanda hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

9

Nwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiitori tshanu.

Olani tshifanyiso hafha.

Z**W****i****r****e****n****g****o****m****u**

Thero ya 7: Vhathu na fhethu

Themo ya 4 Vhege dza 1 - 4

97 Vhana vhaswa tshikoloni tshashu 70

U vhala mañwalwa a no amba nga vhana vhaswa tshikoloni.

U fhedzisa thebuḽu yo ḡisendekaho kha mañwalwa.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha mañwalwa.

98 Fhethu ho fhambananaho Afrika Tshipembe 72

U gera na u nambatedza mavunḡu a ṽahe kha mepe.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga vunḡu ḽine a dzula khaḽo.

U topola mibvumo i no fhambanya maipfi.

U nanguludza maipfi hu tshi tevhedzwa thevhekano ya aḽifabethe.

U ñwalulula mafhungo a tshi shumisa ndongazwiga dzone.

99 Mutsho washu 74

U vhala muvhigo wa mutsho.

U shumisa mafhungomatsivhudzi a no bva kha khasho ya mutsho kha u fhedzisa tshati ya mutsho.

U shumisa maṽanganyi kha u ṽanganya mafhungo.

U shumisa thangi kha u fhedzisa maipfi.

100 Zwine ra ita 76

U ola zwifanyiso zwiṽa zwe zwe a ita mafheloni a vhege.

U ṽalutshedza nyolo.

U ñwala fhungo nga zwifanyiso a tshi topola ḽiiti.

U livhanya tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho.

U shumisa maiti kha u fhedzisa mafhungo.

U topola tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho na tshi ḡaho.

U itela khonani garaṽa ya vhukonani.

101 Vhana vha bvaho huiwe 78

U vhala mañwalwa a u ṽalutshedza a no amba nga vhana vhano bva mashangoni mañwe.

U dodombedza mafhungomatsivhudzi a no kwama avha vhana.

U vhumba maipfi nga mibvumo ya g, sw, ñw, ny na b.

U sika mbudziso.

102 Zwine zwa ri takadza 80

U ita ṽhodisiso a dodombedza mawanwa.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha mvelelo dza ṽhodisiso.

U paḡula maipfi a bva mibvumo.

U ñwala maipfi nga thevhekano ya aḽifabethe.

U topola zwifhinga zwo fhambananaho zwi tshi sumbedzwa nga maiti.

U fhedzisa meizi.

103 Zwimangana zwivhili 82

U vhala tsirendo tsha zwimangana zwivhili.

U fhindula mbudziso nngede dzi no kwama tshirendo.

U topola maipfi a re na raimi (pfanapheledzo) tshirendoni.

104 Zwe zwimange zwa amba 84

U renda na u ita ḽitambwa nga tshirendo.

U ñwalulula mafhungo sa maambiwa.

U tamba mutambo wa maipfi nga u shumisa maiti a re kha tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho.

105 Luñwalo lu yaho ha khonani yanga 86

U vhala luñwalo lwa vhukonani.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga luñwalo.

U topola madzina na maṽaluli e a shumiswa kha luñwalo.

106 Uṽalutshedza zwithu 88

Vha shumisa maṽaluli kha u ḡiṽalutshedza.

U shumisa maṽaluli kha u ṽalutshedza zwifanyiso.

U shumisa maṽaluli kha u fhedzisa mafhungo.

U ñwala shumisa pharaṽhalutshedzi.

U vhambedza zwifanyiso a topola phambano dzi re hone.

107 Duvha ḽa ḽaiburari 90

U vhala mañwalwamatsivhudzi a no amba nga ṽḡou

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga mañwalwa.

U shumisa masala kha u fhedzisa mafhungo.

108 U vhala bugu 92

U vhala khavara ya bugu na mutevhe wa zwi re ngomu.

U fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho kha khavara na zwi re ngomu.

U ñwala mafhungo nga uri ndi ngani vha tshi tama u vhala bugu.

U shumisa mabulafhethu kha u fhedzisa mafhungo.

U vhala khakalulimi.

109 Lwendo lwashu lwa u ya vhugalaphukha ha ṽḡou 94

U vhala mañwala a no amba nga lwendo lwa u ya vhugalaphukha ha ṽḡou na u vhala phamfuḽethe i no amba nga ṽḡou.

U ñwala mafhungo maṽa vha tshi shumisa zwe vha guda nga ṽḡou. U ḽeibuḽa tshifanyiso (nyolo) tsha ṽḡou.

110 U amba nga ṽḡou 96

U vhudzisa mbudziso dzi no kwama ṽḡou.

U topola maiti o teaho mafhungo.

U ñwalulula mafhungo sa maambiwa.

111 U amba nga ṽḡou (hu iswa phanda) 97

U shumisa thevhekano ya aḽifabethe kha u ṽuma zwithoma.

112 U ñwala tshiṽtori tshaṽu 98

U pulanela u ñwala tshiṽtori.

U ñwala mihumbulo ya tshiṽtori kha fureme ya u ñwala zwiṽtori.

U ita bugu ya tshiṽtori a ñwala tshiṽtori.

Kha ri vhale

Jim na Thandi vho vhuya tshikoloni musi holodei yo no fhela. Tshikolo tshavho tshi Johannesburg. Vhana vhothe tshikoloni itshi vha amba Luisimane musi vhe dzikilasini dzavho. Vhothe vha amba nyambo dzo fhambananaho, vhunga vha tshi bva kha masia o fhambananaho. Vhariwe vhavho vha bva mashangoni manwevho.

Kha ri divhane na vhariwe vha avha vhana.

Kapa Devhula

Ndi pfi Maxiriti. Ndi na miṁwaha ya sumbe. Ndi amba Afurikantsi. Ndi pfana na u tamba na zwifuwohaya.

Devhula Vhukovhela

Ndi pfi Dipuo. Ndi na miṁwaha ya malo. Ndi amba Tshitswana. Zwiḽiwa zwine nda zwi funesa ndi majegere.

Gauteng

Furesitāta

Ndi pfi Makgomo. Ndi na miṁwaha ya malo. Ndi amba Tshisuthu. Ndi pfana na u vhala.

Limpopo

Ndi pfi Phaladi. Ndi na miṁwaha ya malo. Ndi amba Tshibeli. Ndi pfana na u tamba na khonani dzanga.

Kapa Vhukovhela

Ndi pfi Yani. Ndi na miṁwaha ya malo. Ndi amba Afurikantsi. Ndi pfana na u ṭalela TV.

Kapa Vhubvaḽuvha

Ndi pfi Lulama. Ndi na miṁwaha ya ṭahe. Ndi pfana na u tamba na zwifuwohaya zwanga.

KwaZulu-Natal

Ndi pfi Mandu. Ndi na miṁwaha ya malo. Ndi amba Tshizulu. Ndi pfana na u tamba netibolo.

Mpumalanga

Ndi pfi Siabelo. Ndi na miṁwaha ya ṭahe. Ndi amba Tshiswaṭi. Ndi muthu wa bola!

Kha ri riwale

Vhalani nga vhana vhaswa ni fhedzise thebulo. Dzhenisani madzina avho, miwaha, vundu line vha bva khalo, nyambo dzavho na zwine vha zwi takalelesa. Itani thiki ni tshi sumbedza uri ndi vhatukana kana vhasidzana naa.

Dzina	Miwaha			Luambo	Vundu	Takalela
Dipuo	8		✓	Tshitswana	Devhula Vhukovhela	Malegere

Kha ri riwale

Zwino fhindulani mbudziso hedzi.

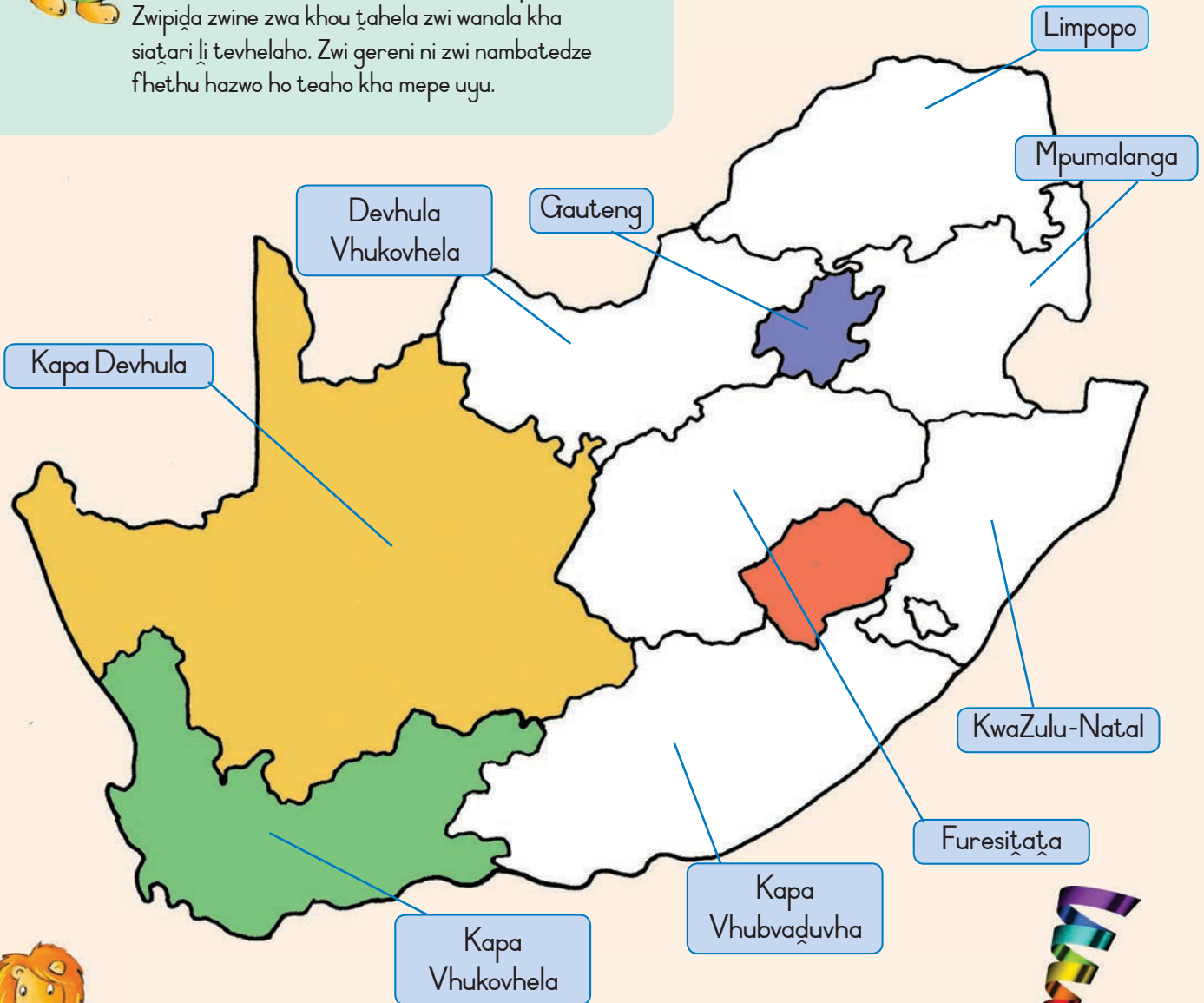

Avha vhana vha dzhena tshikoloni tshifhio?			
Ndi vhatukana na vhasidzana vhangana vhaswa vhe vha thoma tshikolo namusi?	vhatukana vha _____ vhasidzana vha _____		
Ndi vha ngana vha avha vhana:	vha miwaha ya 7?	vha miwaha ya 8?	vha miwaha ya 9?
Shumani na Jim vha dzula vunduni lifhio? (Lavhelesani tshitori hafhu.)			
Vha amba luambo lufhio vhe klasini?			

Kha ri ite nyito

Hu na mavundu a dza rathi a siho kha mepe. Zwiḽa zwiḽe zwa khou ṽahela zwi wanala kha siaṽari ḽi tevhelaho. Zwi gereni ni zwi nambatedze fhethu hazwo ho teaḽo kha mepe uyu.

Kha ri ṽwale

Fhindulani mbudziso idzi.

Ni dzula kha vundu ḽiḽhio?

Ni amba luambo lufhio hayani?

Ni amba luambo lufhio tshikoloni?

No no vhuya na dalela vundu ḽiṽwe ḽiḽhio?

Ndi zwifhio zwa tshipentshela zwi re vunduni ḽa haṽu?

Divhamaipfi

Bulelani maipfi aya n̄tha ni kone u tangedzela mibvumo i no a fhambanya. Tsumbo **nama na n̄ama**. Ni kone u nombora maipfi a tshi tevhekana nga alifabethe.

2	n̄wana
3	mun̄we
1	f̄hala

	vhunwa
	munwe
	f̄hala

	nona
	t̄ata
	danda

	n̄ona
	tata
	d̄anda

dubo
tshot̄he
kakarika
sema

Kha ri n̄wale

N̄walulani fhungo l̄irwe na l̄irwe ni tshi shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho ni kone u sumbedza uri ndi la lushakade.

tshitatamennde

mbudziso

ndaela

garukela

dipuo u pfana na malegere

Tshitatamennde

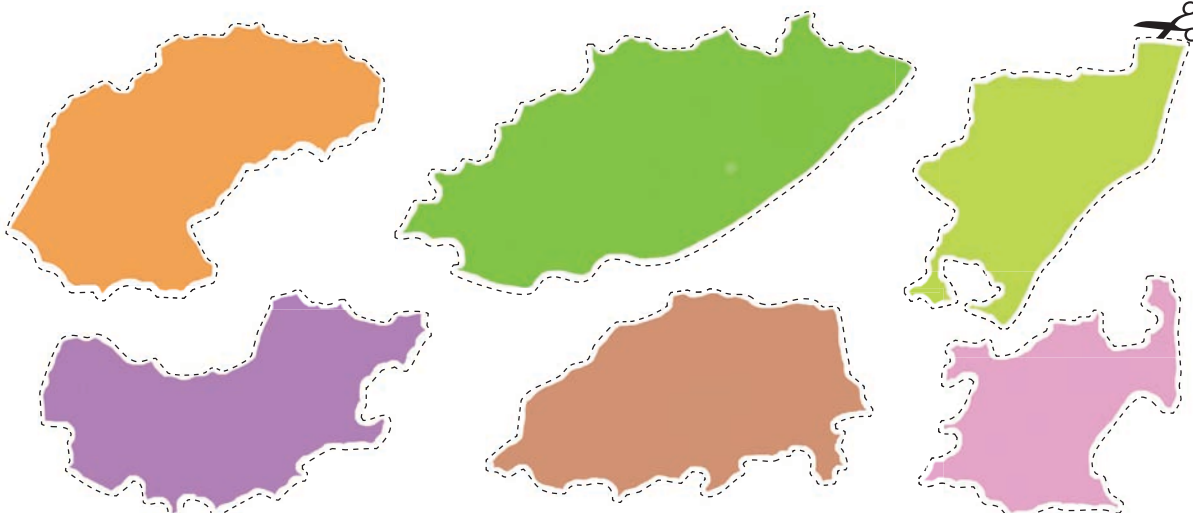

Dipuo u pfana na malegere.

ni kona u amba nyambo nngana

n̄walani nga vhudele buguni yaṅu

ee, i khou na nahone a tho ngo bva na tshisambureni

Kha ri vhale

Lo tsha. Mutsho wa namusi khoyu.

I do na **KwaZulu-Natal** na Kapa
Vhubvaḁuvha.

Li do vuwa lo tsha hu tshi fhisa Limpopo
na Kapa devhula.

Hu do vha hu na makole Gauteng.

Hu do rothola Fureisiṭaṭa.

Hu do vha na mvula ya mithathabo Mpumalanga na Devhula Vhukovhela.

Hu do vha na maḁumbu Kapa Vhukovhela.

Kha ri ite nyito

Talelani dzina la vundu khathihi na lushaka lwa mutsho. Ni kone u gera tswayo dza mutsho dzi re fhasi ha siaṭari ili ni zwi nambatedze kha tshati ya mutsho.

Gauteng	Kapa Vhukovhela	KwaZulu- Natal	Kapa Vhubvaḁuvha	Devhula Vhukovhela	Mpumalanga	Fureisiṭaṭa	Kapa Devhula	Limpopo

buraweni
hwala
kunakisa
vala

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u nwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

mut <u>h</u> u	ph <u>a</u> ndu	mu <u>v</u> h <u>u</u> da	<u>v</u> hala	th <u>o</u> mba
f'h <u>e</u> th <u>u</u>	ph <u>a</u> nd <u>o</u>	ma <u>v</u> hala	<u>v</u> hila	th <u>a</u> mb <u>o</u>

Kha ri nwale

Tumani mafhungo aya. Linwe na linwe la maipfi aya li shume luthihi.

zwino

ngauri

ngeno

fhedzi

A vha nga yi tshikoloni namusi.

Ndi Mugivhela.

Dipuo u na minwaha ya malo.

Malindi e na ya tahe.

Mvula i khou na.

Jim u do shumisa tshisambureni.

Ndi tama u renga baisigiri.

A thi na tshelede yo linganaho.

Kha ri nwale

Dzhenisani phindulo dza mbalo idzo dza maipfi.

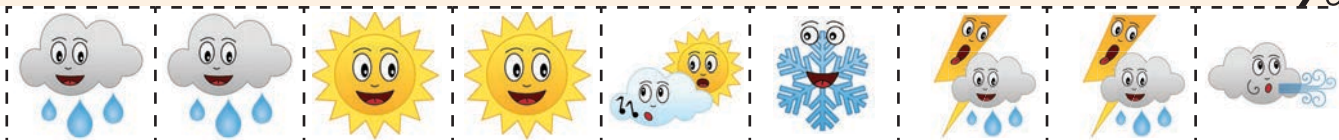
Thangi na mitshila

Arali ra thoma ipfi nga ku ri khou amba uri tshituku.

Kumange zwi amba tshimange tshituku.
Arali ra fhedza ipfi nga ulula zwi amba u itilula nyito.

Shulula zwi amba itulula nyito ya u shela.

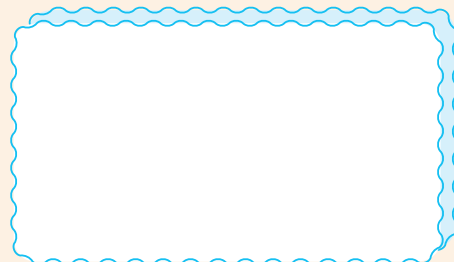
ku + mange =		wana + ulula =	
ku + shumo =		nwala + ulula =	
ku + bugu =		ita + ulula =	

Kha ri ite nyito

Olani zwifanyiso zwiṇa zwa zwe na ita mafheloni a vhege yo fhelaho. Ambani na khonani yaṇu nga zwe na ita.

Kha ri ṇwale

Zwino ṇwalani fhungo lithihi la tshifanyiso tshinwe na tshinwe ni talele liiti.

Ndo tamba bola ya milenzhe.

Mapfanisi a vhonefhungo a fhela nga -o kha tshifhinga tsho fhiraho.

Kha ri ṇwale

Livhanyani tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho tsha maiti aya.

ndi renga

ndo renga

ndi fhufha

vha a ḁa

ndi wana

ndo la

ndi ita

ri nwa

ndo reila

ndi la

ndo wana

ndo fara

ndi fara

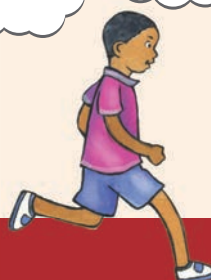
ndo fhufha

ro nwa

vho ḁa

ndi reila

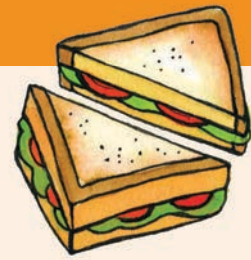
ndo ita

Kha ri n̄wale

Shumisani maiti a re kha thebulu ni tshi fhedzisa mafhungo. Ni kone u amba uri fhungo li kha tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho kana tshidaho.

Nangani ipfi li re lone.	Dzhenisani liiti lone (ipfi li sumbedzaho nyito) kha linwe na linwe la maipfi aya.	Ili fhungo li kha tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho kana tshi daho?
do renga	Ndi do renga sangwetshi ya tshiswitulo.	tshi daho
ndo renga	Nwedzi wo fhelaho _____ yunifomo ntswa.	
ri ya	Rine _____ tshikoloni nga bisi ya tshikolo.	
vha reila	Khotsi anga _____ vha tshi ya mushumoni nga awara ya 7.	
ndi gweda	Nne _____ ngadeni yanga.	
ndo gweda	Mulovha _____ ngadeni yanga.	
ri imba	Rine _____ kilasini.	
yo imba	Mulovha khwairi _____	

Kha ri diphine

Itani garaṭa ya u fhululedza khonani ye ya shuma zwavhudi kha mutambo kana hobi. Ni ambe uri ndi mutambo kana hobi ifhio nga n̄ḡa ha garaṭa. Ni n̄wale mulaedza wa tshipentshela nga ngomu.

Kha ri vhale

Tshikoloni tshashu, hu na vhana vhatanu vhane vha bva kha mañwe mashango.

Bheki u bva Zimbabwe.

Bheki u funa u tamba bola ya milenzhe. Ndi mulindavhuno.

Lee ndi Mutshaina.

U khou guda u vhala na u riwala Tshiisimane. U na zwimangana zwivhili. Linwe duvha o da nazwo tshikoloni zwa dzumbama khabodoni.

Naresh u bva India.

U funesa u tamba mitambo ya khomphiyutha. U na khonani nnzhi dzi no tamba nae mitambo ya khomphiyutha. U ya sentharani ya khomphiyutha duvha na duvha tshi tshi bva.

Peter u bva England.

U funa u tamba tshese.

Renate u bva Dzheremane.

U funa u tamba netibolo.

zwiambaro
badzhi
tho ngo
songo

Kha ri n'wale

Dadzani thebulu iyi nga mafhungo a no
kwama n'wana muñwe na muñwe a re
tshitorini itshi.

Dzina	Shango	Hobi
Renate	Dzheremane	Netibolo

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino
shumisani maipfi matanu kha u n'wala mafhungo
anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

gole	liswa	n'wedzi	nyolo	bola
goko	vuswa	n'wenda	nyalo	bala
goni	bviswa	n'wali	nyambo	beba

Kha ri n'wale

Divhani khonani yanu lwa khwine. Nwalani mbudziso dzine dza thoma nga linwe na linwe la
aya maipfi. Ni kone u vhudzisa khonani yanu mbudziso. Ni n'wale zwine a fhindula.

Mini
Ngafhi
Lini
Ngani

Kha ri ite nyito

Itani tshodiso ya u wana dzihobi dzine dza takadza khonani dza. Ni humbele khonani dzi ni vhudze uri dzi funesa dzifhio kha hobi idzi. Kha phindulo irwe na irwe, ni khalare tshidanga tshone kha thebulu. Ni thome fhasifhasi kha thebulu.

Mutambo	U vhala	Zwa vhuvhadi	Khomphiyutha	TV

Hobi i ine ya funeswa ndi ifhio?

Hobi ine ya si funeswe ndi ifhio?

Maipfima divhiwa

danda
devhu
dina
dugu

Divhamaipfi

Padulani maipfi aya ni sumbedze mibvumo yo fhambanaho. Maipfi kha tshibogisi tshirwe na tshirwe a sumbedze thevhokano ya alifabethe.

si/ba/de/la	3
khomphiyutha	1
bola	2

Zimbabwe	
Dzheremane	
Ingilandi	

murahu	
phanda	
musi	

murahu	
livhana	
tsini	

Tshifhinga tshi sumbedzwa nga lipfanisi na tsinde la liiti. Tshifhinga tsho fhiraho tshi vhonala nga ledere o kha lipfanisi; Tsumbo Mulovha ro shuma ngadeni.

Tangedzelani liiti lone.

Kha ri nwale

Mulovha u nwa/ no nwa dzhusi nga tshiswitulo.

Dan u da/o da u lenga khontsatini mulovha.

Mulovha Shumani u xedza/o xedza bugu yawe.

Muta wanga wothe u farwa/o farwa nga duda nwaha wo f'helaho.

Ro baka/ri baka khekhe ya duvha langa la mabebo mahola.

Ro ya/ri ya zuu maf'heleloni a vhege yo f'helaho.

Ro dzhia/ri dzhia tshinepe tsha ndou mulovha.

Kha ri diphine

Wanani ndila ya u ya kha hobi ine na i funesa.

mathomo

bola ya milenzhe

atelitiki

u lima ngade

dirama

dzikhomphiyutha

u londota zwifuwohaya

u vhala

u shuma nga zwanda

Kha ri vhale

Vhuniwe vhusiku ha madumbu, zwimangana zwivhili zwa madumbu zwa thoma u semana, zwa mbo di lwa. Tshiniwe tsho vha tsho fara **mbevha**, tshiniwe tshi si na zwi tshi **vhavha**. Ndi zwone zwe zwa ita uri tsemano i vhifhe vhukuma.

"Ndi do dzhavhula heyo mbevha," hu amba **mukomana**, "Ni do dzhavhula mbevha iyi? Na ita ngauralo i do **ombana**!" "Ndi ri ndi do dzhavhula heyo mbevha," **mukomana**. "Ni nga si dzhavhule mbevha yanga," hu amba murathu o **pina**.

Khathihi fhedzi mukegulu zwa mu **dina** e na luswielo **bvelele**. A mbo di swielela zwimangana zwivhili nda, zwe swiswini **fhelele**. Fhasi ho vha hu na riwando na **mahada**. Zwimangana zwivhili zwa tumba zwo **dada**.

Zwa mbo dodoma zwi tshi dzhena zwa **vhuvha**, zwo fhumula sa **mbevha**. Zwo nukala nga **mahada**, zwi tshi khou tetemela na **mahada**. Zwo vhona uri ndi khwine, vhusiku uho ha **madumbu**, u edela u fhirisa u lutanywa nga **madumbu**.

Mune watsho ha divhei, tsho pambiwa (nga 1880)

Kha ri n̄wale

Vhalelani tshirendo n̄ha na khonani yaṅu, ni kone u fhindula mbudziso.

Maipfimaḡivhiwa

tavhanya
malo
zwothe
maṭo

Zwimangana zwo vha zwi tshi khou lwela mini?

Talutshedzani mutsho wa madekwana ayo?

Ndi ngani zwimange zwo humbula u litsha u lwa?

Divhamaipfi

Wanani maipfi a re na raimi (pfanapheledzo).

maḡumbu	mbevha	mukomana	bvelele
maḡumbu			

vhuvha	pina	mahaḡa	mukomana

Elelwani

tshituku

tshitukusa

tshitukusesa

Kha ri ite nyito

Rendani na u edzisela tshirendo. Muthihi u tea u vha tshimangana tshihulwane ngeno muriwe e tshimange tshituku. Muthihi a tambe a tshi edzisela mukegulu a re na luswielo.

Kha ri riwale

Nwalululani zwine vha khou amba sa maipfi maambiwa.

Tshimangana tshihulwane:

Tshimangana tshihulwane tsho ri, "

Kumangana kutuku.

Kumangana kutuku kwo ri, "

Mbevha:

Mbevhana ya luvheledza, "

Mukegulu:

Mukegulu a semana, "

Zwimangana zwivhili:

Zwimangana zwa huwelela, "

Mutatisano wa maiiti

ndi bwa

ndo bwa

ndi ola

ndo ola

ndi reila

ndo reila

ndi la

ndo la

ndi wa

ndo wa

ndi fusha

ndo fusha

ndi pfa

ndo pfa

ndi wana

ndo wana

ndi fhufha

ndo fhufha

ndi wana

ndo wana

ndi nea

ndo nea

ndi tuwa

ndo tuwa

ndi tavha

ndo tavha

ndi nazwo

ndo vha ndi nazwo

ndi pfa

ndo pfa

ndi dzumbama

ndo dzumbama

ndo nea

ndi nea

ndo tuwa

ndi tuwa

ndo vha ndi nazwo

ndi nazwo

ndo vhulunga

ndi vhulunga

ndo divha

ndi divha

ndo ita

ndi ita

ndo badela

ndi badela

ndo gidima

ndi gidima

ndo vhona

ndi vhona

ndo sumbedza

ndi sumbedza

ndo dzula

ndi dzula

ndo edela

ndi edela

ndo amba

ndi amba

ndo ima

ndi ima

ndo swiela

ndi swiela

ndo bambela

ndi bambela

Kha ri
diphine

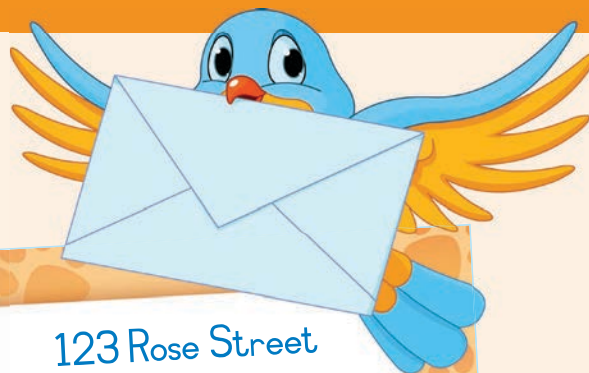

Gidimani mbambe ya Divhaliiti. Vhalani liiti liiwe na liiwe li kha tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho kha zwidanga zwa t̃aḁa. Khonani yaṇu u fanela u vhalamaipfi a re kha zwidanga zwa lutombo. Ni vhone uri hu ḁo kunda nnyi. Ni kone u vhudzisana tshifhinga tsho fhiraho tsha liiti liiwe na liiwe.

Kha ri vhale

123 Rose Street

New Town

1234

13 Tshimedzi 2015

Ha Mushe

Ndi minwedzi ya rathi u swika zwino ndi tshi khou dzula Afrika Tshipembe la masana. Ndi shango lavhudi. Duvha li vhone tshela duvha liŋwe na liŋwe. Ndi dzula tshitaratani tshituku. Ndu ya hashu yo lavhelesa phakha dala. Ri na miri miraru ngadeni ya hashu khulwane. Hu na zwifhato zwilapfu zwinzhi doroboni ya hashu. Ndi na zwimangana zwivhili. Zwimangana zwituku zwi sa pfi zwi ntevhela huiwe na huiwe hune nda ya. Liŋwe duvha zwo ntevhela tshikoloni zwa dzula khabodoni swiswini zwi tshi ongolela duvha lothe.

Ndi na khonani nna Afrika Tshipembe. Vhothe vha amba Tshiisimane. Ndi tama ni tshi nga nndalela shangoni heli lavhudi.

Khonani yanu,

Lee

Kha ri n̄wale

Fhindulani mbudzo idzi.

Maipfi ma divhiwa

wa
dala
tāvhangya
lifha

Lee u na tshifhinga tshingafhani a tshi dzula Afrika Tshipembe?

U bva ngafhi?

U na khonani nngana Afrika Tshipembe?

Ni vhona u nga u a takalela u dzula Afrika Tshipembe?
Ndi ngani ni tshi humbula ngaauralo?

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetsheselele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u n̄wala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

fula	fhanda	thotha	buba
vula	fhalala	thengo	beba
kula	fhula	thatha	baba

Kha ri n̄wale

Dovhani ni lavhelese lula luwalo. Kha fhungo linwe na linwe hu na ipfi line la ri vhudza zwinzhi nga dzina. (Maipfi aya ndi matlaluli.) Vhalani fhungo linwe na linwe nga vhurwane ni talele madzina (maipfi a madzina). Ni kone u tangedzela litlaluli line la khou talutshedza dzina.

Tsumbo: Ndi dzula Afrika Tshipembe la masana.

Musi no no ita izwi, n̄walani matlaluli e na a tangedzela nga fhasi ha thoho i re yone kha thebulu iyi.

Maipfi a tshivhalo	Maipfi a mivhala	Maipfi a mielo

Kha ri ite nyito

Ditalutshedzeni inwi mune. Swayani tshibogisi tsho teaho u itela u talutshedza mavhudzi, maṭo na vhulapfu haṅu.

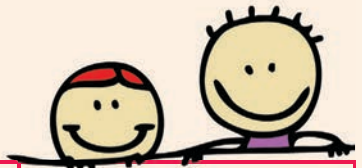

Mavhudzi		Buraweni	Maṭo		Matswu	Vhulapfu		Mupfufhi
		Matswu			Madala			Vhukati
		Matshena			Lutombo			Mulapfu
		Matswuku			Buraweni			Mulapfusa

Kha ri ṅwale

Dzhenisani maṭaluli ane a talutshedza tshinwe na tshinwe tsha zwifanyiso izwi.

Nangani maṭaluli ane a ri vhudza zwinzhi nga madzina o swifhadzwaho. Ni kone u dzhenisa maṭaluli kha zwickhala zwo netshedzwaho.

muhulwane mulapfu	Munna muhulwane o thula muri _____.
mutuku ṭhukhu	Mutukana _____ o pandamedza mmbwa _____.
ḍifha ṭalifha	Musidzana wa u _____ o baka khekhe ya u _____.
mutuku vhulenda	Mudededzi wa _____ o thusa musidzana _____.

Kha ri n̄wale

Tangedzelani ipfi line la fhedzisa fhungo zwavhudi.

N̄ne	u	ndi	ri	khou d̄iphina nga tshikolo.
Inwi	u	ndi	ni	mugidimi wavhudi vhukuma.
Ene	u	ndi	ri	mubiki makone.
Ene	u	ndi	ri	mutambi wavhudi wa netibolo.
Tshone	u	tshi	ri	d̄uvha li fhisaho.
Rine	u	ndi	ri	khou ya vhengeleni.
Vhone	u	ndi	vho	lenga u ya tshikoloni.

N̄walani thalutshedzo ya muriwe muthu ane na pfa a tshi ni takadza.
A nga vha muthu a givheaho, kana khonani, kana muraḁo wa muṭa.

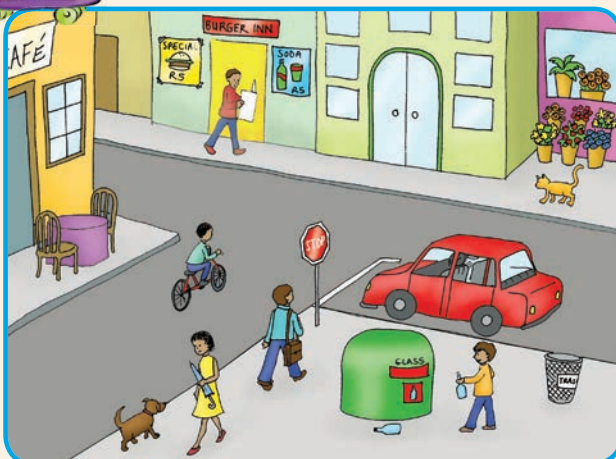
Kha ri n̄wale

Kha ri d̄iphine

Topolani phambano. Tangedzelani phambano.

Kha ri vhale

Zwithu zwiraru zwine zwa takadza nga ndou

Zwothe zwi thoma nga **m**: **musingo**, **maṅanga** na **maṇo**.

MISINGO

Nḁou dzi shumisa misingo yadzo kha u vhidzelela. Dzi dovha hafhu dza i shumisa kha u panga zwiliwa kana maḁi milomoni yadzo. Dziṇwe nḁou dzo ṭalifha lune dza nga shumisa misingo yadzo kha u vula bommbi. Zwi dina uri a hu na muthu we a dzi vhudza uri dzi fanela u vala hafhu bommbi.

MAṆANGA

Nḁou i na maṅanga mavhili. Maṅanga o itwa nga aivori. A mela a tshi bva kha

marinini a nga ṇṭha ha nḁou. Maṅanga a aluwa lwa vhutshilo hothe ha nḁou. Nḁou i shumisa maṅanga ayo kha u bwa maḁi na zwiliwa. Vhathu vhanzhi vha vhulaha nḁou vha tshi itela u tswa maṅanga, o itwaho nga aivori.

MAṆO

Nḁou dzi dovha hafhu dza vha na maṇo maṇa a mabande, ane a pfi madzeu. Dzi a shumisa kha u shenga zwimela zwine dza zwi ṭa. Maṇo ayo a a kulea ha dovha ha mela maṇwe maswa. Hezwi zwi itea kha miṇwaha ya fumi miṇwe na miṇwe. Nḁou i shumisa musingo wayo kha u hoha maḁi na u bwa zwiliwa. Vhathu vhavhi vha vhulaha nḁou uri vha tswa maṅanga adzo, o itwaho nga aivori.

Divhamaipfi

Fhindulani mbudziso idzi.

nea
tuwa
dala
aluwa

Ndou dzi takadza nga zwifhio zwiraru?

M _____ M _____ M _____

Dzi shumisa misingo yadzo kha u ita mini?

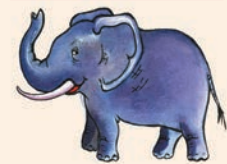
Dzi shumisa mananga adzo kha u ita mini?

Ni divha zwifhio nga mano adzo?

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetsheselele mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u riwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

fhula	swaswa	gole	wanga
fhuri	vhaswa	gope	lata
fhala	swenda	goko	hau

Kha ri riwale

Shumisani maipfi aya uri a ni thuse u fhedzisa mafhungo aya.

yanu

yawu

zwavho

tshanga

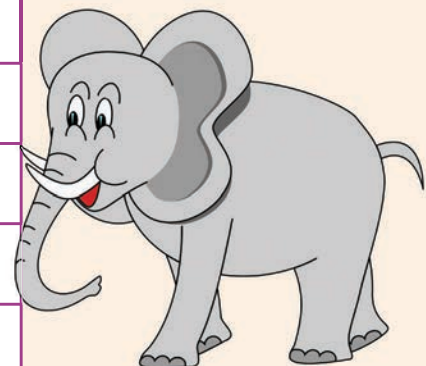
O ita tshunwahaya _____.

O tuwa na bugu _____ tshikoloni.

Vho la zwilalelo _____.

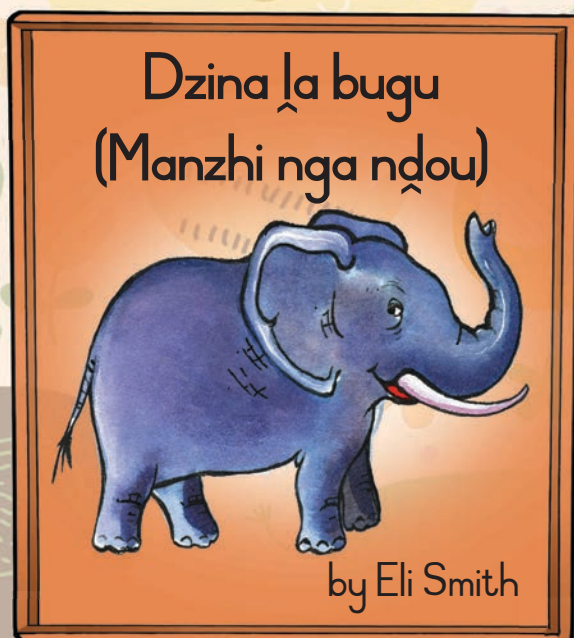
Ndo la tshiswitulo _____.

Ni fanela u ita tshunwahaya _____.

Kha ri vhale

Mbekanyo ya zwi re ngomu

- 1 Ndou dzo tou itisa hani?4
- 2 Dzi la mini?.....10
- 3 Ndou dzi dāvhidzana hani?11
- 4 Miṭa ya ndou15

Kha ri ṛwale

Fhindulani mbudziso idzi.

Dzina la bugu ndi lifhio?

Muṛwali wa bugu ndi nnyi?

Ndi khethhekanyo nṅa dzifhio dze dza bulwa kha mbekanyo ya zwi re ngomu?
Khethhekanyo iṛwe na iṛwe i amba nga mini?

1

2

3

4

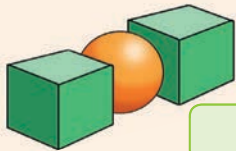
Kha ri n̄wale

N̄walani mafhungo mat̄anu ni tshi amba uri ni nga takalela u vhala bugu iyi naa.
Bulani uri ngani.

Kha ri n̄wale

Maipfi aya oṭhe ndi mabulafhethu. A ri vhudza nga fhethu.
A dzheniseni fhethu ho teaho kha mafhungo aya.

n̄ha

kha

tsini

fhasi

vhukati

Zwimangana zwo dzumbama _____ ha khabodo.

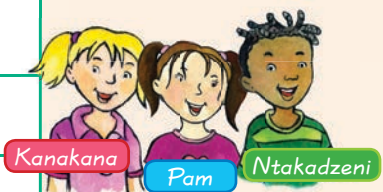
Tshibwanana tsho dzula _____ ha ṭafula.

Pam o dzula _____ ha Kanakana na Ntakadzeni.

Nḡou yo tshimbila _____ tshikwara.

Ro reila _____ ha buroho musi ri tshi ya phakhani.

Ri dzula _____ na tshikolo.

Khakalulimi: Vhalani mafhungo aya nga u ṭavhanya.

Mbudzi dza Fefe dzo fa dzi Fondwe ha Fani wa fagi ḽi
fanaho na funguvhu.

Kha ri vhale

Bisi yashu yo ima vhugalaphukha ha ndou. Vhana vha Gireidi ya 3 vho ya u vhona ndou. Ndou dza Afrika ndi dzone phukha dza shangoni khulwanesa jifhasini. Ndou dzi na maluvhi mahulwanesa kha phukha dzothe, zwenezwo ndi phukha dzo talifhaho vhukuma. Ro vhala phamfulethe iyi.

Dzi aluwa dza swika kha minwaha mingana?

Vhulapfu hadzo?

Ndi phukha dzine dza tshila sa muta?

Dzi nga tshila u swika kha minwaha ya fusembe.

Ndou dza Afrika dzi nga lapfa u swika kha mithara nga.

Ee. Mutu ndi tshithu tshihulwane khadzo. Dzi a londa vhana vhadzo.

Dzi a lela na ndou dza tsiwana dzi si na ane a khou dzi londa.

Deithi:

Kha ri n̄wale

N̄walani mafhungo maṇa nga zwe na guda nga n̄dou.

Maipfimaḍivhiwa

takala
konda
thoho
thetshesesa

Divhamaipfi

Vhalani maipfi aya ni thetsheselese mibvumo. Zwino shumisani maipfimaṭanu kha u n̄wala mafhungo aṇu inwi muṇe buguni yaṇu ya n̄dowedzo.

lela	langa	lora	lila
lela	langa	lora	lila
ila	ila	ala	ala

Kha ri ite nyito

Lebelani nyolo iyi ya n̄dou.

mulomo

mutshila

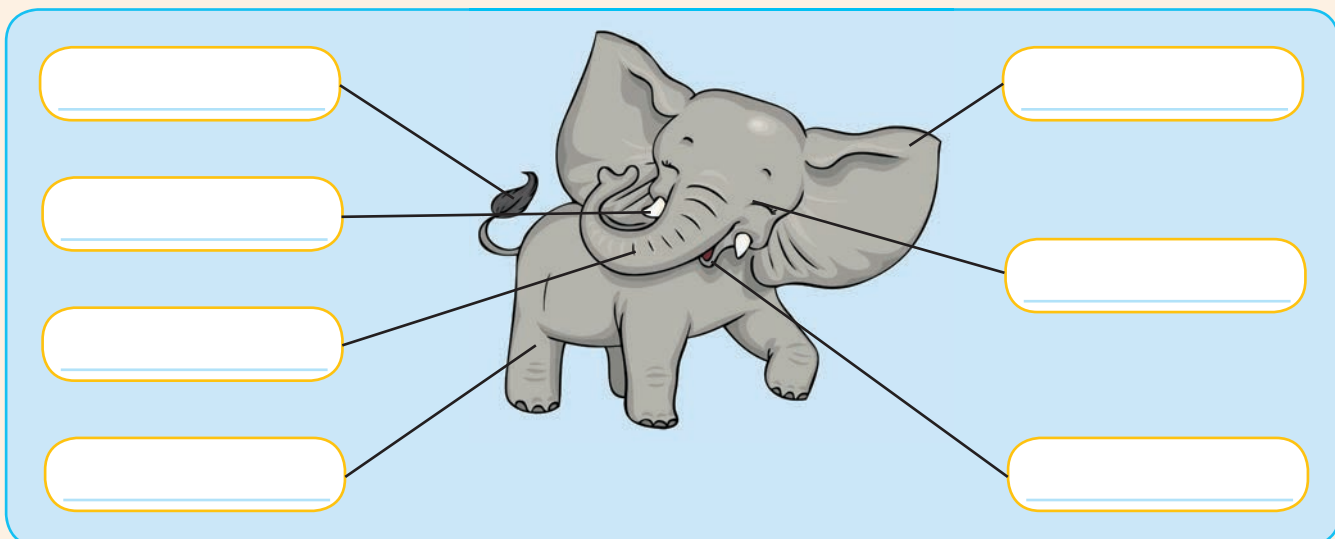
maṇo

musingo

n̄devhe

maṭo

mulenze

TEACHER: Sign

Date

95

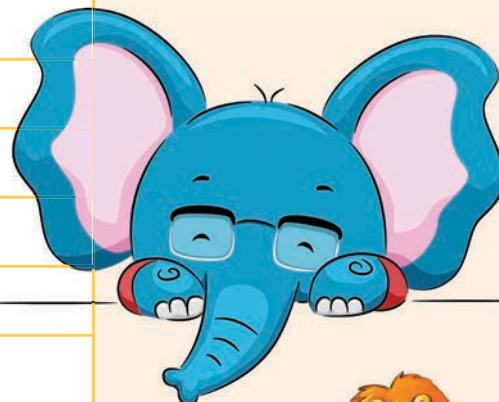

Kha ri ite nyito

Inthaviwani khonani yanu nga mafhungo a ndou.
Vhudzisani mbudziso dzi elanaho na zwe na vhala nga ndou.

Tangedzelani ipfi lo teaho kha linwe na linwe la maipfi aya.

Kha ri nwale

Ndo li/la apula.Ni fanela u gireithara/gireithari tshisi.Ri do vhala/vhali bugu ya nga ndou.Ndou i na mano mana/mana a madzeu.Ndou ya tsadzi khulwane yo no neta/neti zwinoMmbwa yo di huvhadza khwanda/khwanda yayo.No vhona/vhoni ndou?

Nwalululani zwine vha khou amba sa muambi wa u thoma.
Shumisani tswayo dza u amba.

Kha ri nwale

No diphina nga vhugalaphukha ha ndou?

Shumani o vhudzisa a ri, "

Ee, ndi havhudzi nga maanda.

Jim o fhindula a ri, "

Zwo vha zwavhudzi u vhala nga ndou.

Shumani o ri, "

Ndo vhuya nda vhona ndou Vhugalaphukha ha Ndou ha Addo.

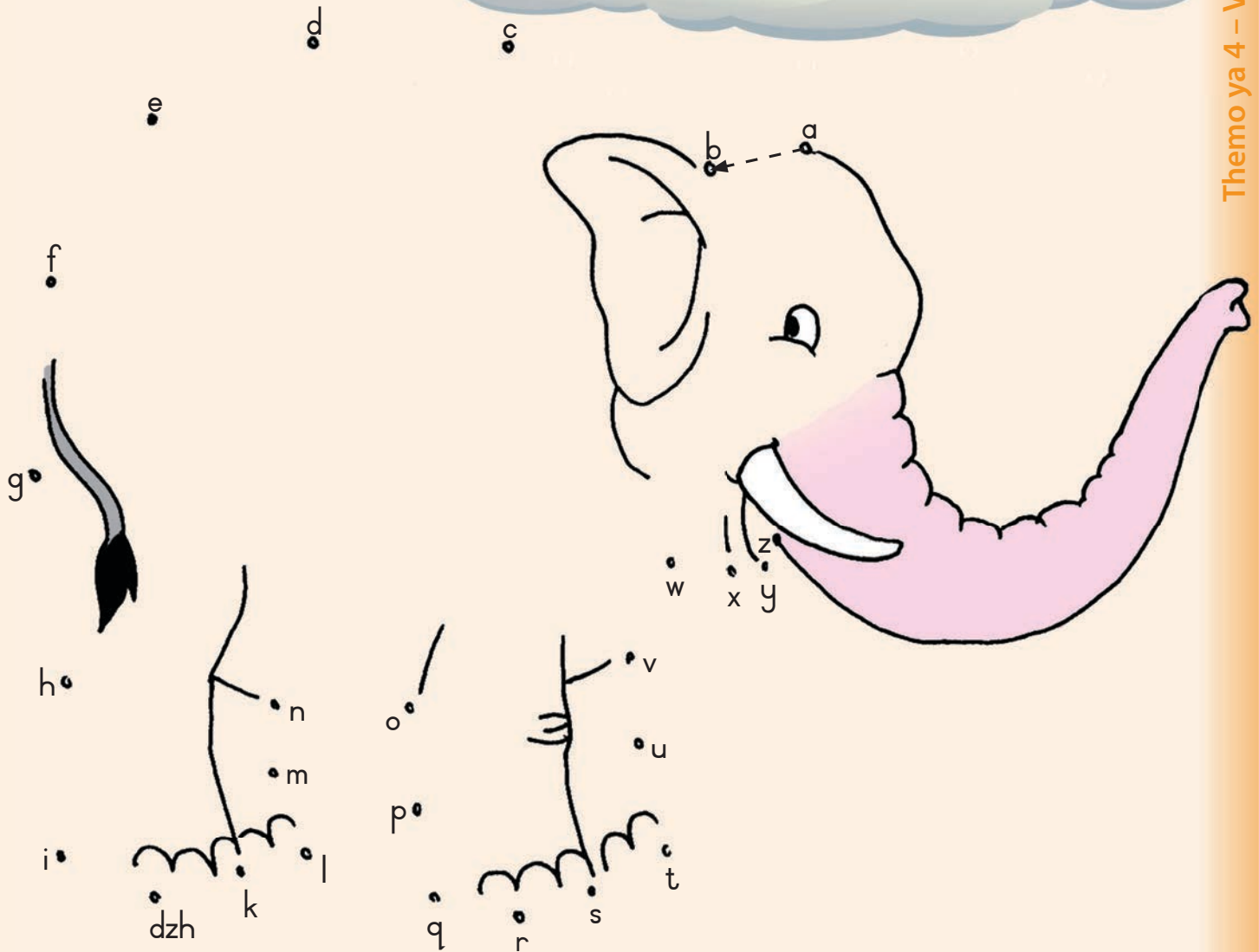
Jim o ri, "

Tevhelani alifabethe ni tume zwithoma.

Themo ya 4 – Vhege dza 3–4

Elelwani

fhisa

fhisesa

fhisesesa

Kha ri ambe

Ambani na khonani yaṇu nga tshiṭori tshine na ḡo n̄wala. Ni kone u dzhenisa mihumbulo yaṇu kha siat̄ari iḷi.

Pulane ya tshiṭori tshanga

Ndi vhoneyi vha re tshiṭorini tshaṇu?

Vhaanewa na fhethuvhupo

Tshiṭori tshi bvelela ngafhi?

Mathomo

Tshiṭori tshi bvelela lini?

Hu bvelela mini mathomoni a tshiṭori?

Mutumbu

Hu bvelela mini kha mutumbu wa tshiṭori?

Magumo

Tshiṭori tshi fhela nga ndilade?

Kha ri diphine

Itani bugu yaṇu inwi muṇe. Gerani siat̄ari li tevhelaho kha hei bugu. Gerani kha mitalo ya zwithomathoma. Petani siat̄ari kha mitalo. N̄walani dzina la bugu kha khavara. N̄walani dzina laṇu nga fhasi ha dzina la bugu, ngauri ndi inwi mun̄wali wa tshiṭori. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino n̄walani tshiṭori tshaṇu buguni.

KHAVARA YA MURAHU

MUŊWALI NDI NNYI?

Nwalani dzina laṅu.

Mirwaha yaṅu.

Hune na dzula hone.

8

LIGA la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi na soṭepulana bugu yalu

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Nwalani dzina la bugu hafha.

Nwalani dzina laṅu (ndi inwi muṅwali).

1

LIGA la 1: petani kha mutalo wa zwithoma

5

Isani tshiṭori tshaṅu phanda hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

7

Nwalani mutumbu wa tshiṭori tshaṅu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u n'wala tshiṭori tshaṇu hafha.

2

Olani tshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshiṭori tshaṇu.

7

3

Isani tshiṭori tshaṇu phanda hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

9

Nwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiṭori tshaṇu.

Olani tshifanyiso hafha.

Z**w****i****r****e****n****g****o****m****u**

Thero ya 8: Vhukonani na u vhavhalelana

Themo ya 4 Vhege dza 7 - 8

113 Duvha la tshipentshela a vhadededzi 102

U vhala mañwalwa a no amba nga Duvha la tshipentshela la Mudededzi.

U vhala tshitendo tshi no amba nga mudededzi.

U fhindula mbudziso dzo ñisendekaho kha tshirendo.

U topola thangi na mitshila.

U nanguludza maipfi a tshi tevhedza thevhekano ya alifabethe.

U sumbedza vhuñe ha tshithu.

U vhala khakalulimi.

114 Ndi a livhuha mudededzi wanga 104

U ñwalela mudededzi garaña ya u vha livhuha.

U ñanganya mafhungo na u topola maiiti.

U talela mañadzi a tshifhinga.

U shumisa mapfanisi a vhuñe kha u sumbedza vhuñe.

U topola mibvumo ya themba.

U dizaina phosiñara ya mudededzi.

115 Ann o bva zwipundu 106

U vhala luñwalo lwa mudededzi lu no bva kha Ann.

U fhindula mbudzisothopolwa dzi no kwama luñwalo.

U topola pfanya.

U elelwa thevhekano ya zwiitei.

116 Ni fhole, Ann 108

U ñwala tshinwalwa tsha dayari nga musi we vha lwala.

U shumisa thangi na mitshila kha u fhedzisa maipfi.

U ñwala mafhungo a tshi shumisa thangi na mitshila.

U ñwalela luñwalo Ann a tshi mu tamela mashudu a u ñavhanya u fholo.

117 Duvha li mangadzaho ñuvha li sa takadzi 110

U vhala ñalutshedzo mbili dza tshiitei tshithi.

U pulanela u ñwala zwinwalwa zwa dayari.

U shumisa mepe wa mihumbulo kha u pulanela zwinwalwa zwa dayari.

U ñwala zwinwalwa zwa dayari a tshi shumisa mepe wa mihumbulo.

118 He ra dala hone 112

U ñwala ñirese na u ñwala posikaraña ine a ño i rumela khonani.

U ñanganya mafhungo a tshi shumisa mañanganyi.

U livhanya maipfi a re kha vthuthi na a re kha vhunzhi.

U shumisa masala a vhuñe nga ñdila yone.

U wana na u tangedzela tshifanyiso tshi sa yelani na zwinwe kha tshigwada.

119 Ri ya mutamboni 114

U humbulela tshitori a tshi shumisa ñhoho yatsho na zwifanyiso.

U ñwala mufhindulano u no yelana na zwifanyiso.

U fhindula mbudziso dzo ñisendekaho nga tshitori tsha zwifanyiso.

U ola mañanga kha watshi inwe na inwe a tshi sumbedza uri zwiitei zwo itea nga tshifhinga.

120 Zwa mutambo 116

U shumisa zwifanyiso kha u ñwala tshitori tsha lwendo lwa vhana.

U ñeñu zwifanyiso.

U sika maipfimbumbano.

121 Thembi wa mudzimamulilo 118

U vhala inthaviwu ya radio ya mudzimamulilo.

U ita ñitambwa la inthaviwu.

U fhindula mbudzisothopolwa dzi no kwama inthaviwu.

Vha ñwala phara nga zwine vha tama u vha zwone vho no aluwa.

122 Zwine nda tama u vha zwone 120

U ita inthaviwu na khonani yawe a ñwala phindulo dza mbudziso.

U livhanya thangi na maipfi.

U ñwala mafhungo a tshi shumisa thangi.

U fhedzisa maipfi a mbambedzo.

U livhanya mafanyisi na zwifanyiso.

U ita ñisikela ñifanyisi.

123 Lusunzi na nzie 122

U vhala tshitori tsha nzie Gerere na lusunzi.

U fhindula mbudziso dzo ñisendekaho nga mañwalwa.

124 U lila ha nzie 124

U ñeñu tshifanyiso.

U ñwalulula mafhungo a tshi shumisa maambiwa.

U wana maipfi kha ñhalamaipfi.

125 Rothe lifhasini ri a pembela 126

U vhala mañwalwa a no amba nga vhuñambo ha u pembela ho fhambananaho.

U fhedzisa thebuñu ya mihumbulo i no kwama zwifhiwa.

U ita ñhoñisiso nga holodei a dodombedza mawanwa.

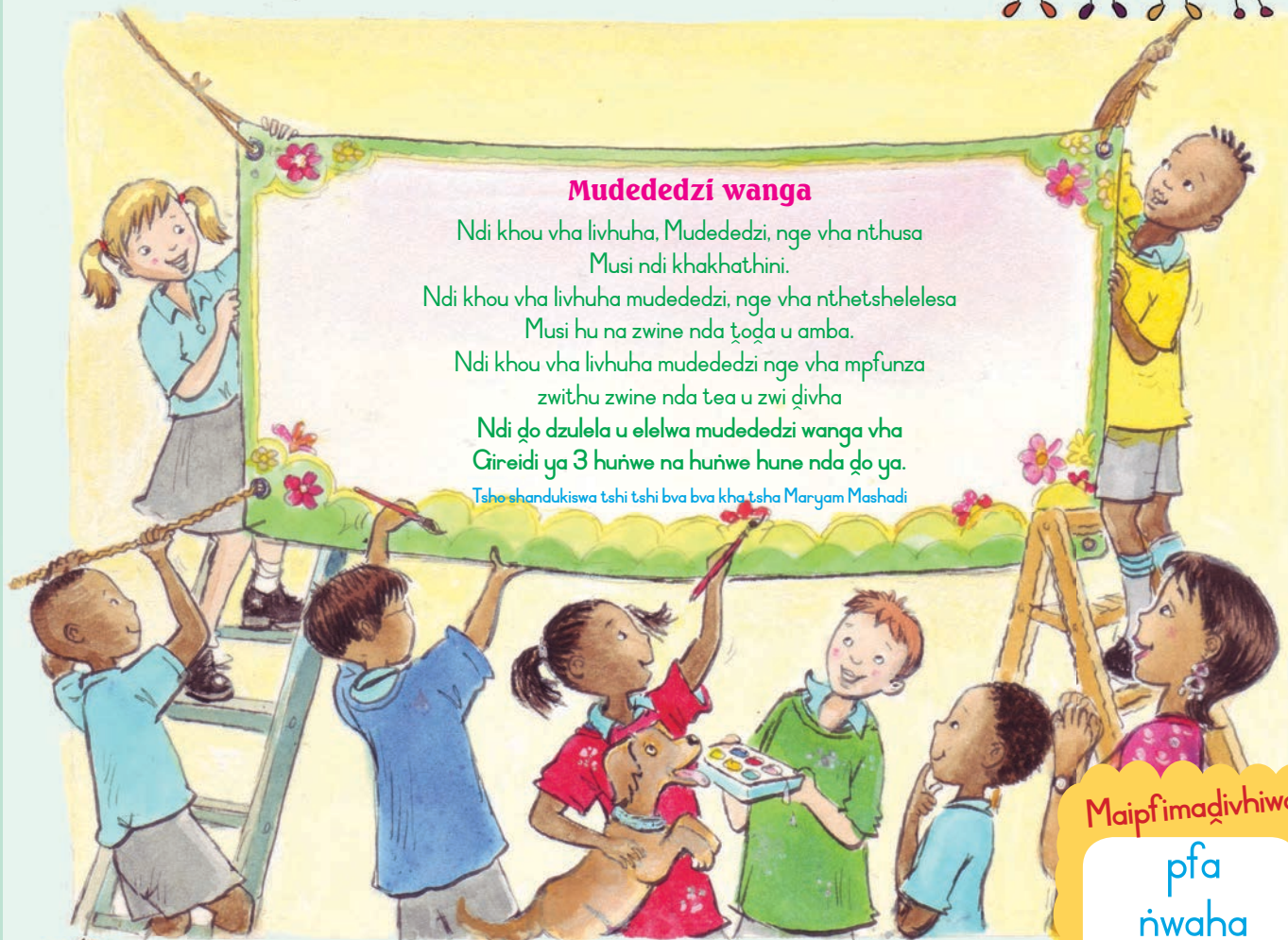
Ñhanziela 130

Kha ri vhale

Duvha la vhadedezi ndi la 8 Tshimedzi. Nga heli duvha, Ri riwala manwalo na garaṭa ri tshi amba uri ri a Livhuha kha vhadededzi vhashu. Vhariwe vhana vha riwalela zwirendo vhadededzi vhavho. Sedzani kha hetshi tshirendo tsho riwawaho nga musidzanyana wa tshikolo.

Mudededzi wanga

Ndi khou vha livhuha, Mudededzi, nge vha nthusa
Musi ndi khakhathini.

Ndi khou vha livhuha mudededzi, nge vha nthetshalelesha
Musi hu na zwine nda ṭoda u amba.

Ndi khou vha livhuha mudededzi nge vha mpfunza
zwithu zwine nda tea u zwi givha

Ndi ḡo dzulela u elelwa mudededzi wanga vha
Gireidi ya 3 huriwe na huriwe hune nda ḡo ya.

Tsho shandukiswa tshi tshi bva bva kha tsha Maryam Mashadi

Maipfimaḡivhiwa

pfa
riwaha
ṭavhanga
thusa

Kha ri riwale

Vhalani tshirendo itsho ni kone u fhindula mbudziso.

Ndi zwithu zwiraru zwifhio zwe musidzanyana a livhutshela mudededzi wawe zwone? Zwi taleleni nga fhasi kha tshirendo ni kone u zwi riwala.

1

2

3

Musidzanyana wa tshikolo o vha a tshi dipfa hani musi e khakhathini? ✓

a O takala

b A songo takala

Sedzani tshirendo hafhu. Wanani, ni dzhenise, maipfi a re na pfanapheledzo

nthusa

nthetshelesa

Divhamaipfi

Bulelani ntha maipfi aya.
Tangedzelani thangi na mitshila.
Ni nombore maipfi tshibogisini
tshinwe na tshinwe nga
thovhekano ya alifabethe.

humbula	2	vhulenda		zwavhudi		Lavhuraru	
mangadza	3	tungufhala		tshayedzo		Mugivhela	
lunako	1	nwalulula		thanyisa		humela	

Kha ri nwale

Sumbedzani uri mune wa izwi ndi nnyi nga u dzhenisa vhune. Ni kone u dzhenisa dzina
la mune wa tshithu na uri tshithu tshawe ndi tshifhio.

Heyi ndi bugu ya Sam.	Sam	Bugu
Bege ya mme anga yo tshukhuwa.		
Mmbwa i khou tambisa mutshila wayo.		
Lino la Sara lo vhaaisala.		
Goloi ya mudededzi ndi tswuku.		
O dzhia bola ya Ntakadzeni.		

Khakalulimi: vhalani nga u tshanya u ya nga hune na nga kona

Beni o buba nga bisi ya Bale. A bubela baba uri vha
fare bisi ya Bale.

Kha ri n̄wale

N̄walani garaṭa ya tshiepentshela ya u livhuha mudededzi waṇu.

A large rectangular area with horizontal lines for writing.

Kha ri n̄wale

Talelani maiti kana maipfi a nyito a re tshibogisini tsha lutombo na madzina a re tshibogisini tshidala. Ni kone u tala mutalo wa u tuma zwipida zwivhili zwa fhungo.

Nefhungo

Tshidula

N̄wana

Munna

Mmbwa

Tshikolo

Vhana

Wanani liiti.

yo xela.

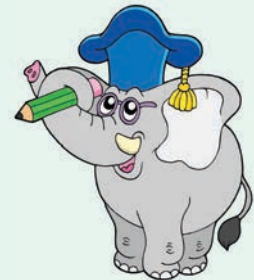
tsho bva.

vha a imba.

o lima tsimu.

o vhuya mulovha.

tsho thamuwa.

Kha ri n̄wale

Talelani maipfi ane a ni vhudza uri zwithu zwo bvelela lini.

Tshikolo tshi thoma nga awara ya vhumalo nga matsheloni.

Tshikolo tshi bva nga awara ya 2 pm.

Kanakana o ya hayani nga masiari.

Ri ya u edela nga awara ya vhumalo.

Naa ni a ya tshikoloni nga Mugivhela?

Duvha lawe la mabebo li nga 20 Lara.

Ni do vha ni ngafhi nga Duvha la Nwaha Muswa?

Tshifhinga
Ndi lini hune ra shumisa thangeladzina
ya na kha?
Ri shumisa
ya kha tshifhinga
nga kha maduvha na deithi

Kha ri n̄wale

Dzhenisani maipfi aya mafhungoni o teaho dza, ya, zwa.

Bugu dza mutukana.

Peni musidzana

Zwiliwa mmbwa.

Goloi vhadededzi.

Kha ri n̄wale

Bulani haya maipfi, ni tangedzele themba.

kolla

gani

nwa

sela

fha

fa

goo

maano

ka

Kha ri diphine

Sedzani hafhu tshirendo tsha "Mudededzi wanga". Zwino Shumani na khonani ni ite phositara ya u kungedzela Duvha la Vhadededzi. Ambani uri ndi ngani vhadedzi vhe vha ndeme kha vhana. Ambani zwine vhana vha nga ita u sumbedza uri vha khou livhuha vhadededzi vhavho.

Kha ri vhale

25 Berry Road
Old Town
1234
19 Tshimedzi 2015

Mudededzi wanga

A thi ngo kona u da tshikoloni. Ndi na maruda dokotela uri ndi nga si kone u da tshikoloni ngauri ndi do shata vhañwe vhana.

Ndi tshi vuwa nga Musumbuluwo wo fhiraho muvhili wanga wo vha wo huhumuwa zwipundu zwitswuku. Ndo lingedza u zwi tanzwa, fhedzi zwi si bve. Nda lingedza u tamba nga tshisibe, fhedzi zwa si bve. Ndo vha ndi songo takala na luthihi. Nda thoma u pfa ndi tshi swa vhukuma. Mme anga vha nnyisa ha dokotela. A ri thempharetsha yanga i nthesa.

A mpha mishonga a mmbudza uri ndi songo ya tshikoloni. Ndi maduvha matanu o fhiraho.

Duvha linwe na linwe, ndi a sedza ndi tshi todou u vhona arali mapundu o balangana, fhedzi a kha di vha hone. Ndo tuvha khonani dzanga.

Ndi khou tama u vhuya tshikoloni, fhedzi ndi nga si kone. Mudededzi wanga, naa zwi nga konadzea uri ndi wane bugu dza mushumo dzanga, uri ndi kone u shuma hayani?

A thi todi u salela kha mushumo wanga wa tshikolo.

Khotsi anga vha ri vha do da vha dzi dzhia.

Ndo ni tuvha nothe nga maanda.

Ann

Kha ri n'wale

Musi no no vhala lunwalo, f'hindulani mbudziso idzi.
Tangedzelani ledere la phindulo yone.

Ndi ifhio ndivho khulwane ya lunwalo lwa Ann?

A	U vhudza mudedezi uri u na marudza.
B	U amba uri o ya ha dokotela.
C	U humbela bugu dzawe dza mushumo.
D	U vhudza mudedezi wawe zwe dokotela a mu vhudza.

Naa Ann o f'hedza tshifhinga tshingaf'hani a siho tshikoloni?

A	Maduvha mavhili
B	Maduvha matanu
C	Maduvha a sumbe
D	Maduvha a fumi

Ndi tshifhio tshithu tsha u thoma tshe tsha ita uri Ann a humbule uri hu na zwithu zwo khakheaho?

A	O vhona o huhumuwa zwipundu.
B	Dokotela o mu vhudza uri u na mapundu.
C	Thempheretsha yawe yo vha i ntsha.
D	Mme awe vho mu isa ha dokotela.

Kha ri n'wale

Sedzani lunwalo nga vhuronwane ni wane maipfi ane a amba zwine zwa fana na aya maipfi.

U pfukisela vhulwadze (phara ya 1)	
U sa takala (phara ya 2)	
U fhisa nga maanda (phara ya 2)	
U dzhia (phara ya 3)	

Maipfima divhiwa

thusa
fara
fulufhela
fhufha

Kha ri n'wale

Vheani haya mafhungo a tshi tevhekana nga ngona yone.
A nomboreni u bva kha 1 u swika kha 4.

Ndo ya ha dokotela.

Ndo lingedza u zwi tanzwa.

Thempharetsha yanga yo vha i ntsha.

Ndo vuwa nda wana ndo huhumuwa zwipundu zwitswuku.

Kha ri ite nyito

Nwalani dayari nga musu ni tshi khou lwala.
Ambani uri no vha ni tshi khou di pfa hani, ndi
mishonga ifhio ye na shumisa na uri no vha ni tshi
khou tshogomelwa nga nnyi.

Kha Dayari

Deithi

Kha ri riwale

Shumani mbalo idzi dza maipfi.

Na tuma **di-** kha liiti ni vha ni tshi
khou amba uri **nnyito** i kha muthu
ene mune.
Arali na tuma **-fulu** kha dzina ni
vha ni tshi khou amba uri **zwizhi** ndi
zwizhi.

di + vhona =

divhona

di + tshavha =

di + vhaisa =

dakalo + fulu =

gumo + fulu =

mafulu + fulu =

Nwalani fhungo ni tshi shumisa ipfi li re na thangi **di** kha liinwe fhungo ni shumise ipfi li re na mutshila **-fulu**.

Kha ri n̄wale

Diiteni khonani ya Ann. N̄walani lun̄walo ni tshi mu vhudza uri ni khou fulufhela uri u do f̄hola nga u t̄avhanya. Mu vhudzeni man̄we mafhungo a tshikoloni.

N̄walani nomboro ya n̄du na tshiṭarata.

N̄walani dzina la muḡana kana sababu.

N̄walani khoudu ya poswo.

N̄walani deithi.

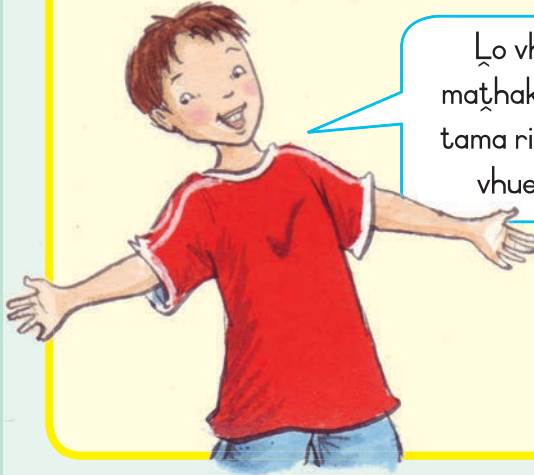
Kha

Wanu

Kha ri vhale

Sam na khaladzi awe Sara vha khou tshimbila sa muṭa. Sam o takalela u tshimbila, fhedzi Sara ha ngo zwi funa.

Lo vha duvha la maṭhakheni! Ndi tou tama ri tshi dovha ra vhuelela haf̣hu.

Lo vha duvha li sa takadzi! Tshe tsha ntakadza ho vha tshiswiṭulo fhedzi, A thi humbuli hu na tshithu na tshithihi tshe tsha nndifhela.

Kha ri ite nyito

Ni khou ya u riwala kha dayari nga Sam na Sara. Fhedzi tsha u thoma musi ni, kha tshigwada tshanu, olani mepe wa mihumbulo une wa go ni thusa u riwala dayari dzavho. Ambani uri ndi ngani vhana vhavhili vhe vha ya fhetu hanefho huthihi vho vha na vhudipfi ho fhambanaho siani la lwendo.

Ndi ngafhi he Sam na Sara vha ya hone?

Ndi zwifhio zwe Sam na Sara vha ita?

Ndi zwifhio zwe zwa difhela Sam?

Ndi zwifhio zwe zwa si difhele Sara?

Sam na Sara

Divhamaipfi

Vhalani maipfi aya ni thetshelese mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u riwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

nndifhela	tshigwada	that ^h wa	lin ^h wa	b ^v ani
nndivha	magwada	thith ^h wa	lu ^h wa	b ^v isa
nndela	magwede	thuth ^h wa	ri ^h wando	vh ⁱ bva

Kha ri riwale

Zwino riwalani dayari ya Sam na Sara ya lenelo duvha. Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse.

Dayari ya Sam

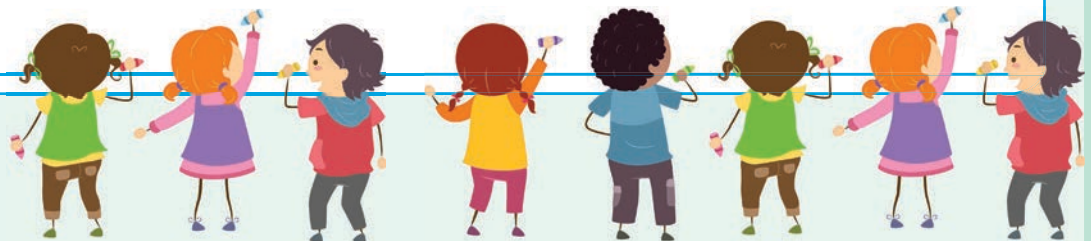
Kha Dayari

Deithi _____

Namusi ndo vha na duvha li mangadzaho nga maanda vhutshiloni hanga.
Ro ya

Dayari ya Sara

Kha Dayari

Deithi _____

Namusi ndo vha na duvha li ofhisaho nga maanda vhutshiloni hanga. Ro ya

Kha ri ite nyito

Didzhieni ni Sam kana Sara. Rumelani posikarata khonani yangu ni mu vhudze zwe na ita musi we na tshimbila na vhañwe, ndi ngani no difhelwa kana ndi ngani ni songo difhelwa. Rumelani garaṭa khonani yangu.

	Kha
	Dzina la khonani yangu
	Nomboro ya nndu na dzina la tshitararata
	Sababu/Dorobo/Shango
	Khoudu ya poswo
Wanu	

Kha ri ñwale

Tanganyani aya mafhungo mavhili. Ni nga shumisa ñiñwe na ñiñwe la aya maipfi luthihi.

khathihi na

ngauri

fhedzi

Ro ya fhethu havhudi nga maanda.

A tho ngo diphina.

Ndo tuwa na vhabebi vhang.

Ndo tuwa na khaladzi anga.

Ndo vha ndi sa todi u ya.

Ndo vha ndi tshi khou toda u ya phathini ya khonani yanga.

Kha ri n̄wale

Livhanyani maipfi aya a vhuthihi na vhunzhi.

Ri tuma **thangi dza**
vhunzhi kha madzina
vhunzhi ha madzina musi
ri tshi t̄oda uri a vhe kha
vhunzhi.

muri

mutambo

tshivhingwi

n̄wana

bogisi

kuthu

mupengo

zwivhigwi

mipengo

mabogisi

miri

zwithu

vhana

mitambo

Kha ri n̄wale

Dzhiani tsheo ya uri hu na mune wa tshithu muthihi kana u
fhira. Ni kone u dzhenisa lisala fhethu ho teaho.

Ni elelwe, arali mune wa
tshithu e muthihi, hu shuma
thangi ya vhuthihi, tsumbo,
mu, Arali vhe vhanzhi hu
shuma thangi ya vhunzhi,
tsumbo, **vha**.

Mat̄ari a miri.

Badzhi ya vhatukana

Bugu dza vhasidzana

N̄devhe dza maluvha

Mabesu a notshi

Ningo ya k̄launara

Kha ri d̄iphine

Wanani ni tangedzele zwifanyiso zwi sa yelani na zwiṛwe.
Ni n̄wale dzina la tshigwada tshiṛwe na tshiṛwe.

zwiendedzi

mitambo

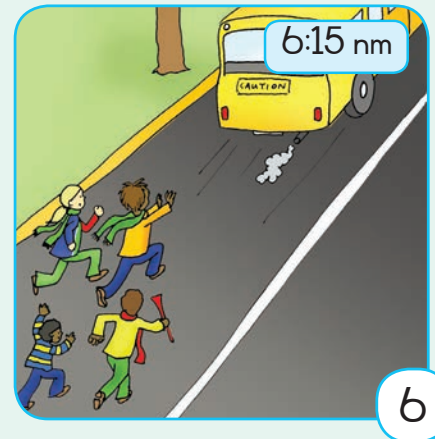
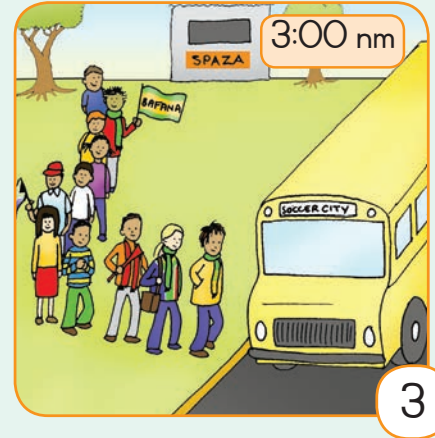
mishumo

Kha ri ambe

Sedzani zwifanyiso ni ambe na khonani yaṅu nga zwine zwa khou bvelela.

Kha ri riwale

Ambani ngauri vhana vho dipfa hani kha tshifanyiso tshirwe na tshirwe. Ni vhona u nga vha khou ri mini kha tshifanyiso tshirwe na tshirwe? Zwino dzhenisani nomboro kha zwifanyiso zwone ni tshi sumbedza uri vhana vha bula izwi nga tshifhingade.

Oho, hai! Kheila bisi yashu i tshi khou tuwa! Ro siwa nga bisi ya u fhedzisela!

Oho, hai! Sedzani uri muduba uyu wo lapfa hani! Naa ri do vhuya ra swika siṭediamu?

Ndi tea u ambara tshikhafu ngauri hu khou rothola.

Hu rini, Jim? Yo no rwa hafu u bva kha awara ya vuvhili. Ri fanela u tsvhanya!

Waa, thimu yashu i khou wina!

Kha ri dzhene mudubani wa bisi.

Kha ri n̄wale

Avha vhana vho ya ngafhi?	
Ndi miduba mingana ye vha vha vhe khayo?	
Vho vha vhe vhukule vhungafhani kha muduba wa vhuvhili?	
Vho itani nga 4:30?	
Ho bvelelani nga 6:15?	

Divhamaipfi

Vhalani maipfi aya ni thetsheselele mibvumo. Zwino shumisani maipfi maṭanu kha u n̄wala mafhungo anu inwi mune buguni yaṅu ya ngowedzo.

mbwandamela	gopwa	luphwaphwa	bebwa	bikwa
sumbwa	pwashwa	thuphwa	dobwa	tikwa
vhambwa	pwatula	thuphwa	thubwa	pakwa

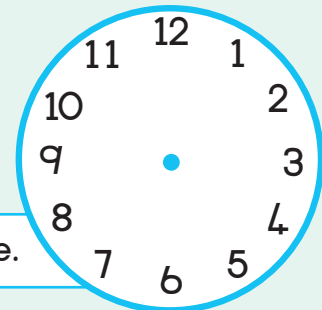
Maipfi maḍivhiwa

maipfi
lufuno
ngaauri
tshelede

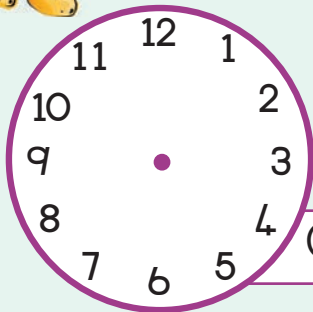

Kha ri ite nyito

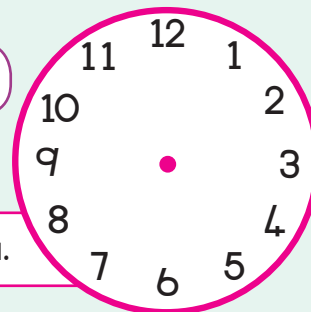
Dzhenisani maṅanga kha watshi in̄we na in̄we u sumbedza uri zwo bvelela nga tshifhingade.

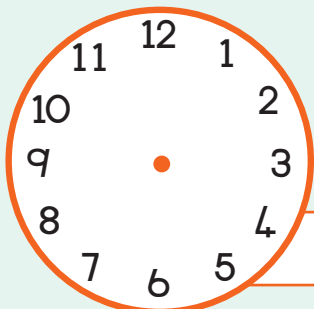
Mutukana o ambara tshikhafu tshawe.

O t̄angana na khonani dzawe.

Vho ima mudubani siṭediamu.

Vho siwa nga bisi.

Kha ri n'wale

Shumisani zwifanyiso uri zwi ni thuse u n'wala tshitori tsha lwendo lwa vhana lwa u ya u talela mutambo wa bola ya milenzhe. Fhedzani tshitori tshanu nga u amba uri ho bvelela mini nga murahu ha 6.15 pm.

1

2

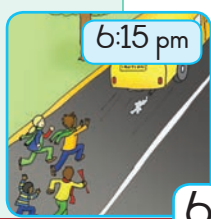
3

4

5

6

Kha ri diphine

Lebulani tshifanyiso tshirwe na tshirwe. Zwino tumani maipfi ni vhumbe ipfi lithihi. Lushaka ulu lwa ipfi, lo vhumwaho nga maipfi mavhili, ndi dzinambumbano.

nguluvhe

+

daka

=

nguluvhedaka

+

=

+

=

mbulu

+

=

+

=

+

=

tshiapfu

tshilapfusa

tshilapfusesa

Kha ri vhale

Thembi ndi mudzimamulilo. U shuma Umtata. Jim na Shumani vha thetsheshelesa inthaviu ya Thembi radioni.

Muithavuwi: No thoma u vha mudzimamulilo lini, Thembi?

Thembi: Ndi kale. Ndi na minwaha mitanu.

Muithavuwi: Ndi ngani no nanga u vha mudzimamulilo?

Thembi: Ndo vha ndi tshi toda u thusa vhathu.

Muithavuwi: Naa uyu mushumo no u gudisa hani?

Thembi: Ndo ya tshikoloni tsha vhudzimamulilo. Ndo guda uri ndi dzimisa hani mulilo, na uri ndi shumisa hani mbado na hosiphaiphi. Ndo dovha nda guda na thusothanzi.

Muithavuwi: Muthu a no shuma uyu mushumo u tea u vha e na nungo?

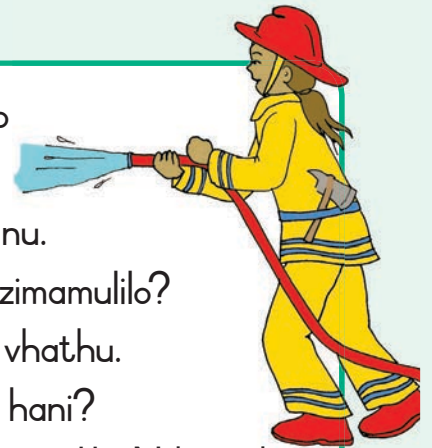
Thembi: Ee, u tea u vha muthu a re na nungo nga maanda. Ndi ita uri ndi vhe muthu a re na nungo nga u gidima awara nthihi duvha linwe na linwe. Nda dovha nda ya u dzhima duvha linwe na linwe.

Muithavuwi: Naa ni a pfa ni tshi ofha musi ni tshi dzima mulilo?

Thembi: Hai, na luthihi. Ndi dzula ndi tshi khou humbula nga mulilo na uri ndi do u dzimisa hani.

Muithavuwi: Ni a phulusa zwifuwo naa?

Thembi: Ee, vhege yo fhiraho ndo phulusa mmbwa. Yo vha yo khuda nga fhasi ha mmbete. Zwifuwo zwi anzela u khuda ngauri zwi a ofha mulilo. Zwi a ri kondela uri ri zwi wane.

Kha ri ite nyito

Vhalani ithaviu na khonani. Muthihi wangu u tea u vha muithavuwi, muirwe u tea u vha Thembi.

Kha ri n'wale

Fhindulani mbudziso idzi.

Muhumbulo muhulwane wa ithaviu ya radio ndi uf'hiu?

- A U vhudza vhathu uri vha nga thivhelisa hani mulilo
- B U t^ut^uwedza vhathu u vha vhadzimamulilo
- C U nea vhathetsheshele mafhungomatsivhudzi nga ha vhadzimamulilo.
- D U vhudza vhathu uri Thembi u dⁱivhea u swika ngaf'hi.

Zwifuwohaya zwa ita mini musi hu na mulilo?

- A Zwi a khuda ngauri zwi vha zwi tshi khou of'ha.
- B Zwi a shavha.
- C Zwi t^oda ndila ine zwa d^o shavha nganyo
- D Zwi a ita phosho uri ni kone u zwi wana.

Ndi ngani Thembi a sa of'hi musi a tshi dzima mulilo?

- A U na zwishumiswa zwa tshiepentshela.
- B O tea nahone u na maanda.
- C U dⁱvha uri hu dzimiswa hani mulilo.
- D U vha a tshi khou shuma u dzima mulilo.

Naa u dzula hani e na nungo?

- A U ya dzhimi.
- B U a gidima.
- C U a gidima a ya dzhimi.
- D Ndi muthu o a re na nungo nga nzulele yawe.

Kha ri n'wale

Nwalani nga zwine na t^oda u vha zwone musi ni tshi aluwa.
Bulani uri ndi ngani ni tshi t^oda u ita mushumo uyo.

Kha ri ite nyito

Diiiteni u nga ni vho shuma mushumo une na tōda u shuma liṁwe duvha. Itani ndowedzo iyi na khonani ni ite madeṛwa a u inthaviwana nga tshaṇu.

No thoma lini _____ ?

Ndi mini zwe zwa ita uri ni dzhie tsheo ya u vha _____ ?

Ndi zwifhio zwine na zwi funa kha hoyu mushumo?

Ni kha di humbula uri ro amba nga **di** ngei murahu, uri i amba mini? Arali na tuma **-ana** kha liiti ni vha ni tshi khou amba uri vhatu vha itana nyito i no fana.

Kha ri ṛwale

Shumani mbalo idzi dza maipfi.

di + funa =

difuna

di + vhona =

di + luma =

vhona + ana =

sedza + ana =

thusa + ana =

Vhumbani fhungo ni tshi shumisa thangi ya **di-** na liṁwe ni tshi shumisa mutshila wa **ana**.

Kha ri ṛwale

Dzhenisani maipfi ane a khou ṭahela.

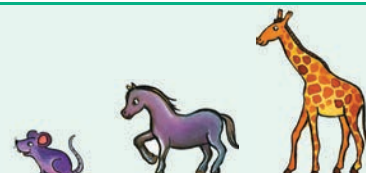
ndapfu

ndapfusesa

khwatṭhesa

lapfa

lapfesesa

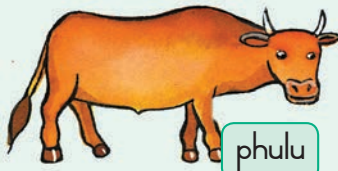
Kha ri diphine

Talani mutalo u tshi bva kha lifanyisi u tshi ya kha tshipuka.

kumange

phikhokho

phulu

ndau

tshibode

thudwa

1 U lemela sa ndou

2 U ofhisa sa

3 U shuma sa

4 U ongolowa sa

5 U fhufha sa

6 U silinga sa

7 U dihudza sa

8 U nona sa

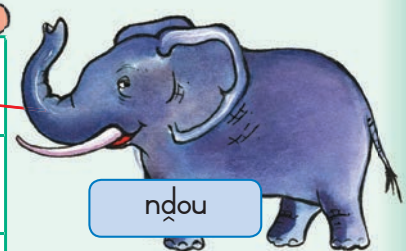
9 U lapfa sa

10 U vha na maanda sa

11 U gidima sa

12 U fhumula sa

Tshifhinga tshinzhi ri talusa tshirwe tshithu ngauri tshi fana na tshirwe. Sa tsumbo, arali murwe muthu o tshenuluwa nga maanda, Ri nga ri, "Khofheni hawe ho tshena sa miora." Hezwi zwi vhidzwa upfi ndi mafanyisi. Ri shumisa na zwipuka kha mafanyisi.

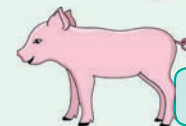
ndou

ngwana

bere

nguluvhe

tshinoni

donngi

Zwino vhumbani mafanyisi anu. A nwaleni hafha.

1 ndou 2 ndau 3 donngi 4 tshibode 5 tshinoni 6 kumange 7 phikhokho 8 nguluvhe 9 thudwa 10 phulu 11 bere 12 ngwana

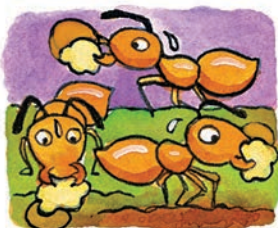

Kha ri vhale

Jim na Shumani vha ya hafhu laiburari. Namusi vha bvisa bugu i no amba nga zwikhokhonono. Kha ri sedze uri bugu i khou amba nga mini.

Ho vha hu tshi khou f'hisana, vhusunzi vhu tshi khou ralo u kuvhanganya vhukhopfu na zwinwe zwiliwa u itela vhuria.

Nzie Gerere yo vha i kha nyimbo na u thamukana. Yo vha

i mudifhoni musi i tshi khou lidza katara yayo, ya imba u swika duvha li tshi kovhela.

Ya sedza mukwita wa vhusunzi vhu tshi khou kuvhanganya na u vhulunga thoro u itela vhuria.

Gerere: Ndi ngani ni sa litshi u shuma na da na imba na u tshina na nne?

Lusunzi: Oho hai, ri khou shuma rine. Vhuria vhu khou sendela ri tea u vhulunga zwiliwa u itela musi hu tshi rothola. Na vhone Vho Gerere, vha fanela u ita zwenezwi.

Gerere: Oho, ndi tshipengo hetsho. Ndi nga si didine zwino. Vhuria vhu tshee kule na uri zwiliwa zwi tshee zwo dala.

Zwino Gerere la isa phanda na u tshina na u imba ipfi li ntsha, vhusunzi ha isa phanda na u shuma.

Vhuria ha swika. Gerere lo vha li si na zwiliwa. La farwa nga ndala khulu. La ya nduni ya vhusunzi.

Gerere: Ndi khou humbelavho zwa u la. Ndi khou sika nga ndala. Naa a ni na zwiliwa zwine nda nga la?

Lusunzi lwa f'ha Gerere zwipida zwi si zwinzhi zwa zwiliwa.

Lusunzi: No vha ni tshi khou tshina tshilimo tshothe, ni si vhulunge zwiliwa ni tshi itela vhuria. Hu na tshifhinga tsha u shuma ha vha na tsha u tamba.

Tshilimo tshi tshi swika nzie ya shuma nga maanda i tshi

kuvhanganya na u vhulunga zwiliwa u itela
vhuria. Yo guda, a i tsha toda u fa nga ndala
hafhu.

Kha ri n'wale

Fhindulani mbudzo.

Ndi ngani zwi khwine uri nzie i dikuvhanganyele zwiliwa zwa yone ine?

Ho vha hu tshi do bvelelani mini kha nzie arali vhusunzi vhu si i fhe zwiliwa musi i
na ndala?

Ni vhona u nga vhusunzi ho ita zwone naa hu tshi i fha zwiliwa? Ndingani?

Nzie yo litshisa hani ndowelo yayo mmbi?

Nwalani thoho yavhudi la tshitori itshi.

Wanani maipfi man'a a nyito kha itshi tshitori.

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshesele mibvumo. Zwino shumisani maipfi man'anu
kha u n'wala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

gwavhavha	shula	dzhege	ganzhe
gwanda	shulwa	dzhamu	mbonzhe
gwati	shamba	dzhomela	lwenzhe

Maipfimaqivhiwa

maqi
para
pora
raru

Kha ri ite nyito

Vhalani tshalutshedzo ya mutumbu wa nzie, ni kone u dzhenisani lebulu dzo teaho tshifanyisoni.

Thumbu – tshipiḁa tsha mutshila wa nzie. I na mabulibuli kha zwipiḁa zwayo a u fema ngao.

Zwiphuphuledzi – zwiphuphuledzi zwivhili tshohoni yayo zwine zwa shumiswa kha u kwama na u nukhedza.

Maṭo – maṭo mavhili o vhumbwaho nga zwitṱo zwitṱuku zwinzhi.

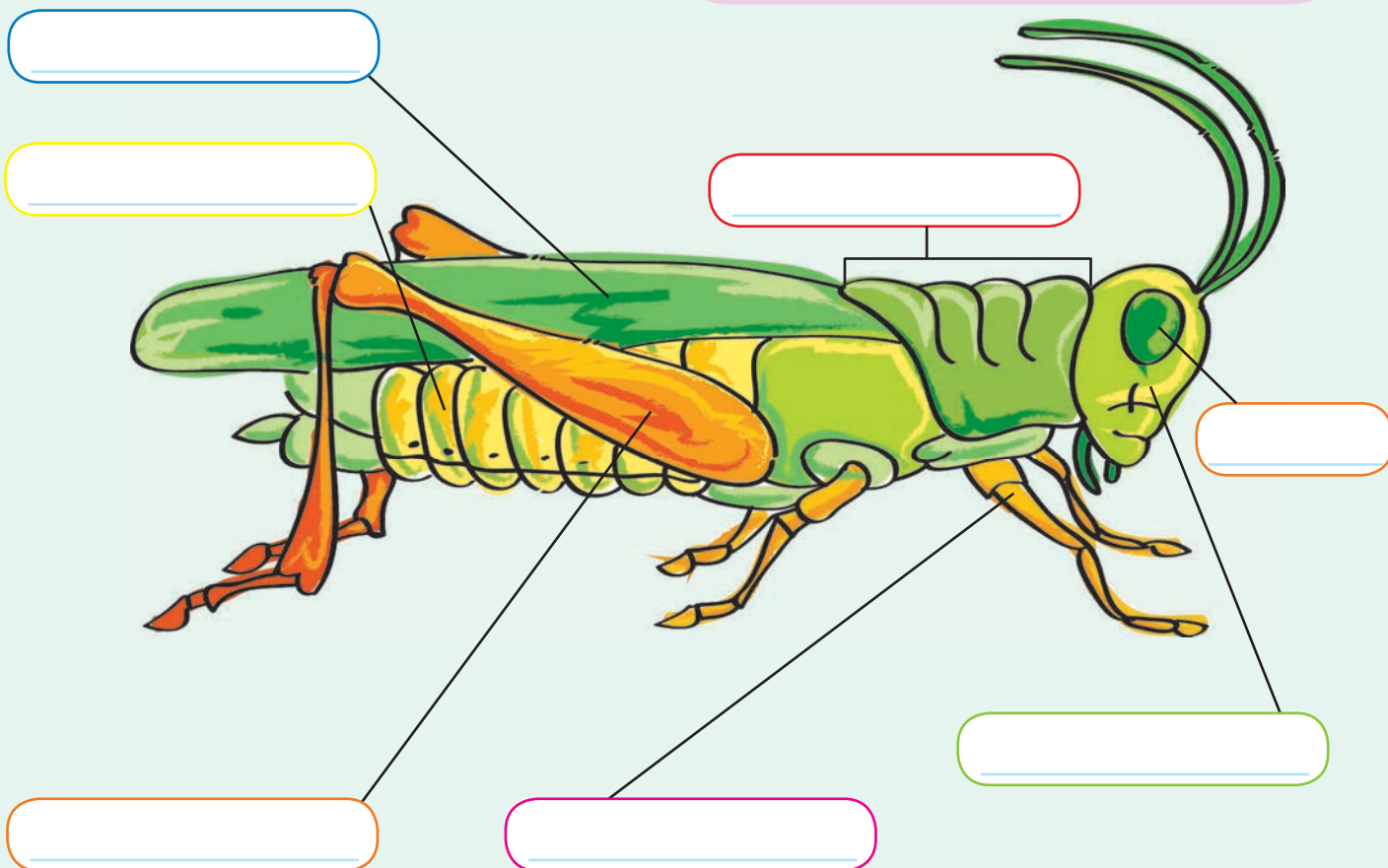
Tshoho – nga phanḁa ha mutumbu wayo.

Magwendo a u fhufha – milenzhe ya murahu ndi mihulwane ya dovha ya khwaṭha uri i i thuse kha u fhufha.

Khana – tshipiḁa tsha vhukati tsha mutumbu wa nzie, he milenzhe na mafhafha zwa tuma hone.

Milenzhe ya u tshimbila ngayo – milenzhe ya phanḁa miṇa mipufhi ine ya shumiswa kha u tshimbila.

Mafhafha – nzie dzi na mabesu mavhili malapfu, ane a shumiswa kha u fhufha.

Kha ri riwale

Nwalululani zwine vha khou amba sa maipfi maambiwa. Shumisani zwiga zwa u vhala.

Ni khou bora nga maanda, idani ni tambe.

Nzie yo ri, "Inwi _____"

Ni fanela u kuvhanganya zwiliwa u itela vhuria.

Lusunzi lutuku lwa f'hindula, " _____"

Kha ri tshine.

Nzie yo ri, " _____"

Ndi khou humbelavho zwiliwa.

Nzie yo humbela, " _____"

Kha ri diphine

Wanani ni tangedzele haya maipfi kha giridi.

luga

rou naka
 rasa takalela
 bodo
 hoko ambani
 ningo
 zwotthe xaxara
 zwanga

x	v	l	x	l	u	g	a	a	z	x	z
a	s	t	x	u	w	o	k	z	w	z	x
x	z	w	a	n	g	a	x	b	o	d	o
a	r	a	s	a	h	o	k	o	t	r	z
r	z	z	q	n	i	n	g	o	h	o	w
a	m	b	a	n	i	h	q	s	e	u	z
z	x	v	q	w	h	w	x	n	a	k	a
t	a	k	a	l	e	l	a	e	q	h	e

Kha ri vha

Lifhasini lothe ri na maduvha a u awela na u pembela.

Ro swika mafheleloni a Gireidi ya 3. Ro lavhelela u ya kha gireidi 4. Rothe ro lindela maduvha ashu a tshipentshela a u pembela.

Nga tshifhinga tsha Khirisimusi ri wana zwifhiwa. Ri dovha ra fha zwifhiwa khonani dzashu na mita yashu. Ri na muri wa Khirisimasi nduni ya hashu. Ri vhea zwifhiwa nga fhasi ha muri. Ri tama muri ra vhea naledzi nga ntsha thodzini. Nga Khirisimusi ri la zwiliwa zwinzhi zwavhudi.

Ro lindela Diwali. Hetshi ndi tshifhinga tshine ra wana malegere manzhi na zwifhiwa zwinzhi. Ri paka malegere na khekhe zwine zwa difhesa a mabogisini ra fha vhathu vhane vha da u ri dalela. Ri funga mavhone matuku ra a vhea a tshi mona na nndu. Ri khavhisa nndu yashu na u ita uri i vhonele yo naka.

Hu si kale hu do vha Hanukkah. Ri do la zwiliwa zwavhudi. Ri takalela u la panekuku na dounathi. Ri dovha hafhu ra tama u wana zwifhiwa. Vhazwala vhashu vha do da u ri dalela. Rothe ri do thusa u bika zwiliwa na u funga makhandela nduni yashu.

Hu si kale i do vha i Eid. Ndi fulufhela uri ri do wana zwifhiwa zwavhudi. Ri fhavho na khonani dzashu zwifhiwa. Ri dovha ra la khekhe na malegere manzhi. Uri ndi Eid ri zwi vhona nga nzulele ya riwedzi. U vhonala nga deithi yo fhambanaho riwaha muwe na muwe.

Kha ri riwale

Ndi afhio maguvha a u awela ane na do a pembelela? Naa ni a pembelela hani?
Ndi zwifhiwa zwifhio zwine na do fha mutwa na khonani dzanu?

Ni do fha vho nnyi zwifhiwa?	Ndi zwifhio zwine na do ita?

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thethelese mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u riwala mafhungo anu inwi mune buguni yanu ya ndowedzo.

gofhi	khare	khasho	mutwe
fhafhu	khana	shashe	vhutwa
mafhi	khaṇo	shenga	riwatwa

Maipfi magdivhiwa

ito
vhadzi
vhura
bodo

Kha ri riwale

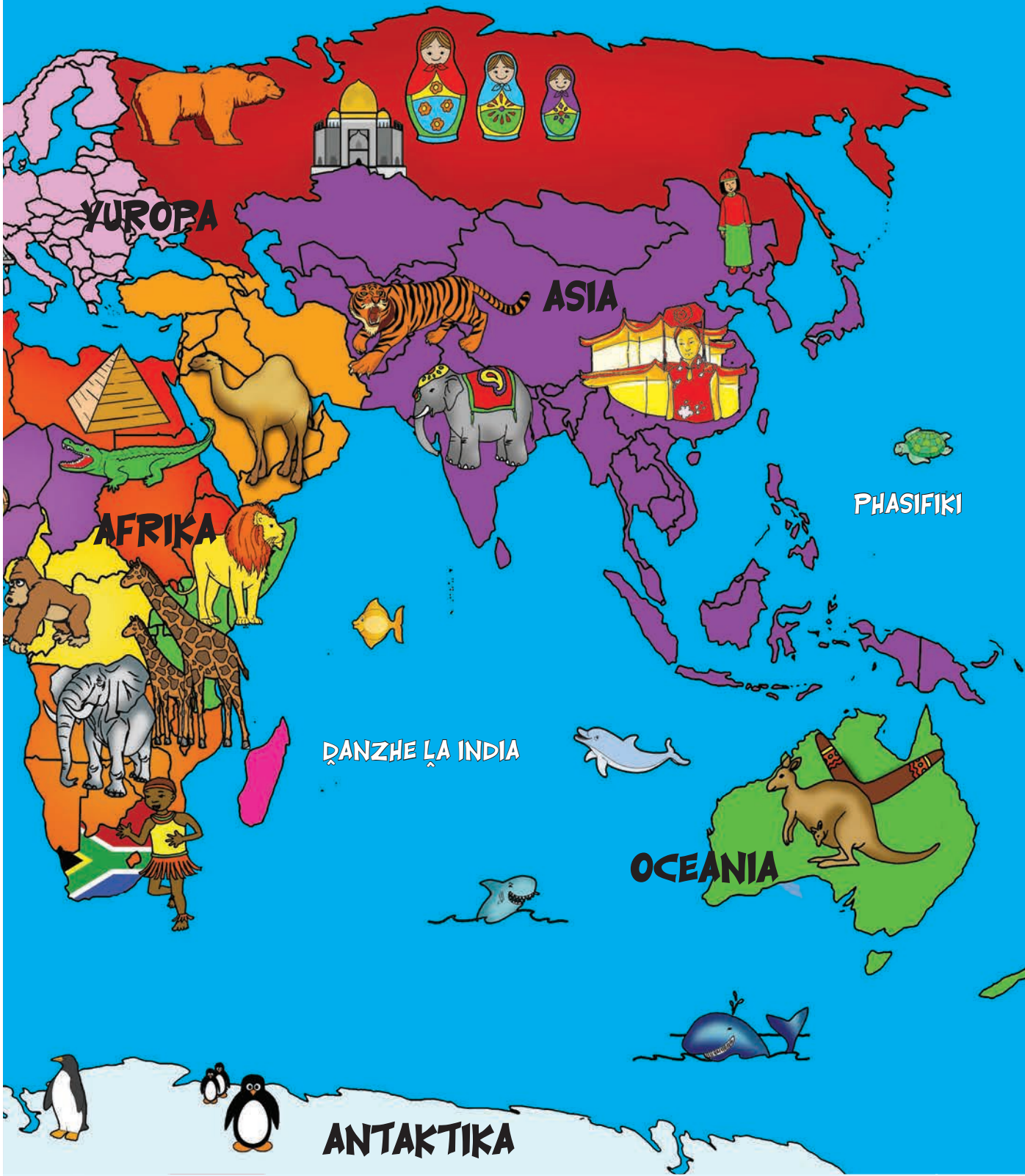
Lingedzani u wana mafhungo a tevhelaho nga ha maguvha aya a u awela.

Duvha la u awela	Li do vha nga deithi ifhio?	Ni a divha muwe muthu ane a do vha a tshi khou pembelela ili duvha la u awela?
Khiresimusi		
Diwali		
Eid		
Hanukkah		

LWANZHE LWA AKITIKI

Inwi ni wa tshipentshela.

**Muvhili wanu wothe
ndi wa tshipentshela.**

Muvhili wanu ndi wanu!

**A HUNA
MUTHU
o teaho u
kwama
vhudzimu
hanu.**

**Arali muñwe muthu a nga kwama
vhudzimu hanu, vhudzani vhañwe.**

**Arali muñwe muthu a nga ni
itisa zwithu zwine ni si zwi fune,
vhudzani vhañwe.**

**Hune na nga founela hone
ni tshi toda thuso:**

Child Line: 0800 05 55 55

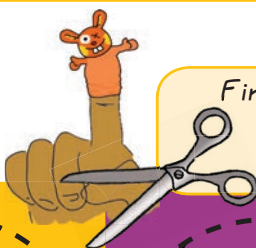
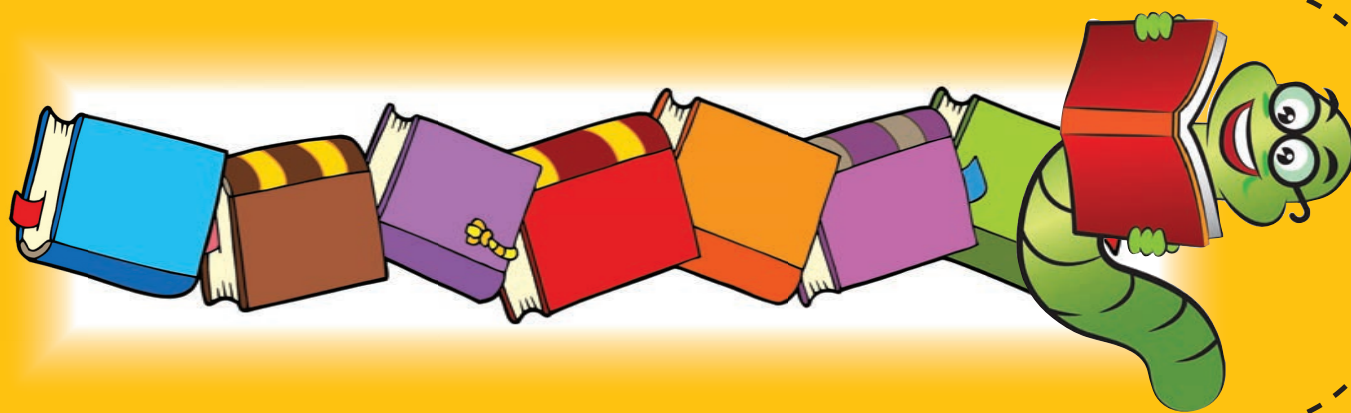
Life Line: 0861 322 322

SAPS Crime Stop: 086 00 10111

Nomboro ya shishi ya SAPS: 10111

**Nomboro ya Vha Tsireledzo ya Vhana:
012 393 2359/2362/2363**

Finger puppets:

Cut out the finger puppets on the dotted black lines and fold on the dotted white lines. Now glue on the back where shown to form a finger puppet.

